VIDA (Marco Girolamo) CHRISTIAS (6016 vers)

Le texte proposé ici a été établi à partir de l’édition parue à Paris, ‘chez Colnet, libraire, quai Malaquais, n°9’, en 1826.

LIBER PRIMUS.

C_1 v.1 Qui mare, qui terras, qui caelum numine comples,
2 spiritus alme, tuo liceat mihi munere regem
3 bis genitum canere, e superi qui sede parentis
4 virginis intactae gravidam descendit in alvum,
5 mortalesque auras hausit puer, ut genus ultus
6 humanum eriperet tenebris et carcere iniquo
7 morte sua manesque pios inferret Olympo.
8 Illum sponte hominum morientem ob crimina tellus
9 aegra tulit puduitque poli de vertice solem
10 aspicere et tenebris insuetis terruit orbem.
11 Fas mihi te duce mortali immortalia digno
12 ore loqui interdumque oculos attollere caelo
13 et lucem accipere aethereum summique parentis
14 consilia atque necis tam dirae evolvere causas.
15 Jam prope mortis erant metae finisque laborum
16 Christo aderat, Solymumque ideo haud ignarus ad urbem
17 Phoenicum extremis remeans de finibus ibat.
18 Illum ingens comitum numerus juvenesque senesque
19 sponte sequebantur, rerum quos fama trahebat
20 undique collectos. Nam magnas sive per urbes
21 ferret iter seu desertis in montibus iret,
22 olli se innumeri jungebant, usque parati
23 jussa sequi, vellet quascumque abducere in oras,
24 atque novos erat hic semper fas cernere coetus,
25 pinifero veluti Vesuli de vertice primum
26 ih Padus exiguo sulcans sata pinguia rivo ;
27 hinc magis atque magis labendo viribus auctus
28 surgit latifluoque sonans se gurgite pandit
29 victor ; opes amnes varii auxiliaribus undis
30 hinc addunt, atque inde, suo nec se capit alveo,
31 turbidus haud uno dum rumpat in aequora cornu.
32 Tum vero numero socios sejunxit ab omni
33 bis senos, sibi quos olim delegit, ut essent

tantorum memores operum testesque laborum.
Atque, ubi secretos nemora in seclusa vocavit,
procerae innitens cedro, maestissimus ore
eque imo rumpens suspiria pectore fatur :
"Ventum ad supremum, socii ; data tempora vitae
exegi in terris. Lux nunc infanda propinquat
meque pii manes exspectant. Illius ergo
en ultro infensam Solymorum ascendimus urbem.
Illic informis leti mihi dira parantur
supplicia ; immeritum me nunc conjurat in unum
saeva sacerdotum manus, ut non inscius ipse
praedixi toties ac vobis cuncta retexi.
Ibo, morte mea veterum scelus omne piabo.
His me prime malis oneras pater : ipse tulisti
dulcia poma ; mihi sed nunc tua furta luendum.
Cum tamen expulerit tenebras lux tertia rebus,
aereas caede abluta revocabor in auras.
Vos etiam, quos non pertaesum denique nostri,
funera acerba manent. Audete, et lucis amori
istius aeternum vitae immortalis honorem
mecum omnes praeferte : domus non haec data, non hae
sunt vobis propriae sedes : vos aetheris alti
lucida templa vocant, stellis florentia regna,
pax ubi secura ac requies optata laborum.
Hic domus, hic patria : huc omnes contendite laeti
angustum per iter ; vestras hic figite sedes."
Dixerat. At socii defixi lumina maestis
haerebant animis ac tristia multa putabant.
Tum senior Petrus haud linguae vocive pepercit,
et tali divum affatus sermone precatur :
"Nate deo, quae tanta Deum te denique caeli
vis agit, ut libeat letum crudele pacisci
pro quoquam aut certis ultro te offerre periclis ?
Quin age, te incolumi potius (potes omnia quando,
nec tibi nequicquam pater est qui sidera torquet)
perficias quodcumque tibi nunc instat agendum,
non adeo exosus lucem ingratusque salutis.
Hos animos, hanc confestim precor exue mentem,
ipse tui miserere, tuum miserere, nec ultro
projice nos, qui te, tendis quocumque, sequemur."
sic ille ; increpuit dictis quem talibus heros :
"Non pudet, o numquam sapiens, mortalia semper
volvere, nube oculos pressum, caelestium inanem ?
Nec potis es vanis umquam desuescere curis ?
Haecne tibi consulta mei suasere labores ?
Non hoc consiliis, non hoc auctoribus istis
tempus eget ; genitor jussis haud mollibus urget.
At vos o, rebus spretis mortalibus, omnes
ferte viri et duros animo tolerate labores,
oblitique hominem, caelo altas tollite mentes,
et cum mortales linguas in jurgia solvent
vos contra, falsis onerantes nomina vestra
criminibus, gaudete ac firmo pectore ferte
indignamque ignominiam contemnite laeti.
Hinc fortunatos vos dicite ; praemia quando
certa manent oriturque ingens hinc gloria vestra
criminibus, gaudete, ac firmo pectore ferte,
indignamque ignominiam contemnite laeti.

Hinc fortunatos vos dicite ; praemia quando
certa manent, oriturque ingens hinc gloria vestra."
Haec fatus, montes aditum fert tristis in altos.
Incedunt una socii cum rege parati
cuncta pati et juvenis sortem indignantur iniquam.
Et jam palmosae subit Hierichuntis ad urbem.
Zacchaei excipitur tecto mensisque paratis,
cui quondam componere opes per fasque nefasque
immensas amor acer erat ; sed luce recepta
hospitis adventu coepit male parta luendo
reddere cuique suum, partiri cetera egenis,
tot facti infectique auri congesta talenta.
Hic subito non laeta ferens, gravis impulit aures
nuntius atque animum rumore momordit amaro.
Lazarus haud procul hinc Bethanes regna tenebat,
dives opum, clarus genus alto a sanguine regum.
Nam pater ingentes Syriae frenaverat oras
vique sibi captas quondam subjecerat urbes.
Nemo illo hospitibus facilis magis ; omnibus illa
noctes atque dies domus ultro oblata patebat.
Huc etiam persaepe ipsum succedere Christum
haud piguit creberque domus indulsit amicae
hospitio atque Deum posita se nube retexit.
Hunc igitur postquam morientem accepit et acri
vix, morbo correptum, auras haurire supremas,
et quasi jam leti portas luctarier ante,
demisit lacrimas sociisque haec edidit ore :
"Cedamus. Leto actutum revocandus amicus
in lucem, modo me summus pater audiat ipse
atque suas velit hic, ut saepe, ostendere vires."
Haec ait, et gressum Bethanae tendit ad urbem.
Prosequitur comitum manus ingens atque videndi
innumeri studio socios se protinus addunt.
Interea longe mundi regnator opaci,
infelix monstrum, penitus non inscius, illam
jam prope adesse diem, superi, qua maximus ultor,
imperio Patris, infernis succederet oris
manibus auxilio ac sedes vastaret opertas.
Sollicitus partes animum versabat in omnes,
si qua forte potis regno hanc avertere cladem
molirique Deo letum meditatur ; ea una
denique cura animo sedet, haec saepe una resurgit.
Demens, qui id propter tantum non viderat ipsum
demissum caelo juvenem, quo sponte piaret,
morte obita, veterum culpam et scelus omne parentum.
Protinus acciri diros ad regia fratres
limina, concilium horrendum, et genus omne suorum
imperat. Ecce igitur dedit ingens buccina signum,
quo subito intonuit caecis domus alta cavernis
undique opaca, ingens ; antra intonuere profunda
atque procul gravido tremefacta est corpore tellus.
Continuo ruit ad portas gens omnis, et adsunt
lucifugi coetus, varia atque bicorpora monstra,
pube tenus hominum facies, verum hispida in anguem
desinit ingenti sinuata volumine cauda.
Gorgonas hi Sphingasque obsceno corpore reddunt,
Centaurosque Hydrasque illi, ignivomasque Chimaeras ;
centum alii Scyllas ac foedificas Harpyias,

et quae multa homines simulacra horrentia fingunt.
At centumgeminus flammanti vertice supra est
arbiter ipse Erebi centenaque brachia jactat
centimanus totidemque eructat faucibus aestus.
Omnes luctificum fumumque, atrosque procaci
ore oculisque ignes et vastis naribus efflant.
Omnibus intorti pendent pro crinibus angues
nexantes nodis sese ac per colla plicantes.
In manibus rutilaeque faces uncique tridentes,
quis sontes animas subigunt atque ignibus urgent.
Nec minus illi etiam diversis partibus orbis
conveniunt properi, qui terris omnibus errant
hortantes scelera ac variis mortalia ludunt
pectora imaginibus rectique oblivia suadent.
Nec non ventorum tempestatumque potentes,
nubivagum genus, haud certa regione locati,
nimborum in media consueti nocte vagari.
Ergo animis prompti atque opibus coiere parati
una omnes ; fremitu vario sonat intus opaca
regia ; rex donec nigram igne tricuspide dextram
armatus coetu in medio sic farier orsus :
"Tartarei proceres, caelo gens orta sereno,
(quos olim huc superi mecum inclementia regis
aethere dejectos flagranti fulmine adegit,
dum regno cavet ac sceptris multa invidus ille
permetuit refugitque parem) quae proelia toto
egerimus caelo, quibus olim denique utrimque
sit certatum odiis, notum et meminisse necesse est.
Ille astris potitur, parte et plus occupat aequa
aetheris ac poenas inimica e gente recepit
crudeles. Pro sideribus, pro luce serena
nobis senta situ loca, sole carentia tecta
reddidit ac tenebris jussit torquere sub imis
immites animas hominum, illaetabile regnum.
Haud superae aspirare poli datur amplius aulae ;
ingens ingenti claudit nos objice tellus ;
in partemque homini nostri data regia caeli est.
Nec satis : arma iterum molitur et altera nobis
bella ciet, regnisque etiam nos pellit ab imis.
Id propter juvenem aetherea demisit ab arce,
seu natum, sive alitibus de fratribus unum.
Jamque aderit fretusque armis caelestibus ille
sedibus exitium vehet his et regna recludet
infera concessasque animas nostro eximet orbe.
Fors quoque nos, nisi non segnes occurrimus, ipsos
arta in vincla dabit vinctosque inducet Olympo
victor ovans ; superi illudent toto aethere captis.
Iste autem, quanvis mortalia membra caducus
induerit, tamen est nostris imperditus armis.
Nempe ego saepe adii coramque interritus urgens
tentavi insidiis nequicquam. (Non ea me res
falsum habuit, neque enim nunc primum talia cerno.)
Quas non in facies, quae non mutatus in ora
accessi incassum ? Semper me reppulit ipse,
non armis ullis fretus, non viribus usus,
sed tantum veterum repetito carmine vatum
irrita temptamenta, dolos et vim exiit omnem.
Ergo quae mihi nunc surgit sententia pandam.

Ille iter antiquas Solymorum instaurat ad arces,
sit licet invisus magnae primoribus urbis ;
quippe sacerdotes odiis ingentibus illi
infensi insidias, ut cuique est copia, tendunt,
solliciti veterum pro relligione parentum,
ut ferro incautum superent et funere mulctent :
quandoquidem ille novos ritus, nova sacra per urbes
instituit priscasque audet rescindere leges.
Hic opibus vestris opus : en nunc confieri rem
tempus adest ! In eum cuncti majoribus illos
inflammate odiis et vera et prava canentes
pestiferumque animis furtim inspirate venenum,
ne victi oblitique iras corda aspera ponant ;
sed saevi magis atque magis stimulisque subacti
acribus absistant numquam, nisi caede peracta.
Si vero, si quis sociis ex ipsius unum
bis senis capere atque dolis pervertere possit,
res confecta, metus penitus sublatus et omnis.
Praecipitate moras ; fluxis succurrite rebus.
Nunc tectis opus insidiis, nunc viribus usus."
Vix ea fatus, ubique ruentes jussa facessunt
auctores scelerum portisque ex omnibus alte
diversi rumpunt : tremit abdita murmure tellus.
Incubuere auris, crinitas anguibus alas
obscurum per inane movent terrasque capessunt.
Non tam olim densa sublimes nube per auras
florilegae glomerantur apes aestate serena
nubifugo Borea et madidis cessantibus Austris,
si quando exorta est inter discordia reges
saevaque collatis invadunt proelia signis.
Vae ! Quibus institerint terris, quibus orbis in oris
dira cohors ! Quantas populis feret illa ruinas !
Jamque emensus iter, multis comitantibus, heros
vera dei soboles, Bethanes moenibus instat.
Cernit ibi maestas crinem laniare sorores,
munera fraterno tumulo suprema ferentes :
expertem thalami Martham atque urbis avitae
Magdali dictam de nomine Magdalenam.
Progreditur bustumque petit. Maestissima Martha,
hunc simul ac vidit, comites fratrisque sepulcrum
deserit, ac multo venienti occurrit honore.
Insequitur soror inde, oculos ambae imbre madentes,
femineis ambae plangoribus indulgentes.
"Ut te post cari germani funera tandem
accipimus venientem ! Ut te saepe ille vocabat,
magne hospes, gelidi perfusus frigore leti !
Atque equidem, credo, tunc sors te si qua dedisset
nobis, nunc etiam vitales duceret auras.
Nunc quoque (nil quando clari tibi rector Olympi
abnuit) haud penitus nobis spes omnis adempta est."
Talibus orabant ; comites simul omnia luctu
miscebant ; maestis resonabant cuncta querelis.
Ast heros tristes dictis solatus amicis,
spondet opem, superas rediturum ad luminis auras
actutum fratrem incolumem, quem faucibus haustum
telluris quarto jam sol non viderat ortu.
Diditur haec totam confestim fama per urbem,
quae cunctis incredibilisque et mira videri.

Vicinis populi passim de montibus omnes
concurrunt studio visendi, atque omnia complent.
Ventum erat ad tumulum ; stat circumfusa juventus ;
ipse autem in medio duplices ad sidera palmas
jamdudum tendens oculosque immobilis heros
orabat, tacitusque parentem in vota vocabat.
Orantem observant taciti, intentique tuentur
quid jubeat, quae signa ferat, quo deinde cadat res.
Bis toto color ore abiit ; bis pectore anhelo
infremuit, nutuque caput concussit honestum.
Ecce autem tumuit tremere ostia visa repente.
Omnibus extemplo subita formidine sanguis
diriguit, penitusque invasit pectora frigus,
cum tandem Deus has effudit ad aethera voces :
"Summe parens, quamvis precibus nil abnuis umquam
ipse meis quaecumque petam, tamen hoc tibi grates
munere semper agam. Tua quanta potentia vidit
circumfusa manus, populi videre frequentes.
Vos autem famuli, properate, recludite marmor,
saxum ingens auferte viroque exolvite vittas."
Nec mora praeceptis ; patuerunt claustra sepulcri.
Concursu accedunt magno attonitique pavore
inspectantque, videntque intus deforme cadaver,
vixque sibi credunt nullo cogente moveri.
Nec mora ; clamantis ter voce vocatus amici
erigitur loquiturque, et caeli vescitur auris.
Obstupuere omnes, nec sat : vidisse loquentem
aut audisse semel, dum cuncta ex ordine narrat
conventu in medio, quae funere passus in ipso est,
quanto anima instantis vi leti exclusa dolore
terrenosque diu eluctata reliquerit artus ;
quas facies moriens, quam obscena aspexerit ora
terrentum juxta furiarum irasque minasque,
ut vix siderea volucres missi arce ministri
auxilio possent avidas inhibere rapinis.
His addit scelerum poenas ac laeta piorum
praemia quaeve animas miseras subiisse necesse est
arbitria aeternosque nigris fornacibus ignes.
His actis, Deus orantis vicina Simonis
tecta subit, quem tota olim lacerum ulcere membra
eripuit morbo, atque in pristina reddidit ipse.
Dum vero mensas grati dignatus amici
accubat in medio procerum urbis ; protinus ecce
ingreditur forma insignis cultuque puella,
picta peregrinas tunicasque, sinusque crepanti
argento saturos atque auro intertexto,
cui caput implicitum gemmis. It flexile collo
aurum ingens mixtis onerosa monilia baccis ;
propexique nitent electro molle capilli,
nexilibus quos in nodos collegerat hamis ;
aureaque ex humero demissam fibula vestem
Eois opibus gravidam et Gangetide gaza
subnectit. Media micat ardens fronte pyropus,
crebraque consertis pendent redimicula gemmis,
qualis laeta sinus cum tellus veris honorem
pandit opesque suas gremio explicat alma virenti.
Haec olim amissis utrisque parentibus orba
restitit, et proles in opes successit avitas

unica, quas pater immensas praedives habebat.
Dumque aetas rudis, una illi super omnia cordi
relligio fuit et servandi cura pudoris.
Mox autem paulatim annis fervente juventa
sensibus illapsa est Veneris malesuada cupido,
quae mentem immutans furiis subjecit iniquis,
ah miseram ! Abjecto non obstat cura pudoris.
Non species, non fama movet. Cessit timor omnis
relligioque oblita, domo jam nubilis exit ;
jam convivia, jam spectacula laeta frequentat,
vinclaque contemptis rectoribus omnia rumpit,
ac veluti ratis Aegaeo sine remige in alto,
sublatos simul ac fluctus inflaverit aura,
nunc huc incerto, deinde illuc fluctuat aestu,
quo ventique undaeque urgent spoliata magistro.
Et jam freta opibus praedulces ambit amores
florentum juvenum, si quis spectabilis ore
egregio formaque alios supereminet omnes.
Ergo laeta virum praestanti corpore postquam
accepit venisse, Deum quem fama ferebat ;
nullam passa moram studio correpta videndi
venerat. Ast ubi conspicuos deperdita vultus
hausit et egregiae divinum frontis honorem,
divinosque oculos, ardentis pabula amoris,
diriguit penitusque animo sententia versa est
atque alias longe concepit pectore flammas.
Ecce autem subito visae spirantis ab ore
septem adeo circum offusa caligine, et atra
nube exire faces, veluti cum torris obusti
ultima sursum flamma fugit fumumque relinquit,
"Haec, deus, haec, inquit, capitum foedissima septem
correptam miserae mentem vexabat Erinnys."
Tum Maria (hoc illi nomen) mutata, nec illa
argento quae illusa sinus modo venerat aureos.
Jam capiti crinale aurum colloque monile
detrahit, et tunicas squalentes exuit auro.
Jamque sui piget et curis mordetur honestis.
Inde Deum orabat veniam genibusque volutans,
ut canis ad mensam procumbere suetus herilem,
lambebatque pedes nudos lacrimisque rigabat,
veste fovens, alios tulerat quam nuper in usus.
Tum de marmoreis varios deprompsit odores
thesauris, casias et nardi mollis aristas,
aut thuris lacrimam, atque auram fragrantis amomi,
pronaque permulsit nudas liquido unguine plantas :
suavis in aereas diffugit spiritus auras.
Cuncta deus placida quae mente accepit, et illam
dignatus venia monitis implevit amicis.
Interea circumpositis ex urbibus aegrum
cernere vulgus erat conventu accedere magno.
Multi ibant oculis clausis, multi auribus orti
indociles, fandi ignari, quique aegra trahebant
membra, ferebantur ; quosve exagitabat Erinnys
captos mente, sui immemores, Deus ipse juvabat
auxilio validique omnes laetique redibant.
Tandem hinc digrediens Solymorum tendit ad arces.
Hanc fundasse Semes, soboles tua, dicitur urbem,
vitisator pater, exactis simul imbribus ingens

cessavit vastis stagnare paludibus orbis,
plurimaque immensi compressa licentia ponti.
Tum venere suo bellis qui gente subacta
urbem appellarunt de nomine Jebusaei.
Protinus hinc reges, a prisco sanguis Iuda,
finitimis late dominam coluere subactis.
Hic templum Salomon per terras omnibus aris
eversis, ope barbarica rex condidit olim,
templum opulentum, ingens, eductam ad sidera molem.
Huc mensas arasque sacras et aenea labra
transtulit et veteris vestes ac munera templi,
ostro perfusas vestes auroque rigentes ;
tum lychnos lancesque cavasque invexit acerras,
cymbiaque et tripodas fulvoque ex aere lebetas,
inclusasque sacro leges ac foedera ligno,
quae gemina in silice omnipotens Pater ipse notarat.
Hic gentis rex atque omni cum gente sacerdos
sacra ferens pecudum fundebat rite cruorem ;
victima non alias maculabat sanguine sedes.
Undique mos erat huc populos ter adire quotannis,
et proprios genus Isacidum instaurabat honores :
ipse etiam huc heros crebro se ferre solebat.
Jamque viis plenis multis cum millibus ibat,
unde urbis poterant turres atque alta videri
culmina. Laeti omnes ramos viridantis olivae
quasque manu gestent, palmas a stirpe refringunt.
Praecedit peditum late manus omnis ; it ingens
pone equitum globus ; in medio pulcherrimus heros
haud acri provectus equo, phalerisque superbo,
eminet. At sibi pauperiem ut placuisse beatam
admoneat socios, rex quadrupedantis aselli
terga premit, vates quondam ut cecinere futurum.
Nudus erat vertex ; humeris demissa fluebat
ad talos vestis, quam festinaverat olim
ipsa parens pueroque dedit gestare, nec illa est
ullo attrita usu, nulla consumpta senecta.
Taurea nudatis circumdat tegmina plantis.
Talis iter tendit recipitque ad moenia gressum.
Ante urbem pueri occurrunt mixtaeque puellae
floribus ac variis ornatae tempora sertis.
Omnibus in manibus palmae, omnes carmina laeti
laeta canunt, tonsis et inumbrant ora coronis,
certatimque Dei gaudent placida ora tueri.
Tum demum portis urbem ingrediuntur apertis
et propius regem servatoremque salutant,
praetenduntque manu thyrsos oleasque coruscant
frondentes. Superas ingens it clamor ad auras.
Spargitur his rumor subito ac tota urbe vagatur.
Consurgunt gentis primi. Procul ecce per auras
pulveream cernunt tolli super aethera nubem ;
ignari penitus rerum causasque requirunt
tam subiti motus, quemnam tam multa sequantur
millia ductorem, quis tantus clamor ovantum.
Ast illi, quibus est divi haud incognita fama,
occurrunt alacres regi plausumque sequentes
ingeminant ; quaque ingreditur, passim ecce rubenti
insternunt ostro sola barbaricisque tapetis,
intenduntque vias sertis et floribus augent.

Vix ingressus erat, cum densam respicit ecce
in bivio turbam clamoremque auribus haurit
ingentem, et secum admirans vestigia pressit.
Vallis erat circum frondosis undique saepta
collibus ; in medio rivis atque imbribus humor
collectus semper stabat laticesque perennes,
quo solitae innuptae praedivitis urbis aquari,
et potum pariter pecudes compellere prisci
pastores lymphaque gregem curare salubri,
unde lacum fama est Ovium dixisse minores.
Huc concursus erat certis de more diebus
turbaque adibat, inops, variis exercita morbis.
Namque videbatur magno quandoque moveri
cum sonitu, medio unda lacu et perculsa repente
sublato ad caelum spumabant caerula fluctu.
Sed vulgo subiti quae motus causa latebat.
Impubes pueri tantum innuptaeque puellae
signa prius manifesta dabant seseque canebant
cernere pennatum puerum fulgere per auras
undanti chlamyde atque auro radiantibus alis,
delapsumque polo tranquilla impellere utraque
stagna manu lateque viam signare cadentem.
Qualis stella Pater superum quam misit Olympo
aut nautis signum, aut populis in castra coactis,
praecipitat flammis longe lateque coruscis
scintillans : corda ignaris mortalibus horrent.
Ergo exspectabant denso miseri agmine circum
e caelo signum intenti laticesque quietos
servabant oculis atque omnes auribus auras ;
auditum ad signum subito ut se primus in undas
quisque daret stagnoque sonanti immergeret artus.
Quippe erat inde salus semper non pluribus, uni
qui subito impulsum prior exsiliisset in aequor.
Sicut ubi vacui tendunt medio aequore campi
viribus et rapido, juvenes decernere cursu,
arrexere animos cuncti signumque parati
exspectant. Pulsat pavor intus pectora anhelus
omnibus, atque locum spondet sibi quisque priorem
hos inter longo detentus brachia morbo
brachiaque et plantas, omnes et inutilis artus
Jethrus erat, cui quondam et opes et avita fuere
praedia opima, sed, ut juvenili e corpore morbum
pelleret, heu ! nimium mendaci credidit arti ;
dumque vias omnis medicaeque explorat opis vim,
pauperiem morbo adjecit miserandus iniquam,
ossibus ad vivum qui jam persederat imis.
Jamque fere denum in luctu quater egerat annum
innumeris circumventus morbisque fameque.
Quem postquam aspexit propius stellantis Olympi
rege satus, sic est ultro placido ore locutus :
"Infelix, quae te segnis mora detinet unum
servantem has frustra ripas et tristibus undam
praesentem morbis, alii cum scilicet omnes
protinus hinc abeant laeti oblitique laborum
accipiant solitas reparato in corpore vires ?"
Ille sub haec largoque genas simul imbre rigabat :
"Non hoc crimen aquae, non vis mihi fontis iniqua est,
verum ego dum motum opperior salientis aquai,

praecipites dant saltu alii se in stagna priores
ad sonitum ; invalidis nequeo ipse insistere plantis,
nec me tunc opis externae dignatur egentem
in stagno quisquam ante alios mersare salubri."
Talia narrantem placido deus ore tuetur
Atque ait : "Ipse tuis pedibus subsiste, valensque
carpe viam, nec cuncta undis debere necesse est."
Vix ea, cum subito cernentibus omnibus ecce
erigitur stratumque humeris, mirabile visu,
ipse suis referens pedes omnes passibus aequat,
atque suo solidae respondent robore vires.
Sicut ubi in silvis, dum ramos colligit, anguem
frigore sopitum pastor brumaque rigentem
frondibus implicuitque admovitque inscius igni :
nulla mora est, propius flammas vix pertulit et jam
attollitque caput jamque ignea lumina torquet
perque domum serpens micat arduus ore trilingui.
Parte alia ante fores templi mediaque ministri
ingenti strepitu testudine dona sedentes
vendebant, quae plebs aeratae imponeret arae,
lanigeras pecudes taurosque paresque columbas,
voti ut quisque reus, rerumque ut copia cuique.
Quos simul atque heros ingressus vidit et omnem
discursu et clamore locum resonare profano,
haud tulit, et verbis graviter commotus acerbis
reppulit, intortum vibrans per terga flagellum,
verberaque insonuit sacroque a limine abegit.
Qualis ubi Arctois Boreas erupit ab antris,
aereos rapido perverrens turbine campos,
it caelo ferus et piceas toto aethere nubes
insequitur ; dant victa locum et cava nubila cedunt.
"Sacra deo domus haec, inquit, haec numinis aedes :
vos autem versam indignos scelerastis in usus.
Sanguine respersum est aras animaque litatum
hactenus antiquis concesso more sacrorum.
Indultum satis atque ovium jam caedis abunde est.
Nunc pater omnipotens pecudum volucrumque cruori
parcere vos posthac jubet ac fumantibus extis.
Vos diversa manent mutatis orgia sacris.
Discite justitiam tantum puraque litate
mente, Deumque piis precibus placate volentem.
Hi vestri ritus, ea deinde piacula sunto."
Sic ait, et supplex demisso poplite ad aram
cernuus arcana prece Patris numen adorat.
Jamque sacerdotum primis exarserat ingens
tristi in corde dolor, flammaeque iraeque coquebant.
Nec novus hic primum furor, haec odia aspera surgunt
antiquae irarum causae antiquique dolores
haudquaquam exciderant animis fixique manebant.
Non tamen hic ausi sunt illum surgere contra,
sed veriti ultricem plebem turbamque sequentum,
excessere adytis, nequicquam indigna minati.
Quales nocte lupi stabulis cum forte reclusis
appetiere gregem, verum custodia pernox
obstitit et canibus vocalibus inde revulsit ;
olli (dira fames stimulis agit intus) abacti
cedunt et montes nequicquam ululatibus implent.
Dum vero affatur Genitorem divus ad aram,

mirantes socii templum per singula lustrant,
suspectu molem vasto artificumque laborem,
cautibus excisas centum, centum aere columnas,
omnes e solido, omnes altis montibus aequas,
tignaque et aeterna ex cedro laquearia, aenoque
aeratas porro stridentes cardine portas,
sectilibusque minutatim sola levia saxis.
Tum puro ex auro postes mensasque metallo
e simili et fixos alta ad donaria currus
distinctos ebeno et candenti elephanto.
Quae dum cuncta legunt, perfectis ordine votis
improvisus adest tacitusque supervenit heros,
atque ait : "Haec moles, adeo haec immania templa,
protinus ut vento radicitus eruta pinus,
versa repente dabunt labem ingentemque ruinam,
et tibi digna tuis, Solyma, instant praemia factis,
quae vates ad te missos divinitus ausa es
tot ferro petere aut duris detrudere saxis.
Ipse tuos quoties, praesens ut vera monerem,
tentavi cives incassum cogere in unum,
ceu cristata suos dispersa examina fetus
singultu volucris vocat et plaudentibus alis !
Ferro excisa cades ; jamjam labentia regna
protinus arma ruent tua, vindexque hauriet ignis,
et passim haec largo sudabit sanguine tellus.
Nonne vides jam ut nunc res procubet inclinata
et tibi jam votis non prosit nectere vota ?"
Longe alias Pater omnipotens sacra transtulit oras ;
longe alia vult ipse coli et placarier urbe.
Atque adeo hic alte depactus terminus esto."
Sic fatus, monstrat miras in marmore formas,
argumentum ingens, senium monimenta dierum
magna quibus magni compacta est machina mundi,
et veterum eventus, et prisca ex ordine avorum
facta, haud humanis opus enarrabile verbis.
Non illic hominum effigies simulacrave divum,
arcanis sed cuncta notis signisque notavit
obscuris manus artificis, non hactenus ulli
cognita, non potuere ipsi deprendere vates.
Hic superum sator informem speculatus acervum,
aeternam noctemque indigestumque profundum ;
prima videbatur moliri exordia rerum
ipse micans radiis ac multa luce coruscus.
Jamque videbatur fulva de nube creare
stelligeri convexa poli terrasque fretumque
et lucem simul undivagam, mox unde micantes
et solis radios et caeli accenderet ignes.
Ipsi jam denso crepitare examine circum
auctoremque ducemque suum plausuque sonare
aligeri fratres supera arce, volatile vulgus,
lucis opus primae. Necdum tamen aethera ab imis
flammiferum terris, terras discreverat undis ;
sed tantum confusa jacebant semina rerum.
Nec mora : vix caeli extuderat septemplicis orbem,
ordine cui vario rutilos affigeret ignes,
et jam cuncta novam incipiebant sumere formam
paulatim caelumque sua compage teneri.
Cernere erat sicca in medio jam mole relicta

littoribus curvis circum maria humida fundi,
illisosque vadis spumare ad sidera fluctus.
Nondum pontivagae curvabant ampla carinae
carbasa, nec liquido lentari in marmore remi,
lata sed innocui verrebant aequora Cauri.
Ecce autem jam fagiferi capita ardua montes
attollunt, infraque jacent humiles convalles.
Continuo tellus summittens Saedala germen
flore renidescitque frondisque explicat arbos.
Jam videas viridi vestiri gramine campos,
jam colles densis frondere cacumina silvis
ilicibusque oleisque et coniferis cyparissis.
Nec mora : caeruleo flammis duo lumina caelo
incipiunt teneris primum lucescere rebus ;
et sibi ceu mundi vigiles statione vicissim
succedunt certoque suum dant foedere lumen.
Nam lucis fons dimensum sol ambit Olympum
ipse die terrasque novo splendore colorat.
Nocte suas vultu pallenti servat in umbris
Luna vices, fundens auratis cornibus ignem,
lucidaque exornant nocturnis aethera gemmis
sidera, perpetuo circumlabentia motu.
Tum bifidis passim verrebant marrnora caudis
squamigerum mutae pecudes pelagoque natabant,
at pictae volucres librare per aera pennis
corpora et inter se curvis decernere rostris.
Nec procul hinc errant latos armenta per agros,
lanigerique greges persultant pabula laeta.
Jam latebras videas meditari dira ferarum
semina, jam longos per humum reptare chelydros.
Desuper hortari clara de nube putares
caelicolum regem laetasque expromere voces :
"Crescite, propagate genus, mea semina, vestrum,
saeclaque perpetuis generatim jungite saeclis."
Tandem nudus homo emicuit tellure creatus,
quem superum sator affarique et dicere leges
ore videbatur coram ac praeponere regnis,
qui terras immortalis dicione teneret.
Mansisset dictis, servasset foedera pacta !
At campum arboribus juxta ac viridantibus herbis
lucentem aspicias, stellantia floribus arva,
poma ubi caeruleo multum vigilata dracone ;
in medio fons perspicuis argenteus undis,
quattuor adversis volvens regionibus amnes.
Qui terrae gremio infusi late arva rigarent,
Atque hic cernere erat malesuadi fraude draconis
deceptum juvenem vetitos ex arbore fetus
gustare, edicti immemorem legisque severae.
Et jam (vix pomum infelix admoverat ori)
paenituisse putes se frondibus involventem,
nec jam caelituum regis gravia ora ferentem.
Namque videbatur, fulvae inter vellera nubis,
horribili super impendens mortalibus ore
dura redarguere et saevas indicere poenas
pro meritis, quas ille olim, quas omnis ab illo
progenies lueret lucis ventura sub auras.
Interea conjux, quae, capta libidine dira,
jura prior legesque datas ac foedera solvit,

infelix fruticum frustra per densa latebat.
At victor, factusque potens jam fraudis, aena
effulget squama teretique volumine serpens,
ter superans stirpem, spirisque ingentibus ambit
tortilis, et motis insultat desuper alis,
virgineo irridens deceptos improbus ore.
Nec procul hinc ideo videas late infera circum
regna, subobscuras sedes lucemque malignam
solis, ubi casti manes animaeque piorum,
sedibus exclusae quondam debentis Olympi
unius ob scelus exspectabant ordine longo.
Stabant hic cani proceres vittataque vatum
agmina tendebantque manus ad sidera passas,
quos omnes humeris pater alte exstantibus Abras,
amplificam pandens chlamydem protentaque late
brachia subnixus dextra laevaque tegebat.
Orantes illos credas superumque parentem
supplicibus dictis affari, parceret irae,
parceret unius noxa omnes perdere gentes.
Substitit hic imo suspirans pectore Divus,
atque ait : "En nostrum deposcunt ista laborem.
In me nulla mora est ; ego tantae debitus irae
morte mea eripiam hos tenebris et claustra refringam.
Quin ea quae subito paucis deprensa sequuntur
sublegite, infandum mihi portendentia letum.
Omnibus hic pauci exstinctis mortalibus ibant
inclusi ligno summas impune per undas.
Ingens lativago fluitabat machina ponto
et vix exstabant immani corpore montes,
quos procul abruptus collisis nubibus ignis
ingeminans creber caelo rutilante petebat,
Hic natum senior nudo Isacon ense petebat,
infelix pater, exsequitur dum tristia jussa.
Aspiceres illum toto jam corpore niti
dextram attollentem ; nondum respexerat, et jam
nuntius ecce aderat caeli demissus ab arce,
jussa ferens primis contraria : victima juxta
pascebat pueri ignari pro caede parata
candidus et villis aries argenteus albis.
Hinc fratrem invisum narrata ob somnia fratres
vendebant, misero mentiti dira parenti
funera discerptumque feris ; pater ipse cruentam
versabat nati tunicam lacrimisque rigabat.
Hic etiam, Phariis dum cives ducit ab oris
post longa exilia in patriam promissaque regna
legifer, auxiliis fretus caelestibus heros,
orta lues populum errantem miseranda repente
serpentum afflatu leto dabat, atque jacebant
corpora tabifico passim morientia morsu.
Dux vero in medio campi suspendit aenum
ingenti e malo colubrum stratosque jubebat
dirigere huc aciem intentos lignumque tueri,
quae miseris erat haud dubiae via sola salutis.
"Parte alia rostro terebrans sibi viscera acuto
feta avis implumes pascebat vulnere natos.
Stant olli circum materno sanguine laeti
et pectus certatim omnes rimantur apertum."
His animadversis portis bipatentibus ibat

multa putans, necdum gradibus descenderat heros
omnibus, et magno jam longe urgente tumultu
ecce trahebatur passis per terga capillis
pallida longaevi conjux Susanna Manassei,
cui pater egregiam forma et florentibus annis
haud placitis taedis invitam aegramque jugarat.
Namque fidem ob thalami foedatam ad justa vocabant
supplicia ingenti juvenum sectante caterva.
Et jam saxa manu pueri vulgusque tenebant.
Ipse sed antevolans prohibebat tela sacerdos,
donec porticibus Christum conspexit in amplis,
ad quem, ubi concessit miseramque ad limina traxit,
ingressus versare dolos : "Haec prodidit, inquit,
conjugium thalamique fidem deprensa fefellit.
Sontem jura neci tali pro crimine dedi
nostra jubent duris (sed quae inclementia !) saxis.
Teque ideo, vatum interpres mitissime, adimus,
et tua quaenam sit sententia quaerimus omnes."
Dixerat atque animo jam spes pascebat inanes,
his captum implicitumque putans sermonibus hostem,
praeclusos abitus, non effugia ulla relicta.
Illam quippe neci si solveret interceptam
miti animo miseratus, cum turba omnis in ipsum
saxaque et ultrices raptim converteret iras,
quod sanctas gentis leges everteret illex ;
si vero ad poenam jusset pro crimine duci,
sese odiis vulgi objiceret crudelis acerbis.
Haec agitans jam victorem se mente ferebat,
pectora laetitia multum tumefactus inani.
Ac veluti in somnis olim sibi visus arator,
dum terrae attrito suspendit vomere terga,
auri ingens pondus campo effodisse subacto,
gaudia vana fovet. Cernet somno ille relictus
pauperiem, duros et adhuc sibi adesse labores,
somnia fortunamque animo exsecratus inanem.
Ipse viam Deus invenit (fallacia numen
nulla humana valet contra) qua legibus illi
parceret illaesis. Nempe ut defixa tenebat
ora solo, tandem attollens turbamque paratam
aspectans, ait : "Haud dubium quin crimine letum
sit merita ; id prisci quondam sanxere parentes.
Ergo agite, o vestrum quicumque est criminis expers,
saxa manu primus rapiat feriatque merentem,
ecquis erit tanto e numero, qui vulnera prima
dirigat et sceleris purum se proferat ultro ?"
Sic memorans, omnes servabat lumine pronus
obliquo, horrendumque tuens illumque paratus
inscripsisse solo, cui mens interrita nullum
esset ob admissum foede securaque culpae.
Stabat conspectu in medio tremebunda puella,
jam suffusa oculos mortis nigrore propinquae,
et positis terram genibus submissa petebat,
non minus exanimata metu quam in retia cerva
acta canum latratu et longo exercita cursu,
cum jam consumptae vires, cum se undique cinctam
hoste videt mortemque instantem certa moratur.
His autem auditis responsis, omnibus ingens
confestim cecidit furor et vis fracta quievit.

Quisque suam tacito versant in pectore vitam,
inque vicem spectant sese atque adversa tuentur,
nec quisquam turba in tanta se prodidit ultro.
Saxa cadunt manibus furtim labentia et omnes
quisque sui memores abeunt templumque relinquunt.
Ut vero deus aspexit vacua atria circum,
linea detraxit pavitanti vincla puellae,
atque illam verbis monitam dimittit amicis :
"I melior, veterum famam jam exstingue malorum."
Talia dein socios fatur conversus ad ipsos :
"Heu durum genus ! Haud possunt desistere victi,
nil linquunt intentatum, nil prorsus inausum.
Nempe ego nunc festis fas contra et jura diebus
affero opem invalidis aegrosque in pristina reddo ;
nunc sontes et sponte sua commissa fatentes
accipio noxaque animos et crimine solvo.
Nunc socii fruges tractant et vina, priusquam
dent manibus lymphas, cum victu corpora curant
nec dapibus parcunt et quae in nos plurima jactant.
Quin etiam me fraude petunt furta irrita adorti
vel cum Romanis astu me opponere tentant
incautum quaeruntque dolo, an fas pendere regi
per capita argentum, edicto quod quisque jubetur.
Nec caecos mea facta movent ingentia, quae non
humanis fierent opibus, non artibus ullis.
Nec qua vi haec agitem spoliati lumine cernunt,
consiliisque audent supremi obstare Parentis,
nec priscos tollo ritus legesve refigo ;
quippe alia arcanis longe sententia dictis
indeprensa latet, longe altera sacra teguntur
nube sub obscura verborum. Ut cetera mittam,
quid suis horretis vetitis imponere mensis
viscera ? Non animis labem sublimibus affert
aut his aut illis jejunia solvere rebus.
Vobis intus obest mens ipsa et dira cupido.
Sed quoniam gaudet caeno immundaque palude
saetigerum genus et pecori huic innata libido est,
in sue adumbrantur Veneris mala gaudia foedae.
Quin etiam, ut jussis animos caelestibus auctor
paulatim assuescens posset mollire colendo,
nec nulla inciperet sub relligione tenere
indociles primum populos obtusaque gentis,
pectora jussit oves jugulare et sanguine terram
imbuere immeritosque aris mactare juvencos.
Quae tamen omnia erant, si cui mens alta vigebat
venturae speculum mox relligionis et umbra."
His actis jam devexum cum vesper Olympum
clauderet, egrediens malefida cessit ab urbe.
Tum Genitorem obitus affarier ante propinquos
exoptans coramque arcanas promere voces,
ignaros socios Taburi ima in valle reliquit ;
ipse autem ascensu superans capita ardua montis
constitit, aereae feriunt ubi sidera cedri.
Addiderant comites se tantum ex omnibus illi
fidus Joannes cum fratre Petrusque vocati.
Stabant orantes taciti pariterque supinas
tendebant sine voce manus ac lumina caelo.
Ipse autem his magno Genitorem affatur amore :

"O pater, en insons nunc dira ad funera pergo,
progenies tua, nec tot ferre indigna recuso,
quando certa tibi mens atque haec fixa voluntas,
et tanti mortale genus, nil demoror : adsum.
Hos saltem qui me patriaque suisque relictis
per varios casus lectissima corda sequuntur,
aspice, et immeritos caecis averte periclis.
Haud vereor quod se his homines, gens impia, passim
opponunt : nil facta hominum mortalia terrent.
Ipsi etiam (nihil hoc moveor) moriantur ad unum,
aut potius saevo, si vis, tu fulmine perde
correptos igni et penitus res attere fractas.
Tu, genitor, tanto finemque impone labori,
si tantae est genus humanum caelo addere molis,
saeclaque mutatis in pristina reddere rebus.
Tantum oro (scelus) inferno summissa barathro
gens, pestem meditata viris, nil improba furtis
officiat, non infando praevertat amore
insidiis captos nec corda improvida fallat,
dum scelera hortatur nostrique oblivia suadet.
Jamjam aderunt infandi hostes, armata dolis gens,
nondum animos satiata, graves nondum ulta dolores,
has fraudes jamque has fraudes artesque movebunt.
Quas non mentiti simulato corpore formas,
ut capiant genus innocuum vertantque venenis
pestiferis ? Tu frange dolos ferque irrita in auras
cuncta, Pater ; tandem victis edice quiescant.
Sint qui per terras gentes post funera nostra
justitiam erudiant et relligionis amorem.
Hanc veniam concede ; id gnati cedat amori."
Filius haec. Genitor contra cui talia reddit :
"Nate, Patris virtus nostrique simillima imago,
nulla tuis fraus (solve metum) nullaeve nocebunt
insidiae, quas nunc regni molitur operti
arbiter. Incoepti frustra irritus omnia tentat.
Induat in facies centum, centum ille figuras,
ipse adero, retegamque dolos fecundaque fraudis
agmina disjiciam et magna virtute resistam.
Unus erit tantum, cui mentem insania vertet,
infelix, jam nunc devoto pectore versat
infandum scelus, atque tui jam paenitet aegrum,
secum indignantem, tua quod praecepta secutus
exuerit blandum vitae mortalis amorem
malueritque graves sub te tolerare labores,
omnia quae mecum mundi ante exordia nosti.
Hunc tamen indignum numero coetuque piorum
addidimus memores vatum, qui talia quondam
praedixere, tuis exemplum insigne futurum.
Evadent alii insidias meliora secuti.
Omnes te propter contempto lucis amore
haud mortem horrescent pergentque in funera laeti,
innumeramque suo parient tibi sanguine gentem
projectu vitae et mortis amore superbi.
Efficiam caelo dignos post aspera tandem
funera, deserti magnum aetheris incrementum.
Quos tu olim aspicies hac relligione nepotes
surgere, nate, tibi ! Quam pectora certa videbis !
Tu modo, tu perge et coeptum decurre laborem.

Hi, quos cernis enim vix nunc tua jussa secutos
indociles, fandi ignaros (mora non erit) altos
pectore concipient sensus doctoque verendas
ore canent leges, afflati numine nostro,
et vastum in melius referent hortatibus orbem.
Succedent aliis alii sacrique nepotes ;
victores tua signa ferent trans ultima claustra
Oceani, latas undis cohibentia terras ;
clarescetque tuum passim per saecula nomen.
Sponte sua invicti reges tibi sceptra, tibi arma
subjicient sua per terras arasque sacrabunt.
Atque adeo gravida imperiis Roma illa superba,
Appenninivagi quae propter Tybridis undam
ingentes populos frenat, pulcherrima rerum,
summittet fasces et, quas regit, orbis habenas.
Illic relligio, centum illic maxima templa,
centum arae tibi fumantes centumque ministri,
quique viris late atque ipsis det jura sacerdos
regibus et summo te in terris reddat honore.
Si qua tamen paulatim annis labentibus aetas
decolor inficiet mores versisque nepotes
degeneres surgent studiis, per dura laboresque
exercens lapsam revocabo in pristina gentem,
illa malis semper melior se tollet ad astra.
Saepe solo velut eversam excisamque videbis,
quam modo praedixi, populorum incursibus urbem,
verum quo magis illa malis exercita, semper
altius hoc surgens, celsum caput inseret astris,
moeniaque in melius semper recidiva reponet,
nec nisi subjecto passim sibi desinet orbe.
Sic placitum. Nostri sedes ea numinis esto."
Haec ait, et Natum dextra complexus inhaesit.
Ecce autem subito rubra vibratus ab aethra
cum sonitu fulgor micat, et polus intonat ingens.
Nam Pater omnipotens manifestus ab aethere nubem
ostendit radiis illustrem lucis, et igni.
Omnia collucent late loca. Turbine Christus
corripitur rapido mediaque in nube refulsit,
verus et aspectu patuit Deus, atque per auras
divinum toto spiravit vertice odorem
luminis aetherei specimen, genitoris imago.
Nec secus emicuit roseo pulcherrimus ore
insolita circum perfundens omnia luce,
quam cum mane recens lucis fons aureus ingens
lumine sol caelum exoriens rigat omne profuso,
Oceani in speculo longe resplendet imago,
et croceae effulgent aurata cacumina silvae.
Talem se sociis mirantibus obtulit heros,
amborum in medio vatum, quorum alter adivit
flammifero quondam invectus caeli ardua curru,
et tranavit equis insultans aeris auras.
Isacidum Phariis genus alter duxit ab oris,
dux profugum, legesque dedit moremque sacrorum.
Nec non caelicolum propius tum maxima pandi
visa domus caelique ingens apparuit aula.
Tum genitor, nubis fulgens candentis amictu,
oscula libavit Nato, et vox lapsa per auras :
"Hic mea progenies ; hic est mea magna voluptas.

Uni huic mortales omnes parete volentes."
Nec plura his. Toto assonuit chorus omnis Olympo
caelestum cantu vario plausumque dedere.
Tum demum in faciem consuetam redditus heros,
attonitos socios monstrisque metuque sepultos
excitat atque hominis mortali apparuit ore.

LIBER SECUNDUS.

C_2 At Solymi, trepidi rerum et formidine caeci,
noctem illam patrum primi templique ministri
insomnem duxere. Animis adeo addita cura
incubat ac nullam attonitis dat dira quietem.
Omnibus ante oculos urbem ingredientis imago
laeta Dei festique manus impubis honores
illiusque vident late increbrescere nomen.
Fama volat passimque canit miracula rerum.
Quid faciant ? Magis atque magis jam vera patescunt,
quae quondam prisci vates cecinere futura :
terras caelesti regem de stirpe manere,
cujus in adventu templum Judaeaque tandem
regna ruant, Solymeque eversis desinat aris
antiquo de more sacros imponere honores.
Ergo infracti animis omnes, terrore subacti,
tectis quisque suo saepti clausique manebant.
Quales quae solitae florentia rura volantes
carpere apes, ubi saevit hiems caelumque profusos
solvitur in nimbos et aquosus regnat Orion,
otia lenta terunt clausisque alvearibus aegrae
cunctantur, circumque fores ac limine mussant.
Tempus erat per membra quies cum grata soporem
irrigat ac positis affert oblivia curis,
et jam noctipotens manus, imo emissa barathro,
horribiles visu formae furialibus omnem
coetibus obsedere urbem. Pars turribus instant,
pars apicem templi et fastigia summa coronant :
cetera perque vias legio, perque alta domorum
tecta volant tractimque haerent per culmina tignis.
Haud secus Italiam repetunt ubi vere tepenti
caerula aves longo fessae super aequora cursu,
quae prior occurrit tellus, hanc agmine denso
certatim arripiunt procurvaque litora complent.
Principio spargunt occultum in pectora virus
vipereamque viris animam caecumque furorem
inspirant odiumque animis et crimina linquunt.
Multi etiam in facies hominum vertuntur et omnem
protinus incendunt variis rumoribus urbem.
Irrepunt tectis alii somnoque solutis
somnia dira ferunt varia sub imagine rerum
atque hominum falsis simulacris pectora ludunt.

Jamque hujus subeunt, jamque illius alta potentum
limina et attonitos dictis hortantur in hostem
terrificantque animos facta atque infecta canentes.
Christum inferre faces arisque instare bipenni
armatum aerata atque adytis extrema minari,
et jam semusto in templo dominarier ignem.
Quin ipsos templi mentiti veste ministros
singula tecta adeunt patresque ad limina sacra
conciliumque vocant : nigri dux agminis ipse
impulit aerisono stridentes cardine portas.
Hinc atque hinc delubra petunt, concurritur ultro
undique, nec tenebris nox obstat euntibus atra.
Non aliter captam si rumor nuntiet urbem
nocte dolis intempesta atque latentibus armis
hostem inferre acies et jam summa arce receptum
culminibusque immissa voret fax atra penates,
plenis cuncta viis fervent, trepidoque tumultu
huc atque huc itur, nec sat rationis eundi est.
Praecedunt dirae facies, facibusque nefandis
sufficiunt lucem et summo dant vertice lumen
terrificas capitum quatientes undique flammas.
Nec miseri tamen agnoscunt : furor omnibus intus
eripuit mentem lapsumque in viscera virus.
Nec minus interea bis seni ex agmine missi
bis senos Christi ad socios, evertere si quem
possent, et furiis deceptum incendere iniquis.
Illi autem pleni monitis ducis (ante futura
praescius ista suis praedixerat omnia) servant
invictos animos inapertaque pectora fraudi,
quamquam hostis species sese transformet in omnes
nequicquam expertus mentesque indagine captet.
Unus non valuit sese his subducere vinclis,
Iscarius pesti infandae devotus Iudas,
lectorum procerum labes et pestis Iudas !
Hic se olim addiderat socium vestigia Divi
ingressus, patria atque opibus carisque relictis,
incerta exilia, incertas quacumque paratus
ire vias, talique necem pro rege pacisci.
At mox coeptorum piguit durique laboris
paulatim pertaesum. Animo tum volvere secum,
noctes atque dies tacitus, si qua potis artis
legibus exsolvi et priscae se reddere vitae,
indignans longum incassum cecidisse laborem.
Hos abitus jamque hos abitus et furta parabat,
impatiens operum, rebus non laetus egenis.
Talibus undantem curis animoque labantem
jampridem nigrae reperit dux ipse cohortis ;
haud minus exsultans animis quam monte sub alto
cum procul aspexit tendentem in pascua cervum
Gaetulus leo, quem siccis exercet hiantem
faucibus ex longo collecta insania edendi.
Ac prius in faciem Galilaei versus Iorae,
ipsi qui fuerat conjunctus sanguine Judae,
insomnem aggreditur verbis : "Tu nocte silenti
montibus in solis erras, insane, potesque
ultro saeva pati sub nudo frigora caelo,
atque tibi alterius sub nutu degitur aetas,
dum sequeris (quis te tantus furor incitat ?) istum

elatumque animis eversoremque sacrorum,
quem tantum illuvies adeunt taeterrima gentis
feminei coetus et semiviri comitatus ?
Primi omnes infensi odiis concordibus ardent
sacrilegoque necem intentant ; jamque ille furorem
vesanum expendet, cedet fiducia tanta.
Non illi auxilio magnarum gloria rerum,
quas mentitur, erit. Nil contra obtendere densa
nubila, nil solitas accingi proderit artes.
Rumpe moras. Eja instanti te surripe cladi."
Sic ait, ardentemque odiis instigat acerbis.
Tum mutata acri percussit pectora thyrso,
et subito nocti ablatus se immiscuit atrae.
Hinc miserum invadens praecordia ad intima sese
ingerit atque imis dirum implicat ossibus ignem.
Olim etiam in mentem veniunt quaecumque sub illo
jussus dura tulit, quaecumque exhausta pericla.
Et piget atque nefas polluto volvit amore,
immeritumque animo sedet hosti prodere regem.
"Ah miser, ah malesane, Deum non pectore sentis ?
Non oculis numen praesens, non auribus hauris.
Quis te mutavit tantus furor ? Aspice quo nunc
culmine praecipitas, quanam trahis arce ruinam !
Nec qualis sentis tibi menti insederit error ?
Quid struis ? Aut quo te raptat tam dira cupido,
quae nunc te male habet mentisque et lucis egentem ?
Quam nunc amittis sortem, irreparabile donum,
optabunt seri post saecula mille nepotes.
Atque adeo quae vota foves, quam mente secas spem,
laetitia elatos animos inflatus inani,
omnia discerpent rapientque per aera venti.
Excute dum licet, infandam de pectore pestem
quaeque imis te nunc est addita cura medullis !"
Jamque sacerdotes totaque ex urbe senatus
secretam in templi sedem concesserat omnis.
Ipse sacerdotum primus, cui tempora sacra
infula cingebat, Caiphas in sede sedebat
celsior aurata ; inde alii longo ordine cives,
quos omnis circumsiliunt acuuntque furorem
Tartareae haud ulli visae sine corpore pestes.
Nec mora, nec requies sublapsae in pectora cunctis
eripiunt mentem atque animis incendia miscent.
Multa illi inter se vario sermone serebant
solliciti ; vasto strepit ingens murmure templum.
Sunt qui ipsum jubeant utcumque absumere Christum
seu vi sive dolo, juvenemque invadere ferro
qui rursum in lucem nuper revocatus ab umbris
venerat et totam monstro concusserat urbem.
Ast alii plebem metuunt vulgique furorem ;
namque sibi ingentis populos devinxerat heros,
hos meritis, illos divino affabilis ore.
Hic Nicodemus erat pesti impenetrabilis unus,
primores inter gentis non ultimus ipsos,
cui longe menti melior sententia, sed non
audebat dictis contra omnes tendere solus.
Ille deo quondam sese inscius intulit hostem
atque dolis frustra contra stetit : inde ubi numen
admonitus sensit, veluti de nocte profunda

in lucem revocatus, ei se junxit amore,
clam tamen, infensae vitans odia aspera gentis.
Tum vero illius de vita et sanguine cerni
ut vidit letumque insonti triste parari,
non tulit ulterius latebras haecque edidit ore
in medio : "Non obscuram, non lucis egentem
rem ferimus, neque enim vereor jam vera profari
pro patria, quamvis mihi sint extrema ferenda.
Cernitis hunc omnes manifesto numine ferri
majoremque homine et, nosmet nisi fallimus ipsi,
vera dei patuit soboles, verus Deus, ille
olim quem toties afflati numine vates
venturum cecinere, nefas quo triste piaret,
commendans genus aeterno mortale parenti.
Hoc liquet, hoc ultra non in discrimen agendum.
Hujus ope innumeri, quos nox obscura premebat
luminibus captos, jucunda luce fruuntur.
Multi etiam voces obstructis auribus orti
accipiunt redduntque. Aegris quot reddita venit
insperata salus, qui lenta aut membra trahebant
victa lue aut subito correpti corpora morbo ?
Tris etiam (nostis) obita jam a morte reduxit
elatos idem in lucem ; modo Lazarus omnem
perculit et monstro ingenti permiscuit urbem.
Pro laevas hominum mentis, pro pectora caeca !
Non haec Paeoniis succis, non artibus ullis
confieri possunt : major deus intus agit rem,
majus numen inest. Quoties divina loquentem
incassum contra stetimus, verbisque dolisque
instructi ? Quoties ausi vim tendere inermi
aut ferro aut duris nequicquam perdere saxis ?
Nube cava eripuit caput ex oculisque recedens
aligerum se caelesti subito agmine saepsit.
Et quisquam illius certum non numen adoret ?
Quid molimur adhuc ? Quid nobis deinde relictum ?
Quin potius, quando nobis demissus Olympo
auxilio venit, una omnes adeamus, ab ipso
suppliciter pacem oremus commissa fatentes."
Talia perstabat repetens. Violentia cunctis
gliscit et accensus semper per viscera sensus
conflatur magis et saevos furor aggerat aestus,
paulatimque animi turgescunt tristibus iris.
Exarsere omnes. Pestis latet intus et omnem
eripuit miseris lucem victisque veneno
pestifero nebulas offudit mentibus atras.
Tum demum erumpit quae cunctos ira coquebat :
infremuere omnes contra gemitumque dedere.
Qualiter aere cavo, dum sulfura pascitur atra,
inclusus magis atque magis furit acrior ignis
moliturque fugam, nec se capit intus anhelans,
nulla sed angustis foribus via, nec potis extra
rumpere, materiam donec comprenderit omnem ;
tum piceo disclusa volat glans ferrea fumo.
Fit crepitus : credas rupto ruere aethere caelum.
Jamque illa et turres procul ecce stravit et arces ;
corpora et arma jacent late et via facta per hostes.
Haud illi secus accensi meliora monentem
excludunt adytis atque extra moenia trudunt.

Tum vero Caiphas, ubi facta silentia linguis,
sic orsus sibi, quae sedeat sententia, pandit :
"Haud equidem moror, o cives, quod versus ad hostes
iste etiam infando captus perfugerit astu,
qui toties summa pro re, pro legibus olim
objecit patriis caput ultro, ipsumque premebat
obnitens contra nuper sermonibus hostem.
Tanta est artificis pellacia, vis ea fandi,
ut quoscumque velit vertat superetque venenis.
Scilicet hunc credam caelo divinitus actum
nobis venisse auxilio, quo se impius ortum
patre Deo canit ac leges abolere parentum
antiquas cupit atque novos inducere ritus ?
Seque ultro excidio templi venisse fatetur,
quod nostri monitis olim caelestibus acti
impensis tantorum operum struxere parentes.
Quae novitas aut relligio, qui denique mores ?
Ille etiam, ne quid sceleris sibi restet inausum,
sacrilegus sontes et quorum crimina nota
prosequitur venia, haud veritus scelerata subire
limina, nec festis parcit de more diebus.
Ergo agite atque illi insidias letumque merenti
maturate viri ! Crescentem exstinguite flammam,
ne mox subsiliat victrix ad tecta domorum,
degustetque trabes perque ardua culmina regnet.
Subvertet solitis aliter totam artibus urbem,
seditione potens ; populos captabit et omnem
subjiciet sibi prodigiis fallacibus oram.
Hinc quae tot nobis annos tam prospera cessit
relligio eversis actutum desinet aris.
Tum metuo ne Romulidae, non talia passi,
quicquid adhuc juris superest, a gente reposcant
et profugos patria jubeant decedere terra.
Unum pro multis detur caput, unius omnes
expiet ac tutos mors tanto in turbine praestet.
Hoc habet. Haec melior superet sententia, cives ;
haec illi ob numen dona, hunc reddamus honorem."
Talia fatus erat. Furiis stimulantibus intus
experti passique senes eadem ore fremebant.
Omnibus idem animus, sed qua ratione quibusve
id fieri occulte queat artibus, exquirebant.
Cum subito, ecce suis clam se furatus, Iudas
improvisus adest cunctis mirantibus. Illum
excipiunt trepidi spirantem immane, locantque
sede inter primos farique hortantur et ardent
quid veniat dubiis animis audire silentque.
Ille autem torquens huc flammea lumina et illuc
sic fatur : "Scio vos Galilaei facta furentis
formidare, patres, patriae qui legibus affert
exitium ; moliri ideo vos plurima cerno.
Si mihi quae posco promittitis, omnia solus,
quae nunc vos frustra exercent, dispendia tollam.
Ille manus faciam in vestras hodie incidat ultro."
Dixerat. Argenti laeti pepigere talenta
ter dena, egregii pretium memorabile facti,
dimittuntque alacres, atque extra limina ducunt.
Ille petit montes iterum sociosque revisit.
Forte propinquabat genti sollemnis et orae

festa dies, veterum cum relligione parentum
immunes operum ducunt septem ocia soles,
perque domos ovium fetus epulantur et acri
fermento parcunt jussi, properataque liba
expediunt mensasque onerant agrestibus herbis,
laetitiae veteris memores. Hac luce ferebant
Aegyptum priscos olim, caelestibus actos
prodigiis, magna cum praeda exisse parentes,
ingressos pede iter salsas impune per undas.
Ergo ingens tum sceptriferam concursus ad urbem
undique erat, populique omnes ad sacra fluebant.
Non effusa tamen turba huc sine more ruebat,
verum quisque ducemque suum gentemque tribumque
una ibant comitati. Etenim licet omnibus idem
sanguis cognataque, orti sint stirpe nepotes
omnes Isacidae, paribus sub legibus omnes,
scindit se tamen in bis senas una tribus gens
atque Palaestinam late est diducta per omnem.
Libera gens olim multa munita virum vi
florentesque urbes populis opibusque vigentes.
Tunc autem patriis de finibus exturbati,
paene omnes aberant et Caspia saxa colebant.
Vix de bis senis tribus una intacta manebat
alteraque et patria sese tellure tenebant,
Benjamidum gens aque ipso domus inclyta Juda,
ambae tunc etiam populis opibusque vigentes.
Tantum autem imperio adjectam ceu cetera passim
contuderat bello et victricibus hauserat armis,
hanc quoque servitio partem Roma alta premebat.
Sceptra urbi tantum sublataque ademerat arma,
linquens sacra viris ac leges victor avitas.
Nunc tellus deserta jacet. Tot clara fuere
moenia, tot populis pariter cum fortibus urbes,
hae bello, hae validis quassatae viribus aevi,
usque adeo saevas superum pater arsit in iras
nimbipotens natique necem non passus inultam est.
Non tamen indecorem tantae solacia cladis
ipse sinam antiquam (superent modo carmina) terram,
ne penitus sedis obliviscentibus aetas
deleat exstinctam pariter cum nomine gentem.
Regem illis superum prosit regionibus ortum
vagisse et caelo primum reptasse sub illo.
Vos ideo aligeri coetus, gens aetheris alti,
qui levibus magnum pedibus pulsatis Olympum,
(nam vos saepe polo missi peragrastis et oram
et gentis crebri hospitio indulsistis amicae),
este duces mihi, dum tota regione vagantem
raptat amor. Longum vos mecum ferre per aevum
nomina, quae cecidere, juvet deletaque gentis
oppida et antiquas antiqui nominis arces.
Post autem vestra sublatus ad aethera penna
carmine mortales oras visusque relinquam.
Vos me sublimi sistetis tramite vectum
avia per superum loca. Me juvet alite curru
aurea nubifugo mulcentem sidera cantu
intactas primum ire vias mortalibus aegris
et petere insolitam caeli alta e rupe coronam.
Haec olim, audentem ni deserat aetheris aura.

Nunc mecum populos percurrite templa petentes
non alias illuc aditum est majoribus umquam
et numero et studiis. Nec tantum sacra petebant,
quantum avidos Christi visendi traxerat ardor.
Orti autem a magno primi ingrediuntur Iuda,
per multos ductum reges genus. Haec tribus usque
et numero et virtute caput super extulit omnes,
tantum alias superans, quantum leo cuncta ferarum
semina inexhaustis animis et viribus anteit ;
litorea innumeri Gaza venere Sabeque.
Engada deseruere racemiferosque recessus,
urbis Adulaeae sedes humilemque Raphean.
Hic Lyde atque Selis ventosaque Jamnia et Hippa,
Ascalo Azotique arces Acharonque Sochonque,
quaeque fluentisonis Joppe perfunditur undis
projectae rupes pontoque minantia saxa.
Parte alia antiquam cives liquere Damascum,
primus ubi (ut perhibent) limo felice creatus,
natus homo est caelique novas erupit in auras.
Deseriturque Emaus Nepseque exhausta silescit,
quaesivitque suos Aegypti proxima regnis
Anthedon, natique dei cunabula, Bethle.
Tum deserta silent et Galgala Bessuraque omnis
arvaque qua Marethon, qua proxima nubibus Erme,
qua Sigoris mirata nurum, dum incendia versa
respicit, humanos servasse in marmore vultus
concretique salis subitum traxisse rigorem,
qua calet Asphaltis flammis infamibus unda
ingentesque palus ad caelum exaestuat aestus,
aera contristans graveolenti sulfuris aura.
Quondam hic laeta seges riguisque rosaria campis ;
nunc stat ager dumis obductaque sentibus arva.
Crimen, amor malesuade, tuum, vim tendere adorti
infandam indigenae pueris caelestibus olim,
divina capti facie et florentibus annis,
fecissentque, fuga nisi se illi ad sidera lapsi
remigio nixos rapuissent praepetis alae.
Non tulit altitonans Pater atque ultricibus omnem
involvit flammis tractum immersitque profundo.
Squalet adhuc cinere et putri late ora favilla ;
infecunda ideo terra et sine frugibus agri
difficilesque aditus et inaccessi secessus.
Illic, ut fama est, nitidum florem educat arbos,
quem cupiunt juvenes, cupiunt quem ferre puellae.
At simul atque gravi perflante evanuit Austro,
succedunt poma hirsutis asperrima barbis,
quae nulli juvenes, nullae cupiere puellae.
Haec tamen aspectu solida et sincera putares,
foeda sed illuvies intus subitoque fatiscunt,
ad tactum cinefacta, hominum nihil usibus apta.
Pallida item flavis cum vix seges albet aristis,
dira immaturas messes interficit aura.
Protinus hinc subeunt populi Simeone creati,
qui Saroen Molodamque viri Sicelegidaque oram
felicem frugum laetosque uligine campos,
qui Sipabota colunt Asanesque biverticis arces,
quique Atharin, quondam generosos palmite colles,
Remmona qui cultisque erectam in collibus Ain,

et quos turilegae pascunt centum oppida Idumes
ruraque odoriferas Arabum vergentia ad oras.
Ecce autem Isachari magno clamore nepotes
ingressi delubra petunt aramque salutant.
Gens victu facilis contentaque finibus artis.
Hic adsunt quos Hermonius sub vertice pascit,
Hermonius generator apum, generator equorum ;
qui Taburi capita alta tenent, quibus ardua rupes
Carmeli domus. Haec rapido gens turbine quondam
sublatum vatem caeli per aperta repente
vidit flammifero ferri super aethera curru.
Sensena quos misit, quos Hennada, quos alit Affra
nobilis, in summis sitientes rupibus urbes ;
qui Senum et Reboten liquere Remetiaque arva,
vitibus et variis intersita litora pomis.
At taciti incedunt gens Dani e sanguine creti
dejectique oculos dejectique ora per urbem
templa petunt. Qualis cum frigora prima lacessunt
autumnum nec dum ramis decussit honorem
bruma suum, coluber latebras meditatur iterque
fert tacitum lapsu repens per saxa quieto,
sibilaque ora premit neque caudae surrigit orbes.
Jamque viros tristes credas, quod sanguine ab illo
praedixere ducem fore pleni numine vates,
qui genus humanum Christi sub imagine falsa
terreat atque hominum vitas et crimina quaerat,
deterior fas atque nefas ubi verterit aetas,
et rebus feret exitium mortalibus ignis.
Protinus at multis aderit cum millibus ultor,
vera dei soboles, verus datus arbiter orbi.
Illum nequicquam pugnantem et vana moventem,
turbine corripiens, terrae ima in viscera trudet.
Insequitur juvenum nimbus genus Asere ductum,
spicea, queis capita obnubit de more corona
omnibus et nexae ludunt per tempora aristae.
Hi Betagumque Hormamque serunt ; his Aphega sedes,
illos Ama dedit, illos misere Robaeae.
Non numero Arctipus Labanae, non Aziba cessit.
Hos juxta seram in noctem soliti urere myrtos
litoreas ponti gens accola Zabulones
dona ferunt. Pars Jeptaphiles ab sede profecti ;
pars Jedaba venere. Canam hi liquere, modo atra
miratam puras in vina rubescere lymphas.
Hos Nazara tulit, tulit illos ardua Sembros,
quaeque modo aerias iterum venisse sub auras
vidit morte obita puerum, Galilaeia Nais
millia multa tulit, totidemque uberrima Dotha ;
atque suis Nalole Cathetiaque alta relicta est.
At quis Nephthalidum numeraverit oppida et arces
innumeras, quas et Cedar, quas et sacer altis
fert humeris Libanus caeli confinibus aequus ?
Qui celsam Nasona habitant, qui Nephthalis urbem,
gens oris fandique potens fecundaque veri,
nascentem gemino Jordanem fonte salutat,
omnis iit Galilaea, omnis Samaraea penates
deseruit, studio gens tantum accita videndi.
Saepe hac rege satus superum tellure moratus
sponte Deum se detexit. Miracula rerum

assecla nunc etiam meminit, meminere Caperna,
et vetus amisit quae nomen Graia Sebaste.
It Bethole, eductaque ad sidera Bessais arce,
et quos piscosis Gennesara proluit undis.
Levigenae vero sacrum genus omnibus ibant
immixti, neque enim propria his regio ulla colenda
sorte data est, sed diversas dux legifer olim
huc illuc oras aeque est partitus in omnes,
praefecitque sacros aris, proque ubere glebae
et jugulare dedit pecudes atque exta cremare.
At non contentus regnis sceptrisque Manasseus,
sortitus quae trans fluvium sibi junxerat ampla,
protulit imperium qua Nepheca Bersaque surgunt,
venatrix pecorumque altrix et Dora ferarum.
Olli etiam parent Tenachos nemorosaque Jebla
et Magedos nulli populis opibusque secunda,
quasque rigat Taphua claris argenteus undis,
ver ubi perpetuum scatebrisque recentia prata.
Succedunt qui trans Jordanis flumen opima
arva serunt, tribus ipso etiam deducta Manasseo.
Necnon Gade sati, necnon Rubene creati
belligero, fratrum cunctorum maximus aevo
qui fuit, una omnes urbem ingrediuntur, ut olim
una etiam sedem optarunt trans flumen eamdem,
indigenis quondam regnata gigantibus arva.
Argobiae qui rura colunt Basanidaque oram,
qui saltus, Galadina, tuos, Ogique subactas
sexaginta urbes Galaticaque oppida : Jabin
et Sebamam Balmenque, Ramotha, Golanque Nabenque
Edrenque Selcamque et semirutam Cariathen.
Haec tunc nomina, nunc alio sunt nomine terrae.
Tum qui cedriferae pascunt asperrima Arimnes,
omnes fronde caput tecti, omnes terga veruti.
Qui Bosorim Rabathenque tenent, qui Gaulida et omnem
fortibus exercent tauris Bathaltidos oram,
et quos humectat praeceps de montibus Arnos.
Nec vos transierim, qui prata feracis Abillae,
quique Eleale viri metitis viridemque Aserota,
Seoniamque Esebon, saxis horrentia regna,
desertasque Cades, quas Phasga habet arduus et quas
hinc atque hinc Hermus praeruptas sustinet urbes,
quas Abaris, cujus nimboso e vertice quondam
pastores admirati videre morantem
Jordanem ingenti subsidere mole coacta
undarum et cursu cedentia flumina retro,
dum domus Isacidum promissa capesseret arva.
Postremi subeunt advecti e sede propinqua
Benjamidae, data sorte quibus laetissima tellus,
maxima ubi et Solyme totius regia gentis,
altaque Jarephile Luzaeque binominis arces ;
quaeque modo quarta regem jam luce sepultum
Bethane obstupuit revocari ad munera vitae,
et Tarela et Samare et lentisciferae Gabaothae,
gens infesta feris : ideo exuviasque luporum
induti incedunt juvenes, canibusque fatigant,
quas saepire plagis juvat usque et frangere, silvas
atque adeo assiduo venatu mane recentes
convectant humeris praedas, quas vesper Olympum

claudit ubi, gaudent partiri epulisque fruuntur,
atque inter sese per agros convivia curant.
Hic adsunt, quis Maspha domus, quibus arduus Hemen
difficiles colles ac scabra crepidine terga,
qui liquere Recen celsasque Berothidos arces
atque Sylum quondam gaudentem paupere templo,
qui longumque Helephon Avinque Amosamque Selamque
atque ululata Rhamae passim Rachellidos arva.
Qui Gabeone domo quique Ierichunte profecti.
Indigenas, est fama, viae assiduique meatus
oblitum, vidisse diu considere solem
imperio ducis atque diem decedere serum.
Hos inter facie egregia puer altior ibat,
qui prisco genus a Saulo nomenque trahebat.
Jam tum illum vates uno omnes ore canebant
praestanti clarum eloquio factisque futurum.
Quantis ille tamen mentem caligine pressus
in nostros odiis primum furiisque feretur !
Omnipotens aderit pater et se pectore toto
altius infundet juveni excutietque furorem.
Protinus afflatus divinitus aetheris aura
implebit terras monitis, latumque per orbem
mortales meliora docens ad sacra vocabit,
nec letum horrescet pro religione cruentum.
Jam duodena tribus magnae successerat urbi.
Ipse etiam templo ut solitos inferret honores
munere nec tali tam laeta luce careret,
affatur socios Christus : "Lux sacra propinquat.
Omnis se dapibus festa domus apparat urbe.
Ecquis erit vestrum, primus qui ad moenia tendat,
si quis forte opibus fessos invitet abundans,
nos quoque ut ante meos obitus ac funus acerbum
solemnes epulas celebremus et annua sacra ?
Nec longe quaerendus. Erit puer obvius ultro
urnam humero lymphasque ferens de fonte recentes.
Quo tendat gressus aut quo sese ille receptet,
observate, locumque acie capite usque sequendo.
Limina vos eadem accipiant, tectumque subite.
Tum dominum affati coram hospitiumque rogantes,
exiguam sacris sedem, nostrum edite nomen.
Tectum auratum ingens pictisque insigne tapetis
protinus ostendet. Structas ibi ponite mensas.
Ipse adero atque eadem socios ad limina ducam."
Dixit. Joannes mandata Petrusque facessunt,
et maesti magnae succedunt moenibus urbis.
Ibant incerti atque oculis procul omnia obibant,
cum puer urnam humero gestans lymphamque recentem
vicino veniens de fonte occurrit : eum usque
servantes gressum ferret quacumque sequuntur,
quasque subit, subeunt ipsi quoque protinus aedes.
Huc atavis clarusque Simon et prole beatus
septena sese semper referebat ab agris,
si quando caris cum natis viseret urbem.
Namque illum potius campis rurique juvabat
degere civilesque procul contemnere honores.
Umbrae illi nemorum cordi rivique secantes
praedia, quae centum dives vertebat aratris.
Jam gravis argutasque fides et carmina amabat

fluminis in ripis aut fontem propter amoenum.
Norat enim caeli numeros mensusque viasque.
Saepe deo plenus porro ventura canebat
agricolis quid sol, quid menstrua luna pararet,
sudique pluviaeque docens praenuntia signa.
Tum sacris intentam igitur concesserat urbem,
ut de more dies festos celebraret avito.
Dumque alia famuli mensas et dona pararent
parte domus, veterum facta ipse canebat avorum,
nunc citharae levibus digitis, nunc pectine eburno
percurrens molli attactu vocalia fila.
Praecipue a prima revocabat origine, quaenam
has ex more epulas atque haec solemnia priscae
religio intulerit genti. Verum ecce canenti
improvisus adest Petrus et sacra carmina rumpit :
"Rex, ait, est nobis, quo nusquam justior alter
aut pietate prior ; Christum omnes nomine dicunt.
Is tua nos ultro supplex ad limina mittit.
Exiguam sacris sedem mensisque rogamus."
His ille auditis gavisus nomine tanto,
imperat haud haerens animo tectum omne recludi ;
hinc hilares totis adolere penatibus ignes
et pingui suffire Arabum jubet atria silva,
interiusque viros media in penetralia ducit.
Inde locum ostendit mira testudine pictis
aulaeis circumvelatum ostroque rubenti.
Luxuriant sola strata, nitent argentea eburnis
fulcra torisque, scyphique, auroque e simplice lances,
et passim domus argentoque auroque renidet.
Atque haec deinde refert : "Non hoc mihi nomen ad aures
nunc primum venit, illius sed cognita fama
jam pridem virtus, neque enim mihi cernere coram
fas fuit aut vocem divinam hausisse loquentis.
Adveniat. Placidus tectis assuescat amicis.
Vos hic exspectate, viros, qui exacta reportent
omnia, dimittam meaque illum ad limina ducant,
atque utinam libeat longum his in sedibus olli
degere et hospitii dignetur nomine tectum,
quod nostros juvet interdum memorare nepotes
hospitibusque locum felicem ostendere seris.
Interea adventu vestro intermissa sequamur
carmina et antiquos patrum repetamus honores,
dum nigra roriferis nox terras obruat umbris."
Sic ait, ac nervis socians concordibus ora
obloquitur numeris ; quae concinit, ordine picta
cuncta putes aut textilibus simulata figuris.
Nempe Paretoniis cantu deducit ab oris
Isacidum genus, arrepta maris aequora virga
ut profugum dux findat aquasque impune per altas,
ut sine navigiis ierint pelagique profunda
sicco calcarint pede. Namque induruit humor
aridus et liquidas late est via secta per undas.
A tergo tota ex Aegypto curribus hostes
quadrjugis vecti instabant fulgentibus armis.
Jamque pios canit emenso pelago alta tenere
litora litoreisque metu se condere silvis,
nulla mora est : iterum telo tellure recussa
divino, redeunt in se maria ecce refusa,

quae media ingenti dirimebat semita tractu.
Inde hostes ruere et salsis in fluctibus arma,
armaque quadrupedesque et corpora mersa virorum
aspiceres magis atque magis subsidere in undis
semper et absumptos velut evanescere currus ;
qui medii exstabant, medios salis hauserat aestus.
Addit ut omnipotens rerum sator aethere ab ipso
paverit in vasta gentem regione locorum
errantem, dape caelesti miseratus egenos.
Cernere ibique putes epulas nivis instar ab aethra
defluere ad terrarn subitas coetusque paratis
accinctos dapibus latis epularier arvis.
Proinde etiam duras cautes pulsabat eadem
dux caelum aspectans virga, cum protinus amnis
prosilit et dulcem saxa erupere liquorem,
atque hausere novis populi de fontibus undam,
quos sitis ex longo collecta urebat hiantes.
Tum canit, ut primus Solymorum conditor arcis
dona laboratae frugisque recensque reperti
pocula plena meri obtulerit campestribus aris,
caespite quas viridi sectaque extruxerat orno.
Atque ea dum intentis hauribant auribus omnes,
haud rerum ignarus, Christus de montibus altis
cesserat infensaeque iterum successerat urbi.
Et jam declivi cum sol properaret Olympo,
hospitis intravit sociis comitantibus aedes
regifico instructas luxu dapibusque paratis.
Discubuere omnes. Una inter dirus Iudas
dissimulans sedet, et vultu mentitur amorem.
Jamque heros puras fruges properataque liba
accipiens, frangensque manu partitur in omnes.
Inde mero implevit pateram lymphaque recenti,
et laticis mixti dium sacravit honorem,
spumantemque dedit sociis, mox talia fatur :
"Corporis haec nostri, haec vera cruoris imago,
unus pro cunctis quem fundam sacra Parenti
hostia, ut antiquae noxae contagia tollam.
Vos ideo, quoties positas accedere mensas
contigerit sacrasque dapes libamina jussa,
funeris his nostri maestum referetis honorem,
et numquam istius <...> abolescet gloria facti." (vers lacuneux)
Nec plura. Ex illo mox servavere minores
hunc semper ritum memores, arisque sacramus
sinceram cererem et dulcem de vite liquorem
pro veterum tauris, pecudum pro pinguibus extis
ipse, sacerdotum verbis eductus, ab astris
frugibus insinuat sese regnator Olympi,
libaturque dei sacrum cum sanguine corpus.
In summos haec religio successit honores.
Ergo ubi pulsa fames sociis, sese ocius heros
exuit insignem tunicam et mantilibus albis
succinctus, poscit flammis undantia aena.
Tum gelidam irrorans dextra laevaque sonoris
pertentans labris, ferventem temperat undam.
Hinc genibus positis Petro reliquisque suorum,
plurima quamquam ille attonitus novitate recuset,
dat pedibus lymphas et molli siccat amictu
accurvus, sociis linquens imitabile factum.

Mox gemitus imo ducens de pectore fatur :
"En mihi summa dies, socii, quamque ipse propinquam
praedixi toties ; nox illa advenit acerba.
Vos linquam et moriens genitoris jussa capessam,
unus erit vestrum (vix, o vix credere tantum
fas scelus) insidiis prodet qui me hostibus ultro.
Haud me animi fallit, furias jam perfidus ille
concipit insidiasque animo meditatur avaro.
Id pietas mea magna, mei meruere labores.
Non tamen ipse diu pulchro laetabere facto,
quisquis eris, satius, si numquam lucis amorem
gustasses, dulcis nec vitae limen inisses.
At vos este pii inque vicem (quae exempla reliqui)
inter vos aliis alii parete volentes,
summissisque animis fastus abolete superbos.
Non Erebi in tanto cessabunt cardine dirae
vestra potestates praevertere corda timore.
Pervigiles, quaeso, jam custodite proculque
consulite. Hic animos atque illos promite sensus,
quos toties mihi polliciti, ne cedite pesti ;
vos servate, viri, noctem non amplius unam."
Extemplo turbati omnes gemitumque dedere,
suspensi quem caecum adeo furiisque subactum
ore premens signet venturi praescius heros.
Quem senior tali aggreditur sermone precando :
"O caeli decus, in quemquam tam immane putandum est
posse scelus cadere ? Quisnam foedissimus ille ?
Faxo hodie numquam nobis illudat inultis.
Non adeo effugit cum sanguine vivida virtus
pulsa annis, nec dextra mihi tam frigida languet."
Sic ait, et pariter vagina liberat ensem.
Dux autem signis manifestis prodidit hostem,
sed cunctis mentem eripuit voluitque latere,
donec res perfecta. Dehinc haec edidit ore :
"Immo omni ex numero mihi nemo hac nocte suprema
vestrum non infidus eris, solusque relinquar.
Tu quoque, magnanimo cui nunc ea copia fandi
sub tecto atque amplis tendis super aethera dictis
omnes irritans ventos omnesque procellas,
hinc atque hinc circumfusos ubi videris hostes,
me capto, quaeres latebras jaciesque salutem
mendaci in lingua pedibusque fugacibus acer.
Atque ubi curriculo mediam nox humida metam
attigerit, ter me tibi notum ille ipse negabis
futilis, incutietque metus tibi femina inermis."
Dixerat. Ille animi robur magis usque magisque
spondebat turpique metu impenetrabile pectus :
"Foeda alios servet fuga ; nec tu me ante timoris
argue quam terga urgenti dare videris hosti.
Quo te cumque feres, adero. Sequar ultima tecum.
Nulla tuis poterit me vis abjungere rebus."
His heus exactis mensas urbemque reliquit
et secum sociis pura sub nocte virentes
transtulit in colles olea et loca sola petivit
atque omnes secum jussit vigilare ; sed illi,
assiduis noctisque dieque laboribus hausti,
haud poterant invictum oculis defendere somnum,
et gelidi in summo recubantes aequore saxi,

infusum toto proflabant ore soporem.
Interea curis confectus tristibus heros,
caelesti velut oblitus se semine cretum,
indignos animo eventus, indigna labanti
supplicia atque genus leti versabat acerbum,
horrebatque. Id enim matris de corpore traxit,
ut quaecumque hominum mortalia pectora terrent,
ipse etiam haec eadem mortali corde paveret.
Mens immota tamen virtusque invicta manebat.
Ergo iterum atque iterum genitorem affatus et ambas
ad caelum tendens palmas, hac voce rogabat :
"Omnipotens talin" Pater o me funere obire ?
Mene aliena malis tantis commissa piare ?
Eripe me informi leto et tua flecte severa
consilia in melius durosque averte dolores.
Si tamen id fixum sedet atque haec certa tibi mens,
nec generi humano nati nisi morte sequestra
placaris : non fas orbis me deesse saluti.
Ibo ultro, crimen generis commune refellam."
Dixerat, atque graves curas sub corde premebat,
multa agitans. Toto simul ibat corpore sudor
proruptus, simul et sanguis vel sanguinis instar.
Ecce autem effulgens subito dilapsus ab axe
stelligero pictis juxta puer astitit alis,
dicta ferens patris in tanto solacia rerum
turbine, mulcebatque aegrum curasque levabat,
abstergens toto fluidum de corpore rorem.
Hortator vero scelerisque inventor Iudas
composito interea vocat hostes vertice ab alto,
seque ultro comitem atque ducem venientibus offert.
Ergo adsunt improvisi, illum in vincla petentes ;
longius aera micant tremulai lumine lunae.
Jam clypei resonant, jam ferri stridit acumen,
pinguiaque exsuperant noctem funalia longo
ordine multifidaeque faces, quas unguine supra
obduxit manus et ferro inspicavit acuto.
Fit strepitus ; vasto circum mons undique pulsu
armorum sonat atque virum clamoribus omnis.
Quos his nil trepidus compellans vocibus heros :
"Heus, inquit, jam state, viri ; quem quaeritis adsum.
Quo ferrum flammaeque ? Palam conspectus in urbe
conventu cecini magno praecepta Parentis.
Cur non una omnes vos tunc tenuistis inermem ?
Ista sub obscurum noctis cur agmina cerno ?
Quod si me tamen ad mortem deposcitis armis
insontem, et vobis adeo obstat gloria nostra,
hos sinite illaesos. Nihil hi meruere nec ausi.
Tantum dilecti comitis mandata facessunt.
Unus ego vestras explebo deditus iras."
Haec ait, et bis se quaerentibus obtulit ultro.
Illi autem ad vocem toties (mirabile visu)
procubuere soloque ingentem fusa dedere
arma sonum atque oculis subito nox plurima oborta est.
Consurgunt tandem, somno vinoque gravatis
assimiles, haerentque obliti, donec Iudas,
qui nusquam somno noctu se straverat illa,
signa dedit manifesta hostique objecit amicum.
Namque pii scelus id praetexens nomine amoris,

composuit sese et ficto dedit oscula vultu.
Ille dolum praesensit et haec presso edidit ore :
"Haec vero meruit, comitum fidissime, noster
oscula amor ? Tanton' scelere ulla ad praemia tendis ?
Haud equidem haec tecum pepigi commercia quondam."
Vix ea fatus erat, cum circumfusa juventus
caeca ruit, densaque omnes indagine cingunt.
Non aliter quam conjectum cum in retia rara
cervum aut fulmineis metuendum dentibus aprum
pastorum circum saevit manus, ilicet hastas
comminus agglomerant certatim, ad sidera voces
undique eunt : reboant montes clamore propinqui.
Sic juvenem obsessum longe fulgentibus armis
saeva cohors premere atque omnes incumbere inermi.
Hi prensare manu, hi stupea vincula collo
injicere, et nunc huc, nunc illuc ducere captum.
Perfurit ante alios et sese turbidus infert
Malchus, Idumaeis missus captivus ab oris.
Nulli ferre manum, nulli contendere suetus :
non ea vis illi, non tanta in pectore virtus.
Verum ut se Caiphae praestantem ostendat in armis,
cui datus haerebat famulus (nam tuta videbat
omnia et audenti nullum hic obstare periclum),
audet, cedentemque ultro petit improbus hostem,
ventosam nequicquam acuens in jurgia linguam,
et vix ille suas tumefactus corde capit spes.
Non tulit hoc praeceps animi Petrus : arripit ensem,
et super incumbens inhonesto vulnere tempus
occupat ac patulam dicto ocius amputat aurem.
Quod Deus aspiciens, subito dextramque tetendit,
decisamque ab humo madido cum pulvere partem
sustulit applicuitque manu medica, unde resecta est,
affixitque loco ; nullo haesit fixa dolore,
ulla nec apparent vestigia vulneris usquam.
Mox socium increpitans, vim dextra arcere volentem
condere tela jubet, vetito neque fidere ferro.
Ni faciat, senior nequicquam magna locuto
strictum ardens illi per costas exigat ensem.
"Non istis opibus, non istis nitimur, inquit,
viribus. Est genitor, qui me si funere acerbo
eripere et fuso nati sine sanguine vellet
placari generi humano, centum agmina posset
caelicolum, mihi centum acies summittere ab arce
siderea, infensum qui coetum hunc ense trucident.
Militiamne adeo superum pugnataque bella
atque potestates varias et nomina nescis ?
Nunc sine me imperiis magni parere Parentis,
quae me sola premunt. Hominum nil demoror arma."
Talibus auditis senior vix desinit irae
invitus, veluti aspexit si forte magistri
assuetum imperiis cervum media urbe Molossus,
silvestrem ratus insequitur. Vix voce coercet
venator rabido instantem cervicibus ore.
Ergo sponte sua victum nec viribus usum
corripiunt cuncti (heu species indigna !) trahuntque
invalidum et dictis lapsantem immitibus urgent.
Haec, pater omnipotens, superum regnator Olympi
tam lentus cernis nec caelo tartara misces ?

Ecquando horrificum dextra jaculabere fulmen,
si nunc immoto facies innubila mundo est ?
Foedere jam rupto rerum confusa laborent
atque repente elementa ruant, ruat arduus aether.
Cur tua dextra vacat ? Cur non face terra trisulca
jam fumat ? Quos flamma vorax servatur in usus ?
Non genus humanum, non tanti regia caeli
alitibus supplenda choris, non aurea gens, quae
mox hinc se tollet pietate insignis ad astra.
Ne nostri tanto te cura incendat amore,
jactari ut tali patiaris turbine natum
unigenam desertum, inopem atque extrema ferentem.
Diffugere metu comites silvisque teguntur,
spumiferi ut suis adventu saevique leonis
semianimes. Passim insequitur ferus hostis euntes.
Aspiceres hunc jam captum, jam veste relicta
elapsum manibus rapido petere ardua cursu,
illum speluncas et sicubi operta subire
per silvam loca, saxorumque in fornice condi.
Nec mora, nec requies cursu nemora avia fervent,
et vasto intonsi colles clamore resultant.
Jamque sacerdotis summi tecta ampla subibant ;
protinus huc tota passim concurritur urbe.
Primores adsunt procerum poenasque reposcunt,
uni infensi omnes, atque illum torva tuentes
perterrent vinctumque minis crudelibus urgent.
Tum gentis primus Caiphas ita denique fatur :
"Res hodie bene gesta, viri. Non artibus ullis
infandum evasit caput ; illi nulla supersunt
effugia. Instaurandi animi et, quod restat, agendum.
Nunc est illa dies, qua gloria maxima sese
ostendit nobis. Sed opus properantibus astu.
Accipite et linguis omnes animisque favete.
Nulli fas nostrum quemquam demittere morti ;
Romani ducis arbitrio stat quisque caditve.
Quaeramus leti causas et crimina primum,
inde ducem instructi verbis adeamus, ut ipse
audiat et morti indefensum destinet hostem."
Sic ait. Hinc captum alloquitur : "Tune ille supremi
Vera dei soboles, verus deus, aethere ab alto
quem vates oriturum orbi cecinere priores ?
Per patris obtestor numen qui sidera fulcit,
fare age, ne te dissimula quaerentibus ultra,
discussisque palam qui sis, nunc nubibus ede,
ne te divino ignari fraudemus honore."
Dixerat. Ille autem in medio defessus, inermis,
conspectu paulum sustollens lumina fatur :
"Sum quod ais. Quid me studio tentatis inani,
haec eadem toties scitati ? Parcite tectis
insidiis victique dolis desistite tandem.
Ipse palam fateor. Nec jam mora longior obstat,
cum mihi sublimis cedet plaga lucida Olympi
regnanda ; aetherea jamjam cernetis in aula
amplexum dextram patris omnipotentis, et inde
mox iterum terras petere aspicietis eumdem
fulgentem clara in nebula, quem mille secuti
caelicolae auratis impellent aethera pennis."
Vix ea dicta, humeris sibi cum de more sacerdos

abscindens tunicam inquit : "Eget quid lucis adhuc res
indiciis tot clara ? Palam scelus ipse fatetur.
Nonne, Deo quicumque audet se fingere natum,
fas et jura jubent mulctari funere acerbo ?
Tollite, ferte moras ! Romani ad praesidis aedes
abripite hunc, jubeo, meritasque reposcite poenas."
Interea casu Petrus perculsus iniquo
Prosequitur maerens longeque observat amicum.
Jamque sub ingentis devenerat atria templi,
tecta sacerdotis magni, solusque sedebat
tristis, inops animi, ante fores nocturnus apertas.
Olli serva, domus cui curae janua herilis,
id quod erat rata : "Tune etiam fugis, inquit, et isti
junctus eras scelerum consors, ideoque per umbras
explorator ades, quando omnia nocte quiescunt ?"
Diriguit Petrus ad vocem formidine turpi,
oblitusque sui est (quae vitae tanta cupido ?)
Nec jam scit, subita turbatus imagine rerum,
quid faciat, quo se vertat, quas advocet artis.
Qualis ubi dulci virgo decepta sopore
parvula, quam mater campis ignara reliquit
in solis abeunte die sub tecta revertens,
confestim rupto circumtulit humida somno
lumina, nec comites, nec matrem conspicit usquam,
sed loca sola metu videt exanimata viarumque
immemor atque horrere nigra circum omnia nocte.
Talis erat miser ille animo confusus et haerens.
At cari nomen tandem abjuravit amici,
pro quo sponte neci modo se devoverat ardens.
Quin etiam, quo se tegeret, succedere tecto
hostili tulit et famulis se immiscuit amens.
Nec latuit tamen. Illum omnes inimica tueri
suspectum et latebras verbis urgere foventem,
Terque adeo objectum nomen patriamque magistri
audierat, ficto ter dissimulaverat ore,
cum matutino mediae jam noctis abactae
edebant cantu cristatae signa volucres
auroram in tectis solitae acri voce vocare.
Tum monitus verborum heros quae extrema canebat,
ingemuit rupitque imo suspiria corde,
et penitus duris tristi dolor ossibus arsit.
Tum sese miser incusans turpemque timorem,
erepsit furtim foribus, solusque per urbem
totam illam ingemuit somni sine munere noctem,
menti canitiem demissam in pectora vellens.
Quin illum hanc perhibent mox semper flesse sub horam
admissi memorem dum vixit. Eum aethera pandens
saepe oriens solis, saepe acer vesper in antris
invenit luctu indulgentem eademque querentem,
dum nulla admittit maesto solacia amori.
Deserti subeunt monita usque novissima regis,
ac se perculsum muliebri voce recursat.
Et jam ternpus erat, cum nondum Aurora relato
orta die albentes caeli discriminat oras.
Jamque Deum vinctis manibus post terga trahebant
praesidis ad sedem, quo crimina quaereret ipse,
quem penes arbitrium et morti damnaret acerbae.
Illo Judaeam frenabat tempore missus

Caesaris imperio Tiberi Pilatus opimam
Pontius, insigni Romanus origine gentis,
quem furibunda manus trepido est aggressa tumultu
vociferans : "Hunc dede neci ! Trabe fige merentem
infami, auctorem scelerum fraudumque potentem."
Haec crebra ingeminant densique ad limen inundant.
Ille autem juvenis procero in corpore fixos
intentusque oculos intentusque ora tenebat
(nondum illi dulcis flos prorsum evanuit aevi),
insolitam speciem, insolitos miratur honores
oris et expleri nequit. Hunc e stirpe fatetur
aut divum aut saltem magnorum e sanguine regum,
et secum sortem capti miseratur iniquam,
jamque favet tacitusque agitat, si qua potis illum
impune eripere et ruptis exsolvere vinclis.
Quem sic alloquitur : "Quae te commissa fatigant ?
Fare age, qui casus ? Unde haec effusa repente
tempestas tibi ? Num tantis scelera impia mersum
implicuere malis ? An divum tristior ira ?
Unde domo ? Quo te memoras e sanguine cretum ?
Aut quibus aspiras sceptris ? Quae debita regna ? "
Christus ad haec paucis : "Non huc ego criminis ergo
protrahor. Haud turpi mihi mens obnoxia facto,
sed Patris, immensi caeli cui regia paret,
jussa sequor, nec regna moror mortalia, quamvis
haud equidem clara me regum e stirpe negarim."
Haec tantum. Ille autem admirans decus oris honesti,
nunc hoc, nunc illo sermone affatur et omnem
explorat. Sed responso non amplius heros
dignatur, saevo curarum exercitus aestu.
Tandem illum dux, ut turbam compescat acerbam,
servari jubet atque domo interiore recondit.

LIBER TERTIUS.

C_3

Fama volans jam finitimas impleverat urbes
exceptum insidiis heroa dolisque suorum ;
obscurus tamen atque incerto auctore vagari
rumor adhuc, necdum matris penetrarat ad aures,
cuncta licet numquam illa animo secura timeret
praesago. Nempe audierat vatumque tremenda
terrebant monita, pro libertate piorum
natum sponte sua subiturum funus acerbum.
Ast ubi Josephus senior praesensit (ei olim
alma parens fuerat superum concredita jussis),
Nazaren linquens Solymorum se intulit urbi.
Vix introgressus videt omnia fervere multo
concursu populi sublustri nocte per umbras,
moeniaque ingenti misceri tota tumultu.

Ecce autem, elapsus manibus telisque cohortis,
fidus Joannes pallenti tristior ore
occurrit. Sed vix amens agnovit amicum,
dum trepidat, casusque animo ducis haeret acerbus.
Cui senior : "Heus, siste gradum. Quo te rapis ? inquit.
Quo res nostra loco ? Sine te nunc vester ubi dux,
patre Deo satus ? Aut strepitus quis tantus in urbe ?
Hei mihi ! Non fallunt pavidam praesagia matrem."
Sic ait. Illum autem juvenis complexus et haerens
tantum fundebat lacrimas gemitusque ciebat.
Tandem pauca refert : "Nostra, heu, spes occidit omnis
atque absumpta salus dux foede carcere captus
clauditur. Invidia primores urbis in illum
conspirant poenasque graves cum sanguine poscunt.
Fidi omnes petiere fugam terrore subacti.
Mater ubi est ? Miseraene adeo jam nuntius aures
perculit ? Hic utinam tecum nunc afforet ipsa :
Pontius, aspiciens lacrimas gemitusque parentis,
forsitan indigni casus miseresceret ultro.
Ire tamen libet ac pacem veniamque precari,
et populi invidiam atque odium crudele profari."
Sic memorans gressum Syriae rectoris ad aedes
tendit. Ei senior comitem se jungit et ambo
incedunt pariter tristes, ceu forte boves cum
agricola amisit pauper, quos hostis abegit
depopulatus agros, quaesitum protinus illos
longum iter ingreditur ; natorum maximus olli
it comes. Hic illic saepe ambo ignota per arva,
si quos forte suis similes videre vagari,
subsistunt flentes atque avia questibus implent.
Haud illi secus, et jam ventum ad limina tecti,
quod regum quondam fuit antiquissima sedes,
cum res incolumi regno Judaea maneret,
sed tum Romulides orae moderator habebat.
Fervere cuncta vident strepitu patresque sub ipso
vestibulo ante fores dissensu tendere magno,
jamque sacerdotes paulatim cedere ab aula
Romano velut infensos ac dira minantes.
His animum arrecti paulum lenire dolorem
incipiunt, rebusque aliquam sperare salutem,
atque ita Joannes : "Mihi se nonnulla aperit spes.
Solve metum atque virum pro nato affare Deique
dissimula sobolem et causas innecte precandi."
His dictis, pariter succedunt aedibus ambo,
atque ducem senior, qui re suspensus eadem
his super in medio procerum consulta rogabat,
alloquitur genua amplexans supplexque precatur :
"Optime Romulidum, quem clari rector Olympi
justitia voluit Syriam frenare superbam,
parce piis saevumque hominum compesce furorem.
Hinc ratio penitus sublata est ; vi geritur res.
Illi ego sum genitor, quem primi gentis in unum
conjurant omnes et ficto crimine terrent.
Jamque tibi, ut scelere ante omnes immanior unus,
traditus, immeritas quo pendat sanguine poenas.
Illum autem virtus tantum et benefacta per orbem
his mersere malis sua, dum gens effera laudi
invidet eximiae, nec fert surgentis honorem."

Talibus orabat ; largo simul imbre rigabant
ora senis lacrimae, placido quem Pontius ore
accipit atque ambos verbis solatur amicis,
depositumque senem molli locat ipse sedili
atque haec deinde refert : "Ut vos hic tempore adestis
optati ! Nec enim forsan venisse pigebit.
Tu modo vera mihi scitanti edissere pauca
nunc, pater, haud veritus ; fidei te credere fas est
omne meae. Caelum et caeli vaga sidera testor,
sollicito mihi cura tui est nunc maxima nati,
quem tibi mente agito incolumem servare, furoremque
et rabiem, ut potui, compressi gentis iniquae.
Fare age (namque mihi haud nunc primum venit ad aures)
quae fortuna viro, unde domo, quo sanguine cretus.
Ede tuum matrisque genus ; non ille creatus
stirpe humili, mihi si verum mens augurat. Ut se
incessu gerit ! Ut vultuque et corpore toto est
humana major species ! Ut lumina honorum
plena ! Ut regifici motus ! Verba inde notavi,
nil mortale sonat. Sensi illo in pectore numen.
Aut certe deus ille aut non mortalibus ortus.
Dicite vos ; nam me scitantem avertitur ipse
et vix responso tacitus solatur amicum,
contemptorque illi est animus lucisque meique."
His dictis, senior paulisper substitit anceps,
sene ultra tegeret quaerenti, an proderet illi
et divi genus et verum sine fraude parentem.
Cum breviter comes admotus sic fatur ad aurem :
"Regia progenies, nymphae dignate superbo
conjugio, quid adhuc haeres ? Absiste vereri.
Omnia sublatis aperi jam nubibus ultro.
Pone metus et rumpe moras ; video omnia tuta."
Dixerat. Ille igitur missa formidine coepit :
"Dicam equidem nec, dux, tibi magna arcana silebo.
Sed quando genus insedit cognoscere nostrum,
id primum, neque te suspensum ambage tenebo.
Quamvis res inopes opera ad fabrilia versum
exercent, tamen est mihi regum a stirpe propago,
admotumque genus superis clarique parentes.
Principio innumerae pater Abras gentis et auctor
maximus ille tuas non, ut reor, effugit aures,
qui generi legesque tulit moremque sacrorum.
Isacon hic dedit ; Isacides Jacobus ab illo,
bis senos qui mox proceres genuit, quibus omnis
nostra domos in bis senas gens secta tribusque est.
Hos inter pietate olim quam major Iudas,
tam sese sobole egregia super extulit omnes,
Judaeamque suo dixit de nomine terram.
Hinc (licet in medio series longissima patrum)
Davides ortus, regum pater, unde meorum
per bis septem exit genus actum ab origine reges.
Verum longe aliud juveni genus. Ille parentes
quamvis mortales mortalibus editus oris
dignatur, tamen est divo caelestis origo,
estque Deo genitore satus gaudetque parente,
cui mare velivolum, cui tellus paret et aether.
Illum autem aereas in luminis edidit auras
numquam mixta viro mulier, foetaeque remansit

Virginitas, olim ut vates cecinere futurum.
Nam pater omnipotens fecunda desuper aura
afflatam implevit ; tumuit divinitus alvus.
Quod vero genitor vulgo sum creditus ipse,
haud ita res, mihique alma parens accredita tantum,
qui cum animi posset curas durumque laborem
partiri ; mox me famae niveoque pudori
permetuens, eadem dignata est nomine veri
conjugis immeritum, nec tali munere dignum.
Haec erat (ut revocans rem cunctam ab origine pandam
Judaeas inter virgo pulcherrima nymphas,
centum optata procis (Mariam dixere) parentum
unica progenies urbe edita Nazaraea.
Ipsa autem aeterno prae virginitatis amore
oderat et thalamos et se sacraverat aris.
Anna tamen grandaeva parens, haud nescia vatum
plenaque venturi, e gnata praeviderat olim
egregiam factis sobolem regemque futurum,
qui populos magnos magna dicione teneret ;
id caelo fixum esse, pios id prodere vates.
Saepe illam in somnis monuit vox missa per auras
jungere connubio natam generosque vocare ;
jamque erat apta viro, jam nubilis. Hactenus autem
distulerant superum monitis parere parentes,
cum media, ecce iterum sublimes luce per auras
vox audita : "Viro properate o jungere natam,
nec generi longe optandi ; de sanguine vestro
quaerantur de more. Omnis mora segnis abesto."
"Continuo parvam vulgatur fama per urbem.
Tum consanguinei pulchrae spe conjugis omnes
conveniunt juvenes ; complentur virginis aedes.
Ipse etiam patri consanguinitate propinquus
accessi, quamvis aevi maturus, ut ipsi
aequaevo natae ob thalamos gratarer amico.
Stabant innumeri, forma atque aetatibus aequis
florentes, caelum cui munera tanta pararet
incerti, et sortem sibi quisque optabat amicam.
Dum spes ambiguae, dum turba ignara futuri,
in secreta domus omnes evasimus altae
tecta, ubi Joachides numen placare solebat
virginis ore pater. Fuit ara veterrima, nostrae
quam gentis primi posuere metuque sacratam ;
ter centum totos atavi coluere per annos.
Hanc humiles circum et prostrati fundimur omnes,
orantes pacem superos superumque parentem,
det signum caelo placidus quem poscat ab alto.
In medio astabat lacrimans pulcherrima virgo,
flaventis effusa comas demissaque largo
rorantes oculos fletu. Pudor ora pererrans
cana, rosis veluti miscebat lilia rubris.
Qualis, virgineos ubi lavit in aequore vultus,
luna recens stellis late comitantibus orta,
ingreditur gracili caeli per caerula cornu,
talis erat virgo, juvenum stipata corona,
multa deum verbis testata deique ministros
aligeros non sponte sua haec ad munera flecti.
Hortatur pavidam pater et lacrimantia tergit
lumina, jussa docens Superum, simul oscula libat.

Ecce autem, ut praesens aderat quoque pronuba, coetu
in medio Anna parens, subito correpta furore,
plena Deo tota (visu venerabile) in aede
bacchatur tollitque ingentem caelo ululatum.
Unum in me conversa oculos, me fertur in unum,
nil minus hoc ducentem animo, nil tale verentem,
corripiensque manu : "Solus tu posceris, inquit,
annuit hoc uni superum tibi connubium rex."
Obstupuere omnes, nec tunc ex agmine tanto
exsortem quisquam seniori invidit honorem.
Ipse, aevi quod eram seris minus integer annis,
multa recusabam, multa huc venisse pigebat.
Aequales aderant fidi, simul et renuentem
hortari atque animum mihi blandis addere dictis.
Cedo igitur victus tandemque uxorius illam
accedo et lacrimans lacrimantem ad limina duco.
Et jam nox aderat stellis fulgentibus apta,
suffundens umbras mundo nigrantibus alis.
Secretis thalamis pariter succedimus ambo.
Flebat sponsa ; solum lacrimis juxta omne madebat,
ac veluti, cum vere subest uberrimus humor
arboribus, lentae vitis si forte cacumen
falce putans stirpem feriat male providus unca
agricola, immeritam et violarit vulnere matrem.
Ipse aderam et dictis solabar mitibus aegram,
virginis haud cupidus primum decerpere florem.
Cum sic longa trahens suspiria pectore ab imo est
orsa loqui : "Non religio mihi vana suasit
et thalamos odisse et virginitatis amorem
aeternum colere. Intus agit vis aetheris intus,
longaevam responsa licet contraria matrem
sollicitent vatumque minae, sunt et mea contra
vatum jussa mihi, nulli succumbere labi,
nullis virgineam taedis summittere mentem.
Ante retro primos properet revolutus ad ortus
Jordanis, sistantque suos vaga sidera cursus."
Haec ait, inque genas stillantes undique honestae
ex oculis simul incipiunt turgescere gemmae.
"Nec mora, deinde mihi insinuans quatit ima repente
ossa timor, genua aegra labant ; nox plurima oborta
ante oculos. Ter sum conatus pauca profari,
ter frustrata sono lingua est, nec verba secuta.
Tum quoque vox audita : "Toro thalamisque paratis
parce ; tamen concessa tibi connubia serva."
Exsurgo, atque oculos jamdudum in virgine fixus
horrenda, tali sum tandem voce locutus :
"Quis mihi te virgo invito conjunxit Olympo ?
Quis tantis (non hos equidem quaesivi hymenaeos)
immeritum implicuit monstris ? Haud talia quondam
praedixit puero genitor ludibria vates,
jam senior vates idem templique sacerdos.
Ille quidem aut nullos thalamos, mihi nulla manere
connubia, aut certe clarum fore me inde canebat.
Verum age, quae menti surgat sententia pandam,
quandoquidem superi mihi te junxere, sed idem
absterrent monstris, licet et mox usque licebit
virgineum serves intacto corpore florem.
Haud tamen ipse ausim injussus dissolvere sacri

connubii vincla ista. Domo degemus eadem,
ipse tibi ut genitor, mihi tu ceu filia semper,
teque adeo casus jam nunc complector in omnes.
Hoc tua religio velit, hoc mea serior aetas."
Annuit his aliaque domus in parte puella
secubuit. Mitto totam quae monstra per illam
sum passus, quam mira horrens insomnia noctem.
Jamque dies pulsis tenebris invecta rubebat,
et face sol rosea nigras disjecerat umbras.
Corripio e stratis artus sponsamque reviso.
Vix thalami impuleram bipatentis cardine portas,
cum lux ecce oculis ingens offusa repente ;
collucent summi radiis laquearia tecti,
collucentque trabes, visumque ardere cubile.
Ipsa autem thalami in medio sedet aurea virgo
attonitae similis, nec enim me multa rogantem
dignatur. Nihil illa meo sermone movetur.
Tantum fixa oculos caelo palmasque tenebat
aut stellae similis aut puniceae aurorae.
O illa a solita quantum mutata figura !
Quantus honos oculis, quantus decor additus ori !
Haud aliter quam, cum simulacrum excidit acernum
artificis manus e silvis in sede locandum
sacrata, quod plebs dehinc supplex omnis adoret,
si, postquam effigiem poliens trunco extudit arte,
extremum super imposito decus induat auro.
Immotam penitus circumdat lucida nubes
solis inardescens radiis, stellaeque videntur
lucentes capiti circum aurea tempora pasci ;
sub pedibusque deae lumen dare candida luna.
Pertimui, et mira stupefactus imagine rerum
talia voce dabam : "Pater, his o me exue monstris,
omnipotens. Non haec superi sine numine vestro.
Vestra haec portenta agnosco manifestaque signa.
Aspirate animo placidi dubiumque monete
quid sequar aut quaenam vobis sententia constet."
Tantum effatus eram. Tandem pulcherrima virgo
ad sese redit, abrupto velut excita somno
suspirans, lacrimisque sinus humectat obortis.
Accedo atque rogo nova per connubia supplex
atque illum aeternae per virginitatis amorem,
unum quem niveo colit intemerata pudore,
admittat socium curarum et magna recludat
rerum arcana, nihil metuens, mihique omnia credat.
Illa solo vultum atque oculos dejecta nitentes,
rore velut demissa caput rosa matutino,
cunctatur ; demum incipiens sic ora resolvit :
"Dicam equidem pater. Haud patiar te nostra latere
gaudia. Sed quae nunc aut unde exordia sumam ?
Nam quis narranti rerum miracula credat
tantarum ? Per ego has lacrimas quas excutit ingens
laetitia, obtestor, quae fabor, pectore condas,
ne prius incipiant in vanum serpere vulgus
quam deus ipse aliis vulgaverit omnia signis.
Jam monitrix operum stellas Aurora fugarat,
et sol pallentes lustrabat lampade terras.
Ipsa revolvebam vatum monimenta priorum,
dicta animo recolens. Sed prae tunc omnibus unum

forte mihi ante oculos (neque enim sine numine certo
oblatum reor) immotum fixumve manebat,
quod cuncti pariter super omnia praedixere
affore, concubitu nullo cum regia virgo,
impatiens exsorsque viri (mirabile dictu),
caelicolum regem sub luminis ederet auras.
Cujus in adventu laetentur cuncta per orbem
protinus et toto surgat gens aurea mundo.
Illam felicem tacite mecum ipse vocabam
quam Pater omnipotens tanto cumularet honore,
jamque Dei matrem venerabar mente futuram,
infantique Deo, si forte his ille diebus,
his si forte oris nascatur, dona parabam.
Talia dum mecum eventus ignara voluto,
ecce mihi nova lux oculis oblata repente,
suspicio : liquidas sine nube remetior auras.
(Mira loquar) video medium discedere caelum
pennatasque acies populos felicis Olympi
exsultare polo superumque applaudere regi.
Non obstant clausi postes, non pariete tectum
marmoreo circumsaeptum. Video ignea caeli
sidera sidereosque globos superum aurea tecta.
Tum mihi se puer ante oculos allapsus Olympo
ora deo propior radiantibus obtulit alis,
et placidus tendens candentia lilia dextra,
me sic affari laetasque expromere voces :
"O una ante alias caelo acceptissima matres,
magnus adest tibi praesenti regnator Olympi
numine. Tu nuribus felix magis omnibus una."
Hic mihi vix paucis auditis talibus ingens
miranti gelidos subito tremor alligat artus.
Tum sic ille animum divino pignore firmat :
"Parce metu, virgo. Placuisti ex omnibus una
caelituum regi, faciat quam prole parentem.
Er jam concipies puerum gravis ; ille erit ingens,
progeniemque Patris summi saecla omnia dicent.
Et quoniam multis olim feret ipse salutem
servabitque pios, patrio dic nomine "Jesum",
sedibus infernis jam nunc lacrimabile nomen.
Supra homines, supra aspicies se tollere et ipsos
caelicolas fama insignem ac praestantibus ausis.
Nam Pater omnipotens atavorum in sceptra reponet
pristina regnantem late, regumque sedebit
in solio, neque enim metas neque tempora regni
accipiet : toto aeternum dominabitur orbe".
Dixerat. Ipsa autem paulatim abeunte timore
subjicio : "Sed qua vero ratione, quod inquis,
confieri poterit ? Nam mens mihi denique fixa
atque immota manet numquam violare pudorem
virgineum semperque virum commercia fugi"
his ego finieram paucis, his ille secutus :
"Te superum pater afflabit caelestibus auris
desuper, afflatu quo solo plena sine ullo
concubitu, exacto gravis edes tempore partum,
atque ideo, quem feta dabis, deus ille feretur
aeterno genitore satus, qui temperat orbem.
Quae, ne vana putes, scis quae tibi sanguine juncta est
Elisabe sobolis, ut degerit hactenus exsors,

ut sterili sedis jamdudum effeta senectus
spem cunctam abstulerit partus prolisque creandae,
plena viro pariet tamen illa, et tempore luna
perfecto gravidae jam sextum circuit orbem.
Cuncta potest etenim qui me tibi mittit ab alto
aethere, siderei rex idem atque auctor Olympi."
Haec ait, et paribus se in caelum proripit alis.
Quem super aspiciens tali sum voce secuta :
"Quisquis es, o caeli juvenum pulcherrime, praepes
obsequor ac votis, quod rex jubet, omnibus opto."
Interea nubes maculoso discolor auro
demissa ad terram croceis me amplectitur alis ;
diffulgent intus radiique ignique coruscae
scintillant veluti squamae vario ordine circum,
squamaeque stellaeque auri fulgore micantes,
adverso quales imitantur sole colores,
cum picturato caelum distinxit amictu
nubicolor liquidis effusis imbribus arcus.
Hanc simul omnipotens Genitor perflavit ab alto,
continuo ruit ecce voluta liquentibus astris
aura potens, quaque illa venit, procul undique circum
scintillae absiliunt radiis vibrantibus aureae.
Turbine corripior rapido, visque illa per omnes
aurai, vis omnipotens mihi diditur artus,
aethereusque vigor toto se corpore miscet,
visaque praedulci mihi corda liquescere amore.
Qualis secreto naturae foedere tellus
concipit et vario clam fetu plena gravescit,
matris ubi in gremium descendit plurimus aether,
auraque fecundos afflavit verna tepores.
His actis clarum sonuere per aethera coetus
aligeri cantu vario plausumque dedere.
Hinc tonitru ingenti tremuerunt ardua Olympi,
crebraque per caelum hic illic rima ignea fulsit."
Talia narrabat virgo ; simul ora rigabat
laetitia illacrimans. Tum tendo ad sidera palmas,
multa orans animi ambiguus. Nec credere quibam
(mens adeo mihi laeva fuit) tam mira ferenti,
quandoquidem juvenes plerumque innectere fraudes
virginibus soliti incautis et fallere furto,
ah ! Faciles dictis aurem praebere puellas.
Quin etiam hanc volvi (scelus) olim linquere demens
verum eadem in somnis pueri redeuntis imago
visa mihi vultusque habitusque simillimus illi,
ipsa sibi modo quem memorabat sponsa locutum.
Nudus erat roseos humeros ; tantum aureo laevo
pendebat demissa chlamys quam fibula subter,
ilia tergemino mordebat rasilis auro ;
rubraque compactis pendebant cingula bullis,
molles a tergo tractim succrescere plumae,
ac sensim geminas humeris assurgere in alas.
Tum suras gemmis inclusit, cetera nudus.
Oris multus honos gratique in corpore motus
haud nostri puerum generis testantur adesse,
sed caeli sobolem atque aulae stellantis alumnum.
Nec minus ipsa etiam mira spectabilis arte
vestis erat baccis superas illusa per oras.
Textile Maeandro duplici infra circuit aurum

admirabile opus. Tres hic impune per ignes
laeti ibant pueri intexti pariterque canebant
caelicolum regi conversi ad sidera laudes.
Cernere erat mediis acres fornacibus ignes
parcere corporibus longeque absistere flammas.
Mirabar tacitus, cum sic pulcherrimus ore
affatur trepidum juvenis : "Sate sanguine regum,
quod tantum irrepsit menti scelus ? Omnia non te
signa movent haud haec fieri sine numine certo ?
Ne dubita, nam vera canit sanctissima virgo.
Jam nunc congressus numquam perpessa viriles
concepit, gravis aetherea divinitus aura,
nam Pater omnipotens caelesti afflavit ab arce
atque uterum implevit dilapsum numen ab astris.
Casta fides nobis colitur. Desiste vereri.
Haec vates olim vestri cecinere futura,
cuncta sed obscura implicuere ambage tegentes.
Namque haec illa quidem caeli in penetralibus altis
porta ingens, clausa aeternum, nec pervia gressu
ulli hominum : tantum omnipotens Deus ipse per illam
itque reditque viam, nec claustra immota resignat.
Hanc tibi commendat summi regnator Olympi,
conjugio adjungens stabili ; sed conjugis usum
effuge. Securum tecum sponsa exigat aevum,
quamvis tuta Deo jam nunc sit praeside virgo."
Sic fatus, subito in tenues evanuit auras,
pernici liquida arva fuga per nubila carpens,
et simul incussit mihi blandum in pectus amorem,
utque rigor ferri rutilo lentescit in igne,
sic mihi cor rapido sensi mollescere motu.
Consurgo et veniam conversus ad aethera posco,
meque ipsum incuso amens et lux reddita menti.
Inque dies magis atque magis caeli alta patescunt
consilia, antiquis quae vatibus omnia quondam
obscuris vera involvens deus ostendebat.
Haec virgo est rubus ille, procul quem in monte videbat
ardentem vates igni crepitante cremari
corniger, attactu cum nullo innoxia flamma
lamberet et frondes illaesae in stirpe virerent.
Haec eadem niveae quondam impenetrabile lanae
nimbis vellus erat, cum late cuncta maderent
imbribus effusis circum, tellusque nataret
humida, ni veterum vana est prudentia vatum.
Haec mecum et toto penitus nox pectore abacta est.
Haud mora, prodigiis tantis facit ipsa fidem res.
Jam diffusa canit Galilaea per oppida fama
inventam (portentum ingens) in montibus altis
nuper anum, quae suprema jam affecta senecta
plena viro attulerit sobolis spem, cum tamen acta
infecunda illi fuerit sterilisque juventa.
Tum mihi sponsa : "Puer caeli demissus ab oris
hoc, inquit, mihi praedixit, nam cuncta recordor.
Haec anus est, haec Elisabe mihi sanguine juncta,
cui sextum luna gravidae jam circuit orbem."
Nec plura. Extemplo placet ire et stirpe propinquam
visere anum, gradimurque ambo super alta locorum,
tectaque Zachariae petimus procul ardua vatis.
Vix primum attigeram limen (mirabile dictu)

occurrit tremebunda anus, intrantique puellae
optatos dedit amplexus. Deus amplexantem
invasit, subitusque sub ossa repente cucurrit
ima calor, talesque dedit venerata loquelas :
"Longe una ante alias tu fortunata parentes
tuque uterique tui, virgo sanctissima, pondus.
Unde repente mihi tanta indulgentia caeli ?
Unde haec affulsit serae tam clara senectae
tempestas ? Fas ecce Dei vidisse patentem,
et coram affari lectam de millibus unam
dignantem has sedes meaque ultro in tecta profectam.
Nam mihi (vix primum attigeras haec limina) pectus
emicuit, saliensque utero signum edidit infans.
Felix diva parens superum gratissima regi,
sincera spectata fide, quae credere veris,
dum tua nondum animo praesagis gaudia, dictis
haud vetita es. Promissa manent pueri alitis ecce
certa tibi. Jam nunc ades, orbisque aspice casus,
o caeli regina, hominum miserata labores."
Dixerat, at teneri qualis rosa plena pudoris,
haud animis elata tumentibus aurea virgo
caelicolum regi laudes laetata canebat,
quod se tam prope sidereo aspexisset Olympo
indignam bonus atque humilem, nil tale merentem,
exsultansque suos sibi vaticinatur honores
promissos atavis priscisque parentibus olim.
"Ex illo quanta immensum portenta per orbem
terruerint hominum mentes praesagaque signa,
limina dum vitae omnipotens attingeret infans,
longa renarrare est mora. Jam tunc Caspia regna
responsis vatum horrebant, Jam Nilus et omnis
Aegyptus trepidare, omnes orientis et urbes.
Vestri etiam audierant (si vera est fama) per oras
Ausonias jamjam venturum lucis ad auras
invictum regem, cui passim cederet orbis
regnandus, qui se patria virtute potentem
seque suumque genus sublimi inferret Olympo.
His tandem certus signis ego numinis instar
plenam utero supplex sponsam venerabar, et ultro
parebam. Victum gravidae et divina ferebat
pocula de caelo volucer puer. Illum ego saepe
intrantem thalamum manifesto in lumine vidi.
Jamque optanti animo divini tempora partus
exspectabam ardens, sed spem mora iniqua trahebat,
et saepe haec cupido repetebam pectore mecum :
"Si modo, si mihi caelestis se ostendere coram
non fugiat puer ante obitus, quando omnia de se
rettulit ipsa mihi virgo pulcherrima vera.
Purpureos flores metite et candentia plena
lilia ferte manu, venienti ad limina lucis
dona parate Deo puerumque invisite regem.
O mihi si quoque tam longe suprema senectae
pars maneat, quantum valeam tua cernere facta,
sancte puer, cum sublata formidine mundum
pacabis, patrioque Deus regnabis Olympo.
Tum pax alma colet terras pietasque fidesque,
quaeque labat nunc religio atque resurgere ubique
justitiam in melius versus mirabitur orbis.

Tum ferus in falces curvas conflabitur ensis,
aureaque incipient mundo succedere saecla."
Sic ego saepe moras mecum lenire solebam,
et magis usque animo mihi spes accensa vigebat.
Forte recognoscens populos numerare jubebat
Augustus Caesar, rerum cui summa potestas.
Ipse igitur veteris repetebam moenia Bethles,
unde genus duco, quo me quoque civibus urbis
insererem nomenque meum nomenque meorum.
Sponsa sequebatur Nazarae ab sede profecta.
Vix patriae intraram muros et rara domorum
tecta, soporiferis cum nox caelum abstulit umbris.
Est sedes deserta humilem ingredientibus urbem
horrenti culmoque et carice tecta palustri,
agricolis olim statio gratissima, si quos
rure procul patrio nox deprendisset in urbe :
namque aliis procul a tectis summota recedit.
Huc igitur fessi pariter succedimus ambo
seu casu, seu sic rector sortitus Olympi,
ut potius reor et potius fas credere duco.
Natum etenim non solum extrema per omnia vitam
ducere et in terris indignos volvere casus,
verum etiam tecto voluit sub paupere eundem
nasci humilique domo miserabilem et omnium egenum.
Principio in stabulis pandum ad praesepia sisto
quadrupedem auxiliumque viae onerumque levamen,
quem juxta in stipulis sese locat inclyta virgo,
quippe alia interior domus ulla haud parte vacabat.
Bos erat a laeva, tepidum flans ore vaporem,
quem pauper campis luce exercebat arator,
pauca soli curvo suspendens jugera aratro,
nec sera nisi nocte domum repetebat ab agro
conducto, vitam ut posset tolerare labore
ipse suo atque famem parvis avertere natis.
Et jam nox medium spatium confecerat horis,
cum mihi, qui saxo haerebam jam lumina victus,
somnus abit, neque enim mersum tunc me altus habebat
Ecce oculos fulgore novo lux occupat ingens.
Diffulgent intus late magalia, quaeque
stramina taetra modo horrebant, nunc aurea cernas.
Exsurgo. Aspicio juxta praesepia nudum
infantem radiis illustrem ac luce coruscum,
quem virgo tenerum in duris modo pauper avenis
ediderat nullo nixu, nullo aegra dolore.
Astabant taciti bos hinc, hinc tardus asellus,
pabulaque obliti pariter capita alta tenebant.
Ipsa etiam radiis fulgebat mater utroque
poplite subsidens, oculos demissa nitentes.
Ah, nudum lacrimis parvum spectabat obortis,
tendebatque manus suffuso lumine junctas.
Astrorum qualis facies rorantibus umbris
post imbrem, siccis Boreas ubi frigidus alis
ingruit ac caelum populans cava nubila differt,
talis virgineo species accesserat ori.
Quid facerem ? Partem subjeci ambobus amictus
ipse mei atque olidae substravi terga bidentis
pro picturatis cunis, pro murice et auro.
Cetera pauperies noxque intempesta vetabant.

Necdum clara dies merso diluxerat orbi ;
jam conferto aderant pastores agmine, et antri
floribus ac variis auxerunt limina sertis,
rustica multifori fundentes sibila canna.
Ut stabula ingressi, ad praesepia lumina vertunt
summissi terramque petunt, et numen adorant.
Mirabar mecum tacitus, fama unde per agros
haec subito exisset deque ipsis quaerere coepi.
Unus quaerentem sic est affarier orsus :
"Pastores sumus ; in vicinis saltibus omnes
pascimus. Insomnem ut nobis mos ducere noctis
haud partem exiguam atque gregem servare coactum,
nocte fere media vigilantibus astitit ingens
lux cunctis supra caput, attonitisque pavore
ingenti talis vox est audita per auras :
"Ne trepidate, viri, vobis nova gaudia porto.
Ille piis toties promissus vatibus olim
finibus his hodie natus deus. Eximet ille
e tenebris hominum genus atque in pristina reddet.
Illum vicina fas vobis cernere in urbe
effultum stipula atque humile ad praesepe jacentem."
His moniti vicinam oculos torquemus ad urbem.
Ecce autem volucer pictis exercitus alis
caelestes supra pueri toto aethere visi
nubibus impositi liquidas equitare per oras
et mirum in morem celeri proludere coetu.
Atque ubi ter caelum ternis toto agmine versi
lustravere choris, ter lustravere choreis,
concentu petiere polum. Longe ardua Olympi
responsant ; laetis dissultat plausibus aether."
"Talia narrabant, nec sese explere corusci
infantis facie poterant, fixique manebant
haerentes oculis, haerentes pectore toto.
Fulgebat puer ore, oculis ac corpore ab omni
divino longe circum loca lumine complens,
qualis puniceo se pandens ore, rosarum
cum primum dias flos visit luminis oras,
aut ubi sole novo roseis orientis in oris
enituit verni species patefacta diei.
Nos vero interea, quamquam indubitabile numen
novimus atque Deum, nec opis nec lactis egentem,
parvum alimus tamen, ut mortali semine cretum ;
ubera siccantem matris tenerumque fovemus
invalidumque artus. Mortalem quippe creatus
mortali matris traxit de corpore partem.
Atque ideo, ut veterum mos est antiquus avorum,
imprimimus generis signum, Samiaque putamus
exiguam testa pellem genitalia circum ;
addimus et nomen, memoresque vocamus Iesum,
ut quondam admonuit puer actus ab aethere praepes.
Idem etiam, quod sit regum de stirpe sacerdos,
gentibus est Graio dictus de nomine Christus.
Quin etiam, quamvis nullo intemerata remansit
concubitu mater, tamen intra tecta morata est,
usque quater denos dum solis cerneret ortus.
Tum demum sacram Solymorum advenimus urbem
cum puero, quo se lustraret regia virgo,
torquatasque arae attulimus de more columbas.

Stabat sacra ferens altaria ad ipsa sacerdos
succinctus lino albenti capitisque bicorni
tegmine, pervigilem adservans penetralibus ignem.
Hunc circum ante aram natorum intonsa corona
fundebant pateris vituli, ut tunc forte, cruorem,
quem pater, ut sontis populi commissa piaret,
mactarat superum regi veniamque precatus
suppliciter solitos aris adolebat honores.
Circumfusi aderant primores gentis et omnes
tempora tangebant dextris vittata juvenci.
Jamque levi fusum delibans ille cruorem
terque quaterque sacram digito irroraverat aram,
araeque impositam flammam, et septem ordine lychnos,
linteaque ampla, quibus sacrorum arcana teguntur.
Et jam finis erat sacris, fessusque sacerdos
cum gnatis dapibus sese accingebat opimis.
Tunc humili gressu virgo procedit ad aram,
infantem laeva gestans dextraque volucres.
Quid memorem quae signa polo Pater edidit alto
testatus veram sobolem ? Quantum ipse sacerdos
horruerit pueri aspectu ? Quam mira repente
ignibus insolitis lux circumfulserit aram ?
Ter tura accensos venerans conjecit in ignes ;
ter subjecta tholo subito ingens flamma reluxit.
Ille tamen collo patrio de more volucres
immolat intorto, atque effundens rite cruorem ;
porricit et plumas et aperti gutturis exta,
solis ab occasu nitidos conversus ad ortus,
diffringitque alas ; tum sacros suggerit ignes
visceribus. Grato vapor it super aethera fumo,
araque Panchaeos flagrans exhalat odores.
Ecce hominum subito turbantur pectora casu.
Nomen avi Simeon referens erat obsitus annis,
quo nemo tota urbe fuit servantior aequi.
Huic, ut erat longe venturi praescius, olim
aethereae vis omnipotens promiserat aurae
visurum sese ante Deum auctoremque salutis
exspectatum orbi, quam lucis linqueret auras.
Jamque erat hunc vitae pertaesum aegerque senectae
optabat duros leto finite labores ;
sed spes illa animo cupido usque infixa manebat.
Ergo ubi adesse Deum praesensit numine plenus,
qualis ubi gressum per agros comitatus herilem
forte canis leporem vi longe sensit odora,
continuo intenditque aures atque aera captat
naribus, et coeptum rumpens iter avius errat
atque oculis incerta ferae vestigia lustrans,
nunc hos, nunc illos cursus fert atque recursus
incertus ; longe latratibus arva resultant.
Talis erat senis in templo exsultantis imago.
Tum puerum tremulis correptum amplectitur ulnis
atque arte premit. Hinc lacrimis ita fatur obortis :
"Macte, infans, virtute, Dei indubitata propago,
mundi opifer, qui nostra venis veterumque parentum
sponte admissa tui largo lavere amne cruoris
et liquidas aperire vias ad sidera caeli.
Exoptatus ades, nec me tua maxima fallunt,
summe Pater, promissa. Mori me denique fas est.

Nunc o me nunc ad requiem finemque laborum
corporis exutum vinclis dimittis, ut olim
pollicitus : jam viderunt mea lumina quem tu
auxilium mundo misisti, ut gentibus esset
in tenebris lux, Isacidos nova gloria prolis."
His dictis, matrem versus mox fatur ad ipsam :
"O cui te forma assimilem ? Cui laudibus aequem ?
Quasve tibi referam grates, quae sola salutem
felici peperisti utero mortalibus aegris ?
Quamquam etiam exitio multis hunc affore partum,
et tempus fore praedico, illaetabile tempus,
cum tibi cor gelidum gladius penetrabit acutus
ah miserae ! Et magno virgo dotabere luctu,
mutataque fluet Jordanis decolor unda.
Tum serus segnisque dies nascetur, et aegre
lutea vix terris ostendet pallidus ora,
atque gravi tellus optabit mole relinqui
ipsa sua et rupto per inania foedere labi."
Haec ubi, confestim veluti cedentia somno
lumina demisit, placidaque ibi morte quievit.
Obstupuere alii, sed nos, quis cetera nota,
terremur magis, inque vicem disquirimus ambo
solliciti quosnam matri denuntiet enses,
aut quibus exitio tantum puer ipse futurus.
Haud longum fuit in medio dehinc tempus ; utrumque
exitus edocuit dubiosque ambage resolvit,
ni nobis majora etiam nunc vulnera restant,
atque alia ex aliis semper graviora parantur.
Illis extremo quippe ex oriente diebus
tres adeo magni reges dicione profecti,
huc sese intulerant puero dona ampla ferentes,
aurumque et turis glebas stactaeque liquorem.
His vis astrorum ac ratio volventis Olympi
monstrarat regem nostris in finibus ortum,
quoi caeli terraeque paterent debita sceptra,
sancti igitur partus studio huc venere videndi.
Stella facem ducens venientibus usque coruscam
dux erat atque viam signabat lumine largo,
ceu quondam patribus deserta per avia nostris
in patriam tandem Pharia redeuntibus ora
praecurrens monstrabat iter nocte ignea lampas
desuper et mirum spargebat lucida lumen.
Jamque urbem ingressi sedes adiere tyranni
Herodis causamque viae docuere, rati olli
hanc sobolem, quod erat rex his in finibus, ortam.
Obstupuit simul atque animo perterritus ille est.
Nec mora, permetuens sibi ne succederet haeres
quaesitus puer in regnis externus avitis,
indigenas vates jubet intra moenia cogi
regia scitarique omnes tempusque locumque
nascentis pueri, patriamque domumque requirit.
Illi autem Bethlen veterum monimenta minari
cuncta docent, dux unde ortus se tolleret olim
fama ingens, claris ingens super aethera factis.
Tum magis atque magis curarum fluctuat aestu
sollicitamque gerit cassa formidine mentem.
Tandem his affatus reges dimittit Eoos :
"Quae vos causa, viri, nostris nunc applicat oris,

haec eadem longe spe nos suspendit, aventes
cernere promissos pueri tot vatibus ortus.
Haud procul hinc saxo Bethle fundata vetusto
urbs colitur nostris. Natum illuc quaerite regem.
Mox jubeo, inventum nobis qui nuntiet, inde
mittite : nostro etiam puer accumuletur honore."
Sic ait, et falso simulat nova gaudia vultu.
Verum longe aliud male amico pectore agebat
demens, qui caeli regem, cui sidera parent,
crederet in terris mortalia regna morari.
Ergo iter instaurant conspecto sidere laeti.
Jamque propinquabant magna stipante caterva,
cum subito supra rectum ingens substitit astrum
irradians largoque mapalia lumine complens,
quales cum belli motus aut funera regum
portendunt, crinem irato sparsere minacem
aethere, ni diri rubeant lugubre cometae.
Tres adeo angusti subter fastigia tecti
pauper ego excepi reges in rebus egenis.
Vidi illos auro illustres ostroque decoros
ante pedes pueri sese demittere pronos
suppliciter, genibusque piae procumbere matris,
dum sua quisque facit sortiti ex ordine dona.
Barbarici ante fores exspectabant comitatus
interea, Tyrioque instratus murice terga
stans sonipes teres exercebat dentibus aurum.
His dehinc perfectis, abeunt laetique sequuntur
quod longo irradians aperitur tramite sidus.
Sed non inde via moniti referuntur eadem
regia linquentes a laeva moenia longe,
rursus Idumaei sedem ne regis adirent.
Ille autem, ut sese delusum denique sensit,
accensus furiis suspectam misit ad urbem
mille viros ferro instructos, qui moenia furto
per noctem ingressi teneros, quicumque reperti
infantes matrum jugularent ubere raptos,
quo numero in tanto caderet quoque regius haeres.
Ipse sed in somnis visus sum voce moneri
praecipitem celerare fugam, loca linquere nota.
"Surge, age, rumpe moras, puerum tecum arripe matremque
et septengemini cursu pete flumina Nili ;
hinc terram cole, quae procul his haud dissidet oris,
nec refer inde pedem, nisi te prius ipse vocaro :
rex etenim letum infanti molitur acerbum."
Consurgo, et plenus monitis matri omnia pando.
Vidisses visu exanguem exanimemque puellam
huc illuc trepidare fuga et vix fidere nocti.
Jam tum illi pectus gladius trajecit acutus,
Ah miserae ! Ingenti labefactaque corda dolore.
Cedimus, et taciti malefidam linquimus urbem
per noctem ac propero petimus nemora avia gressu.
Et jam palmosae saltus atque ardua Idumes
praetervectus eram, veteris jam moenia Elusae,
quaque Asiam Libycis disjungit finibus omnem
Mapsa, ferax oleae. Ingredior pluviae inscia regna,
regna Phari, quibus est caeli vis cognita primum
astraque lunaique globus solisque meatus.
Ignotos passim montis, ignota saluto

flumina turrigerasque legens praetervehor urbes.
Jamque papyriferi ripis Anthedonis ibam.
Aurae omnes terrent pavidos, capitique timentes
tam caro. At puero blandiri murmure silvae
lauricomae et ramis capita accurvare reflexis,
aurarumque leves animae indulgere susurro.
Ipsae etiam nobis cautes, ipsique videntur
verticibus leviter motis alludere montes,
signaque laetitiae dare stagna loquacia circum.
Audires blandum fessas erroribus undas
perstrepere et molli lapsu per saxa sonare
humida saxa super nitido viridantia musco.
Praecipue ripis volucres et fluminis alveo
assuetae liquidis mulcebant vocibus auras,
et jactu alarum resonabant corpora plausa.
Sese etiam omnifero gremio venientibus offert
laeta dei aspectu tellus : flant gramina odorem
cuncta suum et mollem praetexit amaracus umbram.
Nec vero incerta latebrosus origine Nilus
non manifesta dedit salienti flumine signa
adventante deo ; laetis se sustulit undis
stagna arcana ciens fundoque apparuit imo.
Ad bivias nobis fauces flexusque viarum
increpitans clypeo fulgentique ense per auras
ocius usque aderat caelo pulcherrimus ales,
et monstrabat iter sibi per divortia nota,
ne recta regione viae deprenderet hostis.
Caeruleis huic terga notis suffusa rubebant,
multum illi assimilis qui me connubia quondam
solventem increpuit tenebrasque a mente fugavit.
Supra nos alii pendentes aere pennis
ibant et noctis resupini infantis ab ore
humorem arcebant lentum plumaque tegebant.
Jamque ego perplexum per iter prope fida tenebam
arva legens sistris bacchata sonantibus, et jam
tutus erat longe nostris a finibus infans ;
attamen Aegypti penetro interiora, nec ulla
fida satis tellus mihi visa aut regis iniqui
sat sceptris divisa : animo timeo omnia tuta.
Nec placet Hermopolis, nec centum pervia portis
visa satis Thebe tanto procul esse periclo.
Nos igitur regum turritis clara sepulchris
accepit Memphis : hac demum sede quievi
paupere sub tecto veteris securus amici.
Jam vero Pelusiacas vulgata per oras
fama Palaestinum subito serit undique regem
florentem teneris orbasse nepotibus urbem,
quos frustra insontes passim ferro impius hausit,
dulcia linquentes vagitu lumina vitae.
Palluit applicuitque sinu perterrita mater
infantem, atque animum sceleris perstrinxit imago.
Quos ibi tum gentis fletus qualive per urbem
funestam credis matres errasse ululatu !
Sanguine diluta est tellus, cava tecta natarunt.
Non si forte olim incautis pastoribus orta
ingruerit subito tempestas omnibus arvis,
omnibus et silvis, tot fusi grandine dira
spectentur per humum afflictis cum matribus agni,

corpora quot passim puerorum abjecta jacebant
per fora perque vias urbis. Sic denique multis
exitio fuit, ut vates praedixerat, infans.
Nunc etiam lugent orbae sua pignora matres.
Non tamen ille diu scelere est laetatus ab illo,
nam membra immundo correptus tabida morbo,
illaudatam animam parvo post tempore fudit.
Ipse iterum in somnis divina voce coactus
linquere monstriferi septemflua flumina Nili,
in patriam redeo, atque memor vestigia retro
observata legens pignus cum matre reduco.
Forsitan et puero fuerit quae cura requiris,
quae mens, an virtus illi maturior aevo,
ecquid non puerile annis puerilibus ausus.
Si tibi nunc, quaecumque olim admiranda notavi,
primaevo dum flore virens adolesceret aetas,
enumerate vacet, me vox prius ipsa relinquat
defessum atque diem clauso nox condat Olympo.
Nam quoties dictis tener haud mortalibus ambos
terruit ! Aut quoties sanctos expavimus ignes
flammarumque globos et terrificos fulgores,
saepe quibus visus puer est ardere nitentem
caesariem, caeli dum splendet luce corusca !
Nec referam quoties genitorem audivimus illum
affari solum arcanasque expromere voces.
Alma parens, tenues arguto pectine telas
percurrens, saepe humana sub imagine coetus
caelituum tectum intrantes exterrita vidit
blandiri puero et pictis colludere plumis,
aut violis tegere et nimbo vestire rosarum.
Nos tamen interea custodes ille vereri
summissus, carae et mandata facessere matris
nostraque, et implebat veri genitoris amorem,
dum membris habilis vigor et vis firma veniret.
Et jam bis senos crescens exegerat annos,
necdum se populis signo detexerat ullo.
Tum primum coepit Judaea per oppida vulgo
illius apparere palamque est prodita virtus.
Forte dies aderat genti solemnis, et urbi
huic magnae sacer ante alias, quo regia mecum
venerat et virgo, atque sequens sese aureus illi
implicuit dextrae puer. Et jam rite litatis
ipse domum sacris magna cum matre redibam.
Jamque labore viae fessis lux prima peracta,
et piceam clauso nox caelo involverat umbram.
Defuit hic puer et genitricem meque fefellit.
Tum consanguineos frustra et scitatus amicos,
terque quaterque viam repetens clamore replevi.
Flebat se incusans unam pulcherrima mater,
flaventem fusa crinem per eburnea colla.
Ora decent lacrimae, disjecti colla capilli,
qualis virginea cum mollis amaracus urna
et pluviam et ventos pariter perpessa procaces
demisit turbata comas, iterumque resurgens
extulit os caelo ac priscum meditatur honorem.
Dumque viam relego, invitum comes aegra secuta est.
Tres adeo incerti soles erravimus urbe
nequicquam ; quarta est vix demum luce repertus.

Namque mihi et miserae cum spes sublata parenti
cuncta foret penitus, in mentem venit utrique
templa iterum petere atque preces effundere ad aram.
Vix ingressus eram limen, cum protinus ambo
ecce sacerdotum in medio conspeximus illum
(prima rudimenta et virtutis signa futurae),
alta recensentem vatum monimenta patrumque
primores ultro scitantem obscura docentemque.
Illum omnes admirari haud vulgata canentem
supra aciem captumque hominis mentemque vigentem,
humana non vi edoctum, non arte magistra,
maturumque animi nimium puerilibus annis.
Nec minus insigni cunctis spectantibus ore
gratus erat. Neque enim poterant se explere tuendo
flagrantesque Dei vultus blandosque serena
luce oculos magis aut propexum verticis aurum
et florem grati, qui vix inceperat, aevi.
Nam quocumque caput circum torsisset honestum,
luce recens orta vel sidere pulchrior aureo,
laeta serenato ridebant omnia mundo,
et toto dulcem jactabat corpore amorem.
Inculti qualis nitet inter gramina campi,
purpureus se cum primum foliis narcissus
exseruit ruptoque caput detexit amictu,
aut qualis nitidi species micat alma smaragdi,
Cum tenui argento tenuive includitur auro.
Prima mali fuit hinc nobis scintilla, puerque
ex illo formidata primoribus urbis
virtute invisus fuit, et corda aspera movit ;
atque hoc deinde ingens succensa est fomite flamma,
inque dies gliscens furor atque insania crevit.
Omnia quae porro ipse videns metuensque futuri
orabam impavidum, ne vitae prodigus hosti
objiceret, ne se perdendum proderet ultro.
Verum luce prius lateant in montibus arces,
aut nocte in summis celetur turribus ignis,
obruta quam longum jaceat sine nomine virtus.
Non tamen ille odiis magis ussit pectora acerbis
quam cum ter denis jam vir volventibus annis
fontis aquam latices Bacchi convertit in atros.
Forte Canam mecum Galilaeae advenerat urbem,
mater et ipsa aderat, veteri dum accitus amico
obsequor ; intactam genero qui jungere natam
conventu procerum magno de more parabat.
Jamque omnes circum positis discumbere mensis
atque alacres epulari et vina reposcere laeti.
Necdum finis erat dapibus, cum murmur ubique
exoritur totasque auditur triste per aedes,
laetitiae causam exhaustis liquentia vina
defecisse cadis turbarique omnia visa.
Tum res alma parens tenues miserata puellae
innuit, et natum summissa voce precata est,
ferret opem. Vidi hic juvenem primum ore moveri
turbatum, carae precibus tamen inde parentis
annuit et fesso rerum succurrit amico.
Sex, ut erant ibi tot numero, carchesia lymphis
impleri jubet actutum, mensisque reponi,
quae simul aspexit propius deus, omnibus ecce !

Mutatus subito nigrescere cernitur humor,
vinaque pro pura mirantes hausimus unda.
"Audisti, dux, et genus et cunabula nati
primitiasque dei. Ne cetera deinde requiras,
hanc omnem erexit factis forentibus oram.
Quae si audire tamen tibi nunc fert corde voluptas,
is longe memoret melior (simul ore sedentem
signat Joannem) vidit namque omnia praesens,
errabunda ducis semper vestigia servans,
dum mihi cura domi servandae virginis haeret."
Dixit, et hic facto defessus fine quievit.
"Immo, ait, istius causas ab origine partus
exsequere, aut quae religio, si vera per oram
percepi, Judaea Deum non amplius unum
aeternum colit, haud mortali semine cretum,
indigetesque suis divos altaribus arcet.
Inde tibi noti recolens ex ordine divi
cetera mira refer. Namque hunc in corpore vires
deficiunt, teque auxilio jubet ipse subire."
Pontius haec ; cuncti intenti simul ora tenebant.

LIBER QUARTUS.

C_4 Hic juvenis, facie quo tum non gratior alter,
puberibusque annis erat ingrediente juventa,
multa prius veniam praefatus, multa recusans
verba diu premit ; inde animo mortalia linquens
paulatim oblitusque hominem, penetralia Divum
mente subit caelum peragrans, fruiturque beato
caelituum aspectu omnipotentique aetheris aura,
admissus superam depasci lumine lucem,
inque Deo tota defixus mente moratur.
Qualis ubi alta petens terris aufertur ab imis
alituum regina, vagas spatiata per auras,
dat plausum gyro atque in nubila conditur alis.
Aetherea jamque illa plaga levis instat, et acrem
intendens aciem criniti lumina solis
suspicit, obtutuque oculos fixa haeret acuto.
Illum adeo tacitum interea mirantur, in unum
versi omnes velut exanimum somnoque gravatum,
et crebri excutiunt. Demum sibi redditus ipse
cum gemitu ex imo sic fari pectore coepit :
"Principio pater omnipotens rerum sator et fons,
ingens, immensus, solus regnabat ubique,
nondum sidereos mundi procuderat orbes,
nondum mundus erat, necdum ibant tempora in orbem,
nullaque caeruleo radiabant lumina caelo.
Quicquid erat, deus illud erat, quodcumque ubicumque
complexus circum, penitus sese omnis in uno.

Filius huic tantum, quem non effuderat ulla
vel dea vel solito mortalis femina partu,
ipse sed aeterna genitor conceperat illum
aeternum aeternus (dictu mirabile) mente.
Haud olli terreni artus moribundave membra,
sed sine corpore erat, Patris alta ut mente supremi
conceptum arcanoque latens in pectore "Verbum",
quod nondum in volucres vox edita protulit auras,
omnipotens verbum, finisque et originis expers,
quo mare, quo tellus, quo constat maximus aether,
utque pater Deus, aeque etiam Deus unica proles.
At geminos tu proinde deos fuge credere porro :
numen idem simul ambobus, Deus unus uterque est.
Quin etiam, quo inter se ambo junguntur, amorem
(namque ab utroque venit conspirans mutuus ardor)
omnipotens aeque numenque deumque vocamus,
afflantem maria ac terras caelique profunda,
afflatu quo cuncta vigent, quo cuncta moventur,
tresque unum esse Deum, ter numen dicimus unum.
Quove magis mirere, deus, quem cernimus ipsi
factum hominem atque hominum mortali corpore cretum
non minus ac prius aetherea nunc regnat in aula
cum genitore, pari simul omnia numine torquens.
Nempe locis nullis, spatiis non clauditur ullis,
omnibus inque locis idem omni tempore praesens,
suffugiens nostras acies sensuque remotus,
cuncta replet Deus ac molem se fundit in omnem.
Lux humiles veluti perfundens lumine terras
solis ab orbe venit suppostaque circuit arva,
non tamen aethereo divisa ab sole recedit
illa usquam, quamvis longinquas ambiat oras.
Nec sine sole suo est lux, nec sine luce sua sol.
Quid vero impulerit tantos adiisse labores
atque haec ferre deum, dum morti obnoxius errat,
dicam equidem, et repetens altas ab origine causas
expediam. Caelum et caeli quos suspicis orbes
vix opifex rerum extuderat terrasque jacentis,
cum simul aligeros populos sanctosque volucres
ter ternas acies, celerem et sine corpore gentem,
qui caeli incolerent ipsos septemplicis orbes,
condidit aeterno Genitor succensus amore,
ut sua, qua fruitur solus Natusque per aevum,
communis foret et multis concessa voluptas.
Continuo, fuerat quos aequum dicere laudes
auctorique Deoque suo ac persolvere grates,
regnandi vesanus amor (quis ferret inultus ?)
Haud partem exiguam invasit furiisque subegit,
ut cuperent summo sese praeferre parenti,
immemores, animis victi caecique furore.
Non tulit omnipotens sator et meliora secutos
armavit contra. Nulla hinc mora, talia adortos
indecores caelo sedes detrusit in imas,
noctis ubi horriferae nigror aeternaeque tenebrae.
Primus natus homo hinc, terris quem maximus auctor,
et liquidis late dominum praefecerat undis,
quo mox pro superis excussis astra teneret
desertasque domos ipse, et genus omne suorum
omnigenumque uni subjecit saecla animantum,

corpora montivagumque simul genus omne ferarum
squamigerum pecudes et pennis picta volantum
tantum floriferis dominum cum imponeret arvis,
arboris unius fetu illum parcere jussit.
At vetito captus mali infelicis amore
conjugis hortatu, quam fraude illexerat anguis,
immemor, heu ! Superi violavit foedera regis.
Vix avido arreptum pomum foedaverat ore,
cum pater imbripotens jam fulva e nube tonare
desuper auditus, saevasque indicere poenas
iratus quas ille olim, quas omnis ab illo
progenies lueret lucis ventura sub auras.
Continuo ingenti caelo sunt addita claustra ;
impia tum primum proles exorta repente
et subito tellus scelere est imbuta nefando :
emersit fraus, emersit malesuada libido.
Hinc durus generi humano labor additus, hinc fons
curarum et tristis patefacta est janua leti
morbique et dolor atque fames et turpis egestas,
cum genus humanum curis sine degere posset
plurimaque in terris vivendo vincere saecla.
Ex illo sine more homines, sine lege per agros
degebant ; tantum placabant sanguine fuso
caelicolum regem, bonus ut gregibusque sibique
afforet atque satis vim caeli averteret arvis,
indociles, rerum ignari ac rationis inanes.
Isque fere status annorum bis millibus orbi
constiterat, jam jamque magis Pater optimus iras
oblitus veteres paulum mitescere coepit.
Nondum homini tamen aethereum patefecit Olympum,
sed genus humanum fingens acuensque monendo
et leges dedit et ritus moremque sacrorum,
instituitque genus nostrum discriminis ergo
lege jubens, testa circum praecidere acuta
exiguam, unde viri sumus, omni in corpore partem.
Tum vatum implevit venientis pectora veri,
qui populis laetum canerent demum affore tempus,
janua aperta piis caeli cum sponte pateret.
Casti autem interea manes animaeque piorum
sub terram umbrosa exspectabant valle sedentes.
Jam vatum memores numerabant tempora et ambas
tendebant paribus votis ad sidera palmas,
caelestum regem orantes, desisteret ira,
parceret unius genus omne exstinguere noxa.
"Parce pater, parce omnipotens," vox omnibus una,
"nos promisso olim, longe disjungimur unde
luminis expertes blandi, memor assere caelo.
Haud nos eduxti nequicquam lucis ad auras.
Si qua tamen veteris superant vestigia culpae,
dilue rore tuo facilis, fontesque reclude
divinos. O quis superum caelestia tandem
flumina, caelestes nobis bonus irriget imbres.
Vos, o flammiferi labentes aetheris orbes,
irrorate. Vagae nobis succurrite nubes ;
optatam pluviam, felicem effundite rorem.
Tuque adeo, quem jam exspectant tot saecula votis
promissum, inferni cui nutant moenia mundi,
summi vera patris soboles, caeli aureus imber,

rumpe moras, age, sidereos rumpe ocius orbes,
aetheris huc fractis vi multa allabere portis !"
Talibus orabant omnes, eademque canebant.
"Quos pater omnipotens superum, sarcire ruinas
jam meditans, caeli penitus miseratus ab arce est.
Cum vero aethereas nutu recludere portas
posset et alitibus potius de civibus unum
mittere, qui regnis manes divelleret atris
in superum referens sedes, stellantia templa,
ipse sui ut memores magis ac majoribus artos
vinciret meritis homines, qui cuncta piaret,
factum hominem e summo natum ipsum misit Olympo
ne tamen ignaris mortalibus appareret
ignotusque novusque suis, neve ilicet illum
finibus arcerent pulsum, quod se ipse Deimet
progeniem leges contra memoraret avitas,
praemisit vatem egregium his in finibus ortum,
nomine Joannem, Elisabe quem numine plenum
Zacchariae extrema parit infecunda senecta,
gentibus ipse Deum ut natum praenuntius ore
proderet atque suas spes fesso ostenderet orbi.
Ille hominum primis vitans vestigia ab annis,
horridus in solis agitavit montibus aevum,
montibus et silvis et litoribus desertis.
Speluncae tectum horrentes, victum aspera nullo
arbuta terra dabat cultu aut sudantia truncis
mella cavis ; liquidi praebebant pocula fontes.
Vestis erat pellis hirsutis horrida vilis.
Tantum laetificas gaudebat spargere voces,
affatus nemora et montis ac litora ponti.
Tanta sed haud latuit virtus tamen : ilicet ingens
fama viri circumfusas penetravit ad urbes.
Jamque illum caelo demissum credere gentes,
qui, tot veridicae ut quondam cecinere Sibyllae,
humanum genus horrificis educeret umbris.
Et jam concursu populi illum accedere magno
scitatum, quisnam, unde domo, quid ferret an ipse
afforet e caelo, miseris qui gentibus olim
auxilio venturus, eum bis terque rogabant.
Ille sed umbrosis repetebat talia ab antris :
"Gaudete o tenebris jamdudum ac nubibus atris
obductae gentes ! Lux ecce optata propinquat !
Ne vero, ne me ignari vos credite lucem
promissam (immeritos neque enim furamur honores) ;
tantum ego ceu solem nascentem lucifer ante
exoritur nitidoque diem denuntiat astro ;
praedico actutum vobis jubar affore vestrum.
Jamjam aderit Deus, ecce Deus mortalibus oris
ceu mortalis adest ! Venienti occurrite laeti,
fronde vias festa decorate, tapetibus agros,
et numen digno venerati agnoscite honore.
Discite justitiam interea atque assuescite recto,
et, duce me, scelus infectum lavite amne liquenti.
Ipse autem aetherea divinitus eluet aura
omne malum ac veteris penitus contagia culpae :
saeclaque mutato succedent aurea mundo."
Talibus auditis, cunctis ex urbibus ibant
finitimi, qua Jordanes fluit agmine dulci,

orantes pacem atque ultro commissa fatentes :
quos vates puro nudos lustrabat in amne,
rite cavis capiti invergens sacra flumina palmis.
Ecce autem Deus ipse etiam, ceu cetera turba
lustrandi sese studio clam tendit ad amnem,
nil ut inexpertum moribundo in corpore linquat,
mortali quod fas homini et subiisse necesse est,
ne pigeat seros imitari facta nepotes.
Abstinuit primum vates tactusque refugit,
agnoscensque Deum palmnas utrasque tetendit
supplex accurvusque vadis mirantibus ipsis.
Paruit inde tamen jussus, divinaque membra
horrescensque tremensque liquenti perluit amne.
Protinus aurifluo Jordanes gurgite fulsit,
et superum vasto intonuit domus alta fragore.
Insuper et caeli claro delapsa columba est
vertice per purum, candenti argentea pluma
terga, sed auratis circum et rutilantibus alis.
Jamque viam late signans super adstitit ambos,
caelestique aura pendens afflavit utrumque.
Vox simul et magni rubri genitoris ab aethra
audita est, Nati dulcem testantis amorem.
Interea aligeri juvenes, gens incola caeli,
missi aderant, liquido pendentes aere circum,
carbaseosque sinus mantiliaque alba ferebant,
jussa ministeria, ut nati membra humida herilis
rorantemque sacro siccarent flumine crinem.
His actis Deus evasit fluviumque reliquit.
Quem vates longo ripam ordine circumfusis
ostendit, talique abeuntem est voce secutus :
"En ego quem terris toties jamjam affore quondam
pollicitus, Deus ! ecce Deus, qui crimina nostra
thuricremas agnus veluti mactatus ad aras
morte luet superoque volens cadet hostia Patri.
Hunc optate ducem, hunc vobis optate magistrum."
Ex illo vates, nemora et loca sola relinquens,
urbes per medias ibat populisque canebat
advenisse Deum, promissum numen adesse.
Credita res paucis, donec se ostendere coram
supra hominem coepit Deus ipse ingentibus orsis.
Nam primum numero ex omni delegit amicos
bis senos, quiscum curas durumque laborem
partiri et casus posset deducere in omnes ;
ante quidem solus ter denos egerat annos.
Sed ne forte putes multis e millibus illi
nos ideo placuisse, dolis quod et arte magistra
spectatos longe ante alios deprenderit omnes
aut opibus claraque domus a stirpe potentes,
omnibus obscurum genus et sine luce penates
atque humilis fortuna, nec astu praedita vita.
Quinque adeo sumus exigua Bessaide creti ;
nobis ars erat insidias piscosa secundum
flumina squamigerum generi hamo tendere adunco,
atque innare salum fecundaque piscibus arva.
Tunc etiam, cum nos ad se primum ille vocavit,
humida litorea sarcibam retia arena.
Ipse Jacobus adhuc salientes litore pisces
servabat frater. Nec tum procul inde secabant

Andreas parvaque Petrus vada salsa carina
Iisdem acti fratres studiis, eadem aequora circum.
Tum mihi conjunctus patriaque domoque Philippus
accitus pisces et retia torta reliquit.
Addunt se socios Thomas, Thaddeus eademque
arte Simon, Cana quem genuit Galileia, amicum
fluminibus patriis mutisque natantibus hostem.
Namque Jacobus, ei cognato sanguine fretus,
Alphaeo natus patre se subjunxerat ante.
Ut genus indecores paene omnes, sic quoque nostra
nomina dura vides, insueta atque aspera dictu.
Haud facies sola est impexis horrida barbis.
Tres alii, neque enim longe meliore secuti
fortuna, addiderant sese : Matthaeus, et aevo
jam gravis effetisque Petri jam proximus annis
Bartholomaeus, et ipse mali fabricator Iudas.
Vix memorem quaecumque oculis, quaecumque sub illo
auribus his hausi repetens miracula rerum
tempore tam parvo (vix terna hiberna peracta,
ex quo illi socii dignatus nomine jungor),
nec me tam vastum nunc currere oporteat aequor.
Pauca sed e multis, et ea haud mihi mollia fatu,
ingrediar tamen et breviter tua jussa capessens
expediam. Mitto modo quae monimenta reliquit
finitimas (tibi nota reor) non parva per urbes,
namque omnem egregiis factis insigniit oram.
Quis nescit nuper revocatum ad munera vitae
palmiferae regem Bethanes, lumine quarto
quem vidit sol exstinctum impositumque sepulcro ?
Ut sileam innumeros, quibus ipse in limine leti
affuit et durae de mortis fauce revulsit ?
Nam prius enumerem quot ponto aquilonibus undae
spumescant vasto, quot inundent litora arenis,
quam quot opem morbos varios in corpore passis
supplicibus tulit et validos laetosque remisit.
Multi capti oculis, clausis multi auribus orti,
ne possent ullas audire aut edere voces ;
claudi alii imparibus vix aegre passibus ibant.
His rigor ex longo immotos sopiverat artus ;
illis semeso serpentia corpore hiabant
ulcera et illuvies membris immunda fluebat.
Nec deerant tumefacta quibus praecordia et alvus
insincera sitim miseris adduxerat acrem,
nullae artes poterant, quam nulla exstinguere aquae vis.
Tum quibus assiduis concussa tremoribus usque
nutabant tremuloque lababant corpore membra,
ignea quos febris aut corrupti corporis humor,
et quos praeterea vis caeci incognita morbi
versabat lecto totos distracta per artus,
quosve animis captos agitans male habebat Erinnys.
Omnibus aspectu solo tactuve ferebat
Divus opem : subito linquebant corpora morbi,
et stratis ipsi surgebant protinus aegri.
Atque ideo quacumque viam observatus agebat,
semper eum opperiens turba ingens strata jacebat
per fora perque vias sanctique ad limina templi.
Nondum aliquem tamen infernis revocaverat umbris
morte obita, cum Sidonia remearet ab ora,

et Naim ingressus sociis comitantibus altam est.
Ecce autem ingentem longo procedere pompam
ordine flammarum aspicimus maestamque per urbem
audimus luctum, causam tum denique luctus
cernimus : egregii juvenis miserabile corpus
impositum molli feretro, quem mersit acerba
morte dies, dulci cum vix pubesceret aevo,
atque omnem vultu florenti dempsit honorem.
Qualis, quem pede pressit agro bos signa relinquens,
paulatim lassa languet cervice hyacinthus,
aut rosa quam molli decerpens pollice virgo,
vepribus in densis lapsam sub sole reliquit.
Urbe furens tota genitrix miseranda, capillos
scissa genasque ambas manibus foedata cruentis,
ibat. Eam circum pariter per densa viarum
pulsabant saevis matres plangoribus astra ;
ipsi orbam cives miserantur : ei unica proles
ille relictus erat, vidui solacia lecti.
Ut Deus exanimis juvenili in corpore vidit
pallorem et molli pictas lanugine malas,
parcere lamentis jubet et considere pompam ;
admotusque manu mulcens immobile corpus
rursum animam gelidis membris innexuit. Ecce
erigitur puer et (cunctis mirabile visum)
prosiluit raptim in medios vacuumque feretrum
liquit et amplexans solatus voce parentem est.
Nec vero multis etiam post mensibus idem
egregiam amissa donavit luce puellam,
cui calor et toto de pectore fugerat omnis
halitus, aereas penitus dilapsus in auras.
Virginis ipse pater factum testatur Iarus,
largus opum, pollens lingua et popularibus auris.
Quid repetam, purum vivo cum e fonte liquorem
in vinum convertit, opes miseratus amici ?
Forte olim aerei spectans de vertice montis,
cum sol emenso depressior iret Olympo,
ingentem vidit numerum affluxisse sequentum,
matres atque viros, quos per deserta locorum
duxerat oblitosque sui oblitosque suorum.
Substitit hic miseratus. Eos jam tertia namque
muneris expertes cereris lux acta videbat.
Hic neque erant fruges, vicina nec oppida possent
unde dapes petere argento victumque parare,
arboreos necdum fetus decoxerat aestas.
Vix tandem inventus puer est ex agmine tanto
quinque, viae auxilium, qui secum liba ferebat
atque duos, dederat quos huc pia mater eunti,
inclusos myrto et bene olenti gramine pisces.
Sed quid enim haec adeo tam multis millibus autem ?
Et jam diffisi socii mussare querentes,
quos bonus affatu Christus solatus amico,
in coetum vocat ac paucis ita deinde profatur :
"Nemo hodie numero e tanto non laetus abibit."
Hinc supplex tali Genitorem voce precatur :
"Summe parens, ope cujus alit terra omnia quique
et sole et liquidis fecundas imbribus agros,
si quondam Isacidum generi per inhospita eunti
divinas epulas caelo es largitus ab alto,

semine si nullo constant quaecumque creasti
et nihil omnino fuerant caelum aequora tellus,
adsis, obscenamque famem tot millibus arce."
Haec tantum. Dehinc gramineo discumbere campo
imperat effusos coetus dapibusque parari.
Inde in frusta secat laeto cerealia vultu
liba minutatim et populos partitur in omnes.
(Millia quinque hominum campis saturanda sedebant).
Ecce (incredibile auditu, mirabile visu)
omnibus in manibus visae succrescere partes
exiguae, dapibusque epulati largius omnes.
Et frugum pariter laticumque expleta cupido est ;
quin et reliquias mensis superantia frusta
vix cava congestas bis sex cepere canistra.
Accipe nunc aliud quod paucis ante diebus
vidimus. Arbor erat foliis densissima in agro
deserto, unde olim pendentia poma viator
carpebat sitiens. Heros qui has forte tenebat
pulverulentus iter, quaesivit in arbore fetus
incassum, infecunda comas nam et brachia tantum
luxurians late circum tendebat opaca.
Non tulit, ac verbis sterilem exsecratus acerbis.
Continuo (manifesta audis) exaruit arbos,
et folia aereas volitarunt lapsa per auras.
Nec minus est olli imperii maris aequora in alta.
Uni omnes undae assurgunt fluctusque quiescunt
unius edicto. Vidi, vidi ipse furentes
illius hibernos ad vocem ponere Coros
vimque omnem, motas quae flabris asperat undas.
Nondum luna suum ter cursum plena peregit,
cum subito in lento deprensis marmore nobis
nocte fere media, dum retia ducimus, orta est
turbida tempestas et pontus inhorruit ater
fluctibus elatis et concursantibus undis,
inflictamque ratem jamjam salis hauserat aestus.
Nos trepidare metu leti discrimine parvo,
cum procul ecce ducem, quem nuper liquimus alto
litore spectantem fluctus scopulo illidentes,
ferre iter aspicimus medias impune per undas
suspensum tumidoque pedes haud tinguere ponto.
Horruimus visu subito, nec credere quibam
me veram faciem, haud simulatum cernere corpus,
tam celeres egisse vias sine remige in undis,
ni sese, verbis dum nos hortatur amicis,
ultro ostendisset : "Quonam fiducia vobis
jam nunc pulsa mei cessit ? Timor omnis abesto.
Indubitare meis tandem dediscite dictis."
Sic ait, atque ratem, quae jam superantibus undis
cesserat, insiliens solo tumida aequora nutu
placavit, posuitque minacia murmura pontus.
Sic terrae in tutum positis adnavimus undis
incolumes celerique volavimus aequora cursu.
Nec mora, vix siccum attigerat tellure potitus,
ecce aliud dictu magis ac mirabile visu.
Namque magistratus aderant in litore missi
aera reposcentes, quae pendere lege quotannis
regibus antiqua pro sese quisque jubemur.
Accipit hos placidus quos, dum sermone moratur,

Petrum ad se vocat, et fidam summissus ad aurem :
"Vade," ait, "et jacto quem primum traxeris hamo
aequoribus piscem cultro scrutabere acuto.
Intus erit regi quod jussi pendimus ambo."
Jussa facit senior. Trahit hamo ad litora praedam,
argentumque viris dat piscis in ore repertum.
Horresco quoties stimulis immitibus actus
quidam animo subit, idem illo quem tempore vidi,
dum legerem expositos hoc ipso in litore pisces,
obsessum furiis atque ore immane furentem.
Hunc olim (ut perhibent) vetito genuere parentes
concubitu juncti atque inconcessis hymenaeis ;
quippe torum ascendere, dei cum sacra vetarent,
cum scaenis gens indulget nostra omnis opacis.
Sed non gavisi scelere illi tempore longo.
Nam subito amplexus interque et gaudia adulter
sacrilegam tenues animam exhalavit in auras
infelix, scelerique eadem nox prima nefando,
et pariter suprema fuit discrimine parvo.
Illam autem aethereis flammis divinitus ignis
corripuit, cum jam maturi pondera partus
urgerent, eademque duos leto hora dedisset,
infans ni foret exsectae genitricis ab alvo
exemptus, parvum patris eduxere sorores.
Ipse etiam mox immeritus scelerata parentum
facta luit, jucunda oculorum luce negata
obstructaeque aures penitus mansere, nec illi
aut ullas haurire datum est aut reddere voces.
Quinetiam simul atque adolevit, protinus aegrum
arripuit furor, infernae vis effera gentis,
centum illum furiae, centum illum (flebile) pestes
victum exercebant, Erebi legio acta latebris,
horrendasque hominis singultus ore cientes
edebant voces ac terrificos mugitus.
Illum omnes exclamantem atque insueta frementem
horrebant trepidique fuga se in tecta ferebant,
si quando nodis ruptisque immane catenis,
incautis liber custodibus evasisset.
Jamque ille oblitus fratres, jamque ille sorores
amplius haud gressum patris intra tecta ferebat,
verum more ferae silvis degebat et antris,
sicubi saxa cava aut aevo consumpta sepulcra,
ater, egens corpusque abjecto nudus amictu.
Talem igitur nodo manibus post terga revinctis
Christi ad conspectum, si fors miseresceret ipse,
vi multa consanguinei carique trahebant.
Ille autem obniti contra, dum rumpere nodos
tendit et horrendos clamores tollere ad astra,
qualis, ubi longis pugnator taurus ad aras
funibus arripitur, saevo fremit ore per urbem
et spumas agit et cornu ferit aera adunco ;
instant hinc famuli atque illinc et verbera crebri
ingeminant quassantque sudes per terga, per armos ;
diffugiunt vulgus trepidum, in tutumque recepti
porticibus gaudent longe spectare periclum.
Talis erat juvenis species immane furentis,
quem tandem ante Deum fessi statuere rogantes
ferret opem, saltem furiis tam tristibus illum

solveret excuteretque animo crudelia monstra.
Hic heros palmas in caelum sustulit ambas,
concipiensque preces genitorem in vota vocavit.
Ecce autem magnum, subitum et mirabile monstrum !
Auditi exululare lupi, latrare canes ceu,
tam diras jactat voces lymphatus ab ore.
Non tam immane sonet sese frangentibus undis
rupibus ex altis ingens decursus aquarum,
rumpantur claustra alta lacus si forte Velini,
totaque praecipitent valles stagna ardua in imas,
omnis ea ut regio fiat mare et oppida circum
mersa natent metuatque sacris Roma obruta templis.
Nunc caeli crepitus imitantur, cum superum rex
fulminat et tonitru quatit aetheris aurea templa ;
nunc ferri sonitum aut ruptarum mole catenarum
ingenti horrificum stridorem aut murmura ponti.
Circum omnis tellus, circum caelum omne remugit.
Instat vi multa Deus increpitatque morantes.
Jamque illi trepidare intus pacemque precari :
"Quid nunc, vera Dei atque indubitata propago,
concesso in poenas nos o de corpore trudis ?
Egressis saltem pecora haec invadere detur,
(saetigeri tum forte sues ea litora propter
pascebant) nosne horrifero sic merge barathro,
neve jube terrae inferioris operta subire."
Annuit. Extemplo videas procul ecce nigrantem
mollibus haud stimulis furiarum errare subactum
in diversa gregem nunc huc, nunc protinus illuc.
Nec mora, nec requies : intus vis effera saevit,
donec praecipites sese alta in stagna dedere,
et cunctis pariter vita est erepta sub unda.
At juvenis fessos subito collabitur artus
exemptus tandem nodosis brachia vinclis.
Mordicus ora solo impressus cunctatur adhucque
singultans pectusque lacessit anhelitus ingens,
exspiransque animam pulmonibus aeger agebat.
Quem juxta genitore Deo satus astitit oraque
attingens dextra atque oculos auresque reclusit,
jamque videt loquiturque, et corda oblita residunt.
It vulgi clamor super aurea sidera ovantis,
supremique patris sobolemque deumque fatentur.
Sed quid non ipse evaleat ? Quin nos quoque missos
aegris jussit opem ferre auxilioque levare
praesenti, mortis multos de faucibus atris
non opibus hominum, nulla revocavimus arte,
Verum implorato ter tantum voce magistri
nomine surgebant stratis ibantque refecti.
Omni autem ex numero sese vix obtulit unus,
quem stimulis actum saevis caecoque furore
incassum victi tentavimus ; acrior illum
usque adeo magis atque magis vis intus agebat.
Cui cum ferret opem Divus mox optimus ipse,
iratus quod parva sui fiducia nobis,
"Corporibus tales facile," inquit, "pellere pestes.
Parcendum dapibus tamen e caeloque petendum
nec solis vero haec vobis concessa facultas,
sed nomen quicumque meum vulgaverit, omnia
fas audere, mei modo ne fiducia desit.

Ille etiam jussos immani corpore montes
transferet et verso sistet vaga flumina cursu.
Ite animis igitur certi, confidite, neve
instabili titubate fide. Jacite aurea veri
semina ubique ; orbem vestra perfundite luce
obductum tenebris atque alta nocte sepultum :
vos hominum lux, vos squalentis lumina mundi."
Sic fatus, nobis alios subjunxit, ut essent
consortes tantorum operum sociique laborum,
et septem elegit decies, tamen ipse dolebat
exiguum numerum, neque tot satis esse ferebat
tanto operi, ac veluti qui centum vertit aratris
tellurem et campos rastris exercet avitos,
cum matura seges jam flavis canet aristis,
si desint qui messem operis (quae plurima) condant,
fluctuet atque viros aliis conducat ab oris.
Quid memorem, ut mentes hominum curasque latentes,
quod fieri certo nequeat sine numine, cernat ?
Quippe animis dubios, taciti dum vana timemus,
castigans dictis nos saepe erexit acerbis
mirantes. Quoties ipsis etiam hostibus olim
praedixit, quos mente dolos, quae furta pararent
incassum, dum caeci odiis agitantur iniquis ?
Femina nec latuit bis senos passa per annos
sanguinis immundi manans de corpore flumen.
Illa quidem ardentis morbi confecta dolore
pone sequebatur, si qua illum tangere posset,
hanc unam rata nempe viam restare salutis.
Ergo, dum pubes fluit undique et agmina inundant,
illa subit leviterque extremum apprendit amictum.
Ad tactum veter effugit de corpore morbus,
jamque abitum latuisse putans clam mente parabat.
Praesensit Deus et pavidam seseque tegentem
affatus placide monitis implevit amicis.
Vidi oculos ante ipse meos mortalia nuper
aut membra exutum aut perfusum luce superne ;
non infra solis speciem dare corpore lumen.
His multisque aliis, ego quae creberrima vidi,
per terras patuit signis Deus. Haud tamen umquam
sese hominem oblitus moribundo corpore cretum ;
multa tulit quoque, mortales quae ferre necesse est,
atque id sponte quidem, nobis imitanda relinquens.
Saepe hilares mensas ideo et convivia adivit,
nec coetus bonus est hominum aspernatus in urbe.
Saepe etiam insidias inimicae gentis et iras
suffugiens, ut homo male tuti limina templi
exiit objecitque cavam pro corpore nubem,
nec se in conspectum latebris dedit abditus atris,
dum fremerent hostes nequicquam, et saxa pararent.
Atque equidem memini (vix actus volvitur annus)
nuper Joannis comperta caede recenti
quem rex, uxorem praereptam reddere fratri
admonitus, tenebris ferro obtruncarat in atris,
urbibus his abiit cautus populisque relictis
digressus, silvae elapsum accepere profundae.
Nec rex ipse Erebi, generis foedissimus hostis
humani, nostras qui recto avertere mentes
nititur, abstinuit dominove deove pepercit.

Forte etenim comitum strepitus turbamque sequentum
dum fugeret quondam, se clam subduxerat heros
coetibus et solus lucis degebat in altis.
Jamque quater denos frugum sine munere soles
condiderat totidemque famem per inhospita noctes
pertulerat, cum jam tempus ratus ecce nocendi
affuit extemplo multis cum millibus hostis
noctipotens, quos Tartareis ducebat ab antris,
flammea semiferi capitis gestamina quassans.
Jamque sui frustra spe praemia percipit astus ;
ergo illi meditans nequicquam illudere dictis
talibus aggreditur : "Superi tu certa Parentis
progenies verusque deus, tibique omnia parent ;
quid durare fame confecto corpore pergis ?
Nec subito in totidem convertere adorea liba
haec circum quae saxa vides ingentia tentas ?"
Non divum latuere doli atque haec reddidit ore :
"Sunt mihi mortali tostae pro munere frugis
sermones patris auditi divinaque verba,
quae, quoties animo repeto memor, effugit omnis
pulsa fames subito mensaeque oblita cupido."
Dixerat. His tamen auditis haud destitit hostis
congressu victus primo, pugnamque retentat
atque aliis super atque aliis assultibus instat ;
terque novos semper coepti irritus integrat astus
nequicquam, nunc regnorum, nunc laudis inani
immotum tentans animum praevertere amore.
Ut cum sollicitum tollunt mare fluctibus Euri,
crebra ferit saevitque minaci verbere in alta
litora, sed saxis allisa revertitur unda.
Nec Deus, haec subito quamvis praesentiat, arcet
conantem patiturque dolos sibi nectere vanos.
Nunc se marmorei supra fastigia templi,
nunc rupem supra scabrumque crepidine saxum
subvectari ultro sinit et spem accendit inanem.
Cum vero vicisse ratus jam gaudia dira
conciperet frustra ille inhians, se protinus heros
ipse deum claro confessus numine coram
irrita furta dolosque exibat semper apertos.
Qualis, ubi excussis per plana evasit habenis,
liber equus ludit famulos hinc inde sequentes,
saepe hic dissimulans atque illic improbus haeret,
perque viam oblatas interdum pascitur herbas ;
ast ubi jam videt instantes, elabitur alteque
emicat et spatia transmittit maxima campi.
Quam speciem expertus nequicquam ubi denique sensit
hostis atrox, abiit victusque, deumque reliquit,
cui volucres centum pluma pernice ministri
astabant missu genitoris opemque ferebant.
Si vero causas odiorum ac semina quaeris
tantorum, cur gens omnis opponitur uni,
haec norint ipsi. Certe non talia gessit,
quae capto affingunt odiis crudelibus acti.
Non homines inter magis est affabilis alter,
non pietate prior, venia complectitur omnes.
Hostis, civis ei nullo discrimine habentur.
Multi impune ideo digna atque indigna ferenti
objecere, omnes nutu cum perdere posset.

Sera olim cum Sidoniam sub nocte per oram
ferret iter fessus, nos parva exclusit ab urbe
gens fera, nec tecto est dignata heroa precantem.
Nos igitur tristes supremum orare Parentem
aspiceret caelo nec Natum ferret inultum,
sed populum immitem caelesti protinus igni
corriperet subitis et inhospita moenia flammis.
Non tulit ac verbis nos indignatus amaris
increpuit, potiusque urbem miseratus iniquam est.
Saepe etiam auctores scelerum haud ignarus adibat
infamesque domos sceleratаque tecta subibat,
quo moniti exuerent fastus moresque sinistros,
et secum inciperent paulatim assuescere recto.
Sic Matthaeus, agri dives sic noster et ipse est
Zacchaeus, centumque alii ad meliora vocati.
Nec tamen, id faceret dum creber, defuit olim
qui falli ratus incautum, pro crimine magno
objiceret, quod non fugeret contagia dira.
Ipse sed, ut medicam veluti languentibus aegris
ferret opem, totam quaerebat sponte per urbem,
sicubi mortales mentem caligine pressi,
quos nocte eriperet bonus ad lucemque vocaret,
in tenebris caeco miseratus pectore volvi ;
id superis, superum id magno cordi esse parenti,
seque ideo claro missum memorabat Olympo.
Insuper et caelum compleret quanta docebat
laetitia, aetherei quanto gens incola regni
acciperet plausu, si quis mortalibus oris
inventor scelerum atque pii contemptor et aequi
justitiam colere inciperet rectumque tueri.
Sicut ovem incautus pastor qui e millibus unam
amisit serae oblitam decedere nocti
cum gregibus, ubi per rupes perque aspera tristis
quaesivit dumeta diu joca cuncta volutis
convisens oculis, demum si forte reposta
pascentem valle invenit, subito arripit illam
sublatamque humero stabulis laetissimus infert.
Intranti dulces occurrunt oscula nati
praeripere et reducem plausu domus excipit omnis.
Idcirco neque colloquiis muliebribus heros
abstinuit, nuperque legens Samaritidos orae
rura sub antiquis Sicharaeae moenibus urbis,
viderat ad fontem venientem ut forte puellam,
imploravit aquam supplex putealiaque hausit
munera, qui pelago, qui fluminibusque sonoris
imperat et vastum largis rigat imbribus orbem,
cujus ad imperium populis sitientibus olim
delicuit rupes atque undis plurima fluxit.
Secreti nos interea mirarier omnes,
ipse sed admonitam atque ultro commissa fatentem
in lucem e tenebris altaque e nocte vocabat.
Saepe illi pueros aevo et florente puellas
flore comam pressos et molli fronde revinctos
summisere piae, metuunt dum cuncta, parentes,
quo teneris animis pulchrae virtutis amorem
insereret stimulisque rudes impleret honestis.
Impubem turbam affatus placido ore monebat
lustrabatque manu, ne carmina dira nocerent,

neve ulla infernis premeret vis edita ab oris.
Quin etiam elatos animo super omnia acerbis
urgebat dictis rebusque exempla reliquit.
Mecum olim socii, absentem dum quaerimus illum,
tendebant, fessique via consedimus omnes
speluncae ante fores, densis quam plurima opacat
frondibus et flexu ramorum protegit ulmus.
Multum hic inter nos quaerentes vana moramur,
quis nostrum foret e numero praestantior omni,
dilectusve ipsi magis acceptusve magistro.
Mira loquar : nos ut primum ipse in limine vidit,
haesit acerba tuens iterumque iterumque rogavit,
quis sermo foret aut quaenam certamina nobis.
Nos contra taciti nihil hiscere, dum piget omnes
verborum memores, fuerant quae plurima vana.
Tum subito ostendens puerum, cui mollibus annis
laudis adhuc erat et tumidi mens nescia flatus :
"Nulli fas, inquit, superum aspirare beatis
conciliis, si non fastus dediscat inanes
et penitus famae exuerit contemptor amorem,
ceu puer hic nullam suspirat pectore laudem.
Non aliter caelum pateat. Prius aequore salso
esse queant nubes aut pisces vivere in arvis,
arboris aut stirpes frondescere in aetheris oris."
Horret adhuc animus, mihi cum fratrique poposcit
illum praecipuos frustra pia mater honores,
scilicet aetherea superi Genitoris ut aula
Caelicolum in medio celsa cum sede sederet
subnixus, propior nostrum resideret uterque
dextram alter juxta amplexus, laevae alter inhaerens.
Extemplo gravis ille obtutuque asper acerbo
non matrem (quid enim mater pietate merebat ?)
sed nos, qui vano ignaram summisimus astu,
corripuit meritos verbis haud mollibus urgens.
Usque deum premere elatos longeque superbos
averti, quos famae agitat, laudumque cupido.
Ipse ideo haud impar Genitori cum sit, et illa
quae Pater aeque eadem possit, tamen ora canentum
saepe sibi laudes genitorem vertit in ipsum,
nil se audere hominem supra confessus, ab alto
ni Pater omnipotens vires aspiret Olympo.
Idcirco gravibus morbis quemcumque levasset,
plerumque edixit ne factum proderet usquam.
Quove suas tegeret vires, cum tabida posset
ulcera corporibus solo depellere nutu,
aegros saepe tamen medicas legabat ad undas,
ut vitium exuerent omne auxiliaris aquae vi.
Quid referam quot eum populi, quot moenibus urbes
optavere sibi et voluere imponere regem,
mittentes trabeam sceptrumque sacramque tiaram ?
Ipsi etiam comites hortatu instare frequentes,
armatus Syriae regnandam invaderet oram ;
mox fore continuo, ut sua sub juga mitteret armis
quodcumque Oceanus terrarum anfractibus ambit,
imnmensumque novis frenaret legibus orbem.
Cum vero hortantes urgerent, protinus ipse
occuluit sese montesque aufugit in altos.
Immanes tamen invidia et crudelibus isti

insurgunt odiis poenasque uno ore reposcunt,
uniusque petunt caput omnes. Scis quibus illum
huc furiis traxere, quibus clamoribus omnem
implerunt trepidi captam velut hostibus urbem.
Ipse Patris mandata obiens tulit omnia certus
digna, indigna pati, nam se quaerentibus ultro
obtulit, et noctis cum munere posset opacae
defendi, bis se manifestum prodidit ipse.
Vidi illos tamen ad capti procumbere vocem
attonitos terramque gravi consternere casu.
Nec vero sacris aut templo demit honorem
nec gentis leges veterumve edicta refigit,
quamvis visceribus monet et lustralibus extis
parcendum posthac, nec jam ultra caede litandum.
Verum alios longe ritus moremque sacrorum
indicat obscura verborum ambage latere,
legiferique aperit voces animumque magistri,
quodque magis mirere, sciunt et scire fatentur
aereas vatem venturum lucis ad auras,
unus qui nobis caeli invia claustra recludat,
e tenebrisque pios vehat alta ad sidera manes.
Id patribus promissum ; omnes id volvere vates ;
hunc animis certi exspectant. Miseri quibus atris
non datur in tenebris praesentem agnoscere lucem,
et mediis largi sitiunt in fluminis undis.
Nam quem non moveant, nisi prorsum aversa voluntas
tanta viri virtus, tot facta ingentia, talis
oris honos ? Ipse ut vidique hausique loquentem
et dulcem toto jactantem corpore amorem,
fortunas, patriam, genitricem, cuncta reliqui.
Id socii fecere. Neque hunc me deinde secutum
paenituit. Verum quantum ingens saepe favilla
surgit ab exigua semperque fit acrior ignis,
hujus amor tamtum visus mihi crescere in horas
et mage cor dulci semper flammescere cura.
Quique adiere semel, validis compagibus haerent.
Nec nos aut donis aut verbis fallere crede
pollicitis blandis illectos. Omnia nobis
aspera promittit, cunctos diversa manere
scilicet exilia extorres passimque vagantes.
Promissis nec vana fides, adeo usque malorum
pullulat ex alia atque alia densissima silva.
Unius ferro tantum caput excipit ; unum
quisquis is est, placida clausurum lumina morte,
ast alios caedes omnis instare cruentas.
Nostra jubet nos interea contemnere opesque
partiri atque inopi miserorum impendere turbae
quos circumveniunt morbique algorque famesque
pauperiemque pati rebusque assuescere egenis.
Multi nos ideo viderunt saepe per agros
aut silice in nuda projectos ducere somnos
aut gravidas fessos rerum decerpere aristas,
indomitisque famem solari frugibus, undamque
alta haurire cavis pronos ad flumina palmis,
aut si quos usquam tellus dabat arida fontes.
Non mihi perpetuam si centum pectore aheno
sufficiant vocem linguae, percurrere possem
quantas quoque modo aerumnas quantosque labores

hoc ducente animis durantes hausimus aequis.
Nam licet interdum penuria adaxit edendi
exhaustos rerumque inopes quas flagitat usus,
regum opibus tamen usque animos aequavimus altos
et mens in parvis aderat ditissima cuique.
Nec minus ingentem huc comitum adventare novorum
cernere semper erat numerum, matresque virosque,
omnibus idem animus quibus et mens certa sequendi.
Haud secus ac bellum si cui rex maximus urbi
indixit, jamque arma ciet, jamque agmina cogit,
cladem orae exitiumque ferens populisque ruinas,
non tantum jurata manus lectaeque cohortes
incedunt, sed praeterea quos dirus habendi
duxit amor, varia cupidos ditescere praeda,
agglomerant multi atque injussi castra sequuntur.
Non sat erant lataeque viae campique patentes
tot populis, iret quacumque, sequentibus ultro.
Saepe heros sese ingenti subducere turbae
et montes petere et desertos quaerere saltus.
Atque equidem memini, cum propter stagna profectus
ferret iter passimque manus praetexeret ingens
litora et urgeret supra densissima morem,
proripuit sese ac cymbam, quae forte parata,
insiliit, subitoque jubens praecidere funem
teli intra jactum liquidum processit in aequor.
Constitit hinc, terramque adspectans plenaque circum
litora, divinis affari vocibus orsus,
justitiaeque aperire viam et vestigia recti.
Hic illic stabant arrectis auribus omnes
interclusi undis, inhiabantque agmine longo
attoniti, miraque animos dulcedine capti.
Ipse loquebatur ; circum sedata silebant
aequora, ubique modo spirantibus incita flabris,
frondiferaeque domus avium sine murmure circum
stabant immotae procurvo in litore silvae.
Sed non interea longaevae parcere matres
vocibus ; illum omnes mirari insueta loquentem,
felicemque uteri matrem, felicia matris
ubera clamabant, quae talem enixa tulisset,
et teneris immulsisset plena ubera labris.
Namque docebat humi foede in tenebrisque volutas
ad caelum mortale genus sustollere mentes
et lucem aspicere et vanis desuescere curis.
Tum pacem hortari : "Placidam super omnia mites
pacem optate viri, tumidosque remittite flatus,
demissique animis, nil vanae laudis egentes,
mortales contemnite opes, contemnite honores,
et duris vitam assueti parvoque beati
pauperiem tolerate. Brevis quaecumque voluptas
ista adeo atque diu nihil est mortalibus aegris.
Vobis haud propriae hic sedes, concessaque longum
regna manent meliora, graves ubi solverit artus
mors anima, vos stelligera pater optimus aula
protinus excipiet laetos melioribus oris,
pax ubi tranquilla et cunctarum opulentia rerum
et secura quies, numquam peritura voluptas.
Et dubitet tanta quisquam mercede laborem
ferre brevem terrisque sequi me sponte relictis ?

Ad veras emergere opes, emergere honores
tendite, quos nulli casus, nulla auferat aetas.
Este pii ; inter vos mentem exercete benignam,
inque vicem placati animis miserescite vestri.
Tum longe prohibete iras, odiisque ferendo
parcite, rumoresque vagos contemnite vulgi.
Nulli fas ideo accepto pro vulnere vulnus
reddere, praestiterit vero pulsantibus ultro
sese offerre, genisque ictum exspectare secundum.
Vana alii certent armis pro laude nocensque
ferrum acuant pulchramque petant per vulnera mortem :
at tu mortales nullo discrimine amare
disce omnes pacemque inglorius hostibus opta,
nec tibi ventosae sint tanti murmura famae.
Omnibus in primis sit mens interrita leti,
nullaque vos animis duros vis avocet aequo.
Terrenos artus homines moribundaque membra
interdum exstinxisse queant et perdere ferro ;
tuta anima ipsa manet durae haud obnoxia morti.
Et vos omnipotens caelo Pater aspicit alto
avertitque malis, cujus sine numine vestrum
haud hominum quisquam valeat divellere crinem.
Surnmissos vos hunc unum fas usque vereri ;
huic o rite preces, huic digna piacula ferte,
cui mare, cui tellus campisque patentibus aer
obsequitur, nitidique tremit plaga lucida caeli.
Huic procumbite humi, prostrati huic pandite vota,
vos siquidem aeternis etiam post funera poenis
ipse potest sontes sub taetro urgere barathro.
Nec timor admissos cuiquam sit adire leones
saeclaque pictarum saevissima pantherarum.
Ite mei objectu protecti nominis ; ite
adversum intrepidi. Mansuescent protinus ursi
vestraque parcentes allambent vulnera lingua.
Quin humiles victus animis secludite curas.
Observate genus pecudum, genus altivolantum :
nullae illis artes, nulla illis cura futuri.
Non tamen aut tegimen, victus aut copia defit.
Omnia dives alit rerum sator, omnia curat.
Ille etiam injusso tellurem gramine vestit,
floribus appingens sata versicoloribus arva,
arboribusque comas atque umbras montibus addit.
"Fraudes insidiaeque absint ac foeda libido,
neve modum supra mensis gaudete paratis,
desidiasque animis atque otia pellite vestris.
Nec vetitos thalamos inconcessumque cubile
affectate, sitisque alieni desinat auri.
Quisque suis opibus contenti vivite, et ultro
spes interdictas et inania ponite vota.
Neve autem scelerum facies nunc persequar omnis,
quid dicam quibus est cordi fraus atque libido
dira juvat, ficto simulant tamen ore latentes
virtutem subeuntque dolis et crimina obumbrant ?
Ne, jubeo, ne talem animis assuescite pestem.
Nil adeo latet, ipsa dies quin detegat ultro.
Praeterea cohibete oculos ; ne quaerite vestris
vulnera sponte animis. Fandi hinc compescite amorem ;
saepe olim incautos non lingua coercita mersit.

Discite jamque ideo posthac haud falsa profari,
jamque novos purgati animis inducite mores.
Si qua tamen veteris culpae vestigia restant,
diluite et sacris contagia vincite lymphis.
Ipse ego fons veluti liquidam purissimus undam
sufficiam. Properate ad aquas ; haurite liquentem
matres atque viri sitientes protinus amnem.
Ferte pedem huc omnes. Nec opus potantibus auro
argentove : mei fontis patet omnibus unda.
Sic leti vitate vias ; ita sidera aditur
sidereasque domos, mutari nescia regna.
Haec mihi praedixit Genitor, quae voce monerem
veridica : sunt fonte mihi verba omnia ab illo."
Talia dicta dabat, caeli super omnia regem
placandum non visceribus, non sanguine caeso,
sed votis precibusque jubens exposcere pacem.
Et modus orandi quisnam foret ipse canebat :
"Omnipotens genitor, sedes cui lucidus aether,
sic nomen laudesque tuae celebrentur ubique,
et promissa orbi incipiant procedere lustra,
cum tua non minus in terris gens jussa facessat
mortalis, quam caelicolae tibi in aethere parent.
Nos divina hodie caelo dape reffice ab alto.
Parce dehinc bonus, ut nostris ignoscimus ipsi
hostibus, ac nullis adversis objice inermes
tentando, prohibe a nobis sed cuncta pericla."
Addidit et ventura canens, fore cum vagus olim
sol claram speciem concreto lumine tectus
exuat, et subito stellanti nocte perempta
sufficiat nullam luna orbi argentea lucem,
sanguineis faciem maculis perfusa nigrantem,
praecipitentque polo passim turbata labanti
sidera, quae lapsu certo spatiove feruntur.
Visque ea, quae caeli irrequietos conciet orbes,
desinat, incerto rapiantur ut omnia motu,
atque prope avulso absiliat de cardine mundus,
dum terras veluti rapidum per inania fulmen
ipse iterum petat, et multis cum millibus idem
adveniens hominum vitas, et crimina quaerat.
Ut res promisso simul ac succenderit igni
flammarum totum tempestas sparsa per orbem,
continuo tellure nova caeloque recenti
defunctas animas vita in sua corpora rursus
evocet ad blandum lumen populosque sepulcris
eliciat, secumque pios educat ad astra,
quos pater a prima praevidit origine rerum
mente suos fore et aethereo transcripsit Olympo.
Ibunt aligeri juvenes caelumque profundum
horrifico sonitu implebunt atque aere recurvo
quattuor a ventis excibunt undique gentes.
Judicis ad solium properabitur aethere toto.
Ipse alte effultus, montisque in vertice summo
arbiter effulgens circumferet ora tremenda,
secernetque pios, dextraque in parte locabit.
Laeva autem coget sontes, quae plurima turba.
Qualis post hiemem exactam, cum gramine molli
pascua laeta vocant stabulis armenta reclusis,
ipse greges pastor nitidos missurus in agros

sortitur ; placidas primo legit ille bidentes
dinumerans, olidasque jubet procul esse capellas.
Cernere erit liquidas longe fulgere per auras
corpora clara hominum, quibus atrae obnoxia morti
abluet omnipotens Pater, aeternumque manebunt
amplius haud rerum subjecti casibus ullis.
Nemo illam ante diem speret cum corpore sedes
aetheris, exceptis paucis quos ipse sepulcro
exsurgens secum superis Deus invehet oris.
Solae animae interea tali statione fruentur.
Contra autem sontes tenebris ac nocte prementur
aeterna, et meritas pendent per saecula poenas.
Omnia quae sera nuper mihi nocte canebat,
cum caput ipsius in gremio maerore gravatum
una eadem accumbens sponda, admotusque loquenti
saepe reclinarem, maesti solamen amoris.
Quid repetam quae saepe vagi Jordanis ad undas
ediderit ? Quae Judaeae sub montibus altis
nunc caecis vera involvens ambagibus ultro,
nunc manifesta palam claro sermone locutus,
dum populi circumsistunt stipantque frequentes ?
Nunc se principium rerum finemque canebat ;
nunc veri fontem atque hominum lucemque viamque
nos fortunatam prognatam hoc tempore prolem !
Nos felix tellus, nos saecula laeta tulere.
Nobis divinam vocem divina loquentis
verba haurire Dei propius saepe obtigit unis.
Scilicet hinc lustris veniet labentibus aetas,
cum seri optabunt eadem vidisse nepotes."
Talia Joannes cunctis mirantibus ore
perstabat memorans, cum protinus ecce tumultu
ingenti Solymum irrumpit manus impia, et urbis
rectorem appellant poenasque uno ore reposcunt.
Diffugiunt ambo, et magnam stat adire parentem,
ignaramque diu tantarum fallere rerum.

LIBER QUINTUS.

C_5
Insonti vero Romanus parcere capto
toto corde petens, huc mentem dividit atque huc.
Fama viri virtusque animo egregiique recursat
oris honos, nec jam obscurum genus esse deorum.
Omnia respondent auditis. Denique ad ipsos
conversus Solymos fremitu tectum omne replentes,
"Ite, ait, et posito mox huc certamine adeste.
Sit qui pro cunctis numero delectus ab omni
fando aliquis doceat, quo tandem is crimine morte
mulctandus, quod tantum obstet scelus, ordine pandat
insonti." Simul haec, simul illi abiere frementes

Christo animis certi numquam desistere vivo.
Parte alia, regem qui foede prodidit hosti,
mutatus scelus agnoscit perjurus Iudas.
Ah miser, infectum quam vellet posse reverti !
Nulla quies animo ; saevire in pectore dirae
ultrices caecasque ob noxam sumere poenas,
nec capit insanos curarum pectore fluctus.
Hinc secum aera manu sceleris causam attulit amens,
quae Solymi magno dederant in munere pacta,
Atque sacerdotum sacrata ad limina venit
vociferans : "Vestrum hoc argentum, haec munera vestra,
accipite ! En scelerum pretium exitiale repono.
Heu heu, quid demens volvi mihi ? Quo scelus ingens
inductus pretio admisi ? Vera dei ille
progenies verusque deus, nunc denique cerno ;
discussaeque abeunt tenebrae et mihi reddita mens est."
Sic fatus, simul argentum conjecit in ipsos.
Olli autem flentem risere ac sera videntem.
Infelix abit. Hinc amens caecusque furore
multa putat ; curae ingeminant saevitque sub imo
corde dolor caelique piget convexa tueri.
Tum secum huc illuc flammantia lumina torquens :
"Hem, quid agam infelix ? Quaenam quae saecula porro
sera adeo tantum scelus umquam oblita silebunt ?
Accedamne iterum supplex crimenque fatebor,
atque ausim veniam sceleri sperare nefando ?
Quo vero aspiciam vultu, quove alloquar ore
quem semel indignum decepimus inque merentem ?
Hinc igitur longe fugiam, quantum ire licebit
ignotusque aliis agitabo in finibus aevum ?
Hinc me praecipites me me hinc auferte procellae,
quo fugit usque dies a nobis luce peracta !
At quis erit tutus tandem locus ? Omnia praesens
aspicit ac terras deus undique fulmine terret.
Et me conscia mens atque addita cura sequetur,
sive iter arripiam pedibus seu puppe per undas.
Quos ? Quibus ? At moror et ludunt insomnia mentem.
Vos precor o mihi vos magnae nunc hiscite terrae.
Quid dubito ? Nunc te tangunt scelera impia, Juda
infelix ! Tunc debueras, tunc ista decebant
cum revocare pedem cum fas occurrere pesti.
Nunc morere atque nefas tu tantum ulciscere dextra
sponte tua lucemque volens hominesque relinque !"
Talia jactabat certus jam abrumpere vitam
invisam et saevum leto finire dolorem
curarum hanc unam metam ratus atque laborum.
Fluctuat atque sibi semper tellure videtur
absumi aut rapido de caelo afflarier igni.
Usque adeo ante oculos capti obversatur imago.
Pallor in ore, acies circumlita sanguine et artus
algentes tremit, instantis vestigia leti,
et nox multa cava faciem circumvolat umbra.
Omnia nigrescunt tenebris caliginis atrae.
Demens, qui potius veniam sperare fatendo
non ausus, neque enim precibus non flectitur ullis
Rex superum et justae bonus obliviscitur irae.
Ergo ille inceptis perstans et sedibus haerens
isdem abiit silvaeque tremens successit opacae,

regia quae propter frondebat plurima tecta
atque ibi, dum trepidat, qua tandem morte quiescat
incertus, latebrasne animae scrutetur acuto
fortiter et pectus procumbens induat ense,
an se praecipiti jaciat de culmine saltu.
Ipsae quae attonitum mortisque cupidine captum
ducebant semper furiae infensaeque praeibant,
informem prona nectentes arbore nodum
ostendere viam. Collo namque inde pependit,
ut meritus, laqueoque infami extrema secutus
spiramenta animae eliso gutture rupit
et totos subito pendens extabuit artus.
Nondum picta novo caeli plaga mane rubebat
jamque sacerdotes concursu cuncta replentes
vestibulum juxta astabant longisque fremebant
porticibus. Nempe antiquo de more licebat
nulli luce sacra pollutum insistere limen.
Tandem Romulides juvenum stipante caterva
fascibus egreditur patriis ostroque superbus
et solio ante fores sedit sublimis eburno.
Consedere patres pariter juxta ordine et ipsi
atque diu siluere. Orsus dux denique fatur :
"Dicite quo tandem demitti crimine morti
poscitis egregium juvenem. Quaesivimus ipsi
et genus et vitam ; nil dignum morte repertum,
sed potius factis fama illum ingentibus effert.
Ut propius vinctum vidi audivique loquentem,
ut stupui ! Ut visus mihi nil mortale sonare,
cuncta deo similis vultum vocemque oculosque !
Aut certe deus ille, dei aut certissima proles.
Cedite. Ne regem vestrum ignorate volentes."
His dictis cunctis penitus dolor ossibus arsit
ingens. Infremuere omnes gemitumque dedere.
Tum senior surgit fandi doctissimus Annas
in medio et dictis exorsus talibus infit :
"Si tibi non aliis per se manifesta pateret
res signis, Romane, vel hinc dignoscere promptum
cuique foret teque in primis dux multa moveri
convenit, huc cum tot collectos undique cives
convenisse vides unius crimina contra.
Hic auctor fandi multos sermone fefellit
et facie, ne cede dolis, mentitur honesta
virtutem. Scelerum tegit alto in pectore amorem.
Nonne vides haec religio quo se nova vertat,
orgia quo coetusque et nocturni comitatus ?
Seditione potens Judaeas suscitat urbes,
Ausus se passim terrarum dicere regem
progeniemque Patris summi, cui sidera parent.
Atque ideo veluti Deus ultro crimina fassis
dat veniam poenaeque metum post funera solvit
quod scelus haud aliter poterit quam morte piare.
Sic veteres sanxere, sed et vetera ipse retractans
jura, novas figit simulato numine leges
instituitque novos ritus, nova sacra per urbes
quae servent seri ventura in saecla nepotes.
Quin ipsas haud obscura, proh, voce minatur
dejecturum aras seque igni templa daturum,
templa olim impensis tantorum structa laborum.

Et jamjam volet ipsum etiam restinguere solem
sideraque obsesso verbis deducere caelo.
Haud scelus ille tamen fallaci pectore quivit
dissimulare diu, neque enim scelerata subire
tecta horret, nec se vetitis conventibus aufert
admonitus sociique epulis capiuntur opimis.
Quin etiam, interdum si qua tota impius urbe
inventus fama ante alios ob crimina notus,
continuo, paribus gaudens, adit impiger illum,
nec requies donec sibi conciliarit amicum ;
tantus amor scelerum, tantum illi fallere cordi.
Tum festis, cum fas nihil exercere diebus,
ipse tamen pellit morbos aegrisque medetur.
Quid memorem ut socii vetitis impune per aedes
vescantur dapibus, cereremque et pocula tractent
haud prius ablutis manibus sine more, sine ullis
legibus immundi contactuque omnia foedent ?
Scilicet omnipotens placitos tot saecula ritus
retractet pater et mentem sententia vertat.
Quae nova tempestas ? Eane inconstantia caelo ?
Dede neci ! Ne thuricremas quibus imminet aras
destruat et posthac non ausit talia quisquam.
Dede neci ! Poenas sceleri impius hauriat aequas.
A sacris prohibe infandos altaribus ignes."
Dixerat atque omnes eadem simul ore fremebant,
Romulus at dictis nequicquam flectitur ullis.
Nec nova primum audit nunc crimina. Cuncta nefando
scit fabricata odio dum Christi gloria et ingens
sacrilegos stimulis virtus exercet amaris,
atque ait : "Haec coram fama est vos saepius illi
objecisse, quibus semper sermone paratus
restitit et vera victor ratione refellit.
Nec se progeniem superi negat ipse parentis
quem vos promissum caelo divinitus olim
venturum tandem auxilio mortalibus aegris
non latet, ut veteres genitoris molliat iras
concilians generi vestro culpamque parentum
ipse sua virtute luat. Sic ferre priorum
accepi monimenta, patres id prodere vestros
et rebus probat ipse. Adeo circum oppida lustrans
arrexit totam monstris ingentibus oram
quae non ullae artes hominum, non ulla potest vis.
Quin etiam in lucem quosdam revocavit ab umbris
quis penitus jam mors totos immissa per artus
solverat haerentes animae de corpore nexus.
Quare agite o odiis miseri desuescite iniquis !
Ne frustra pugnate, Deum sed discite vestrum."
Dixerat. At magis atque magis violentia gliscit
omnibus. Ingenti clamore insistere et una
infreni saevire humerisque abscindere amictum.
Nec secus increvere animis ardentibus irae
quam cum Athesimve Padumve undis laeta arva parantem
diluere agricolae subiti compescere tendunt
aggeris objectu, praeceps magis aestuat amnis
insultans victorque altas ruit agmine moles.
Forte autem rex et soboles hoc tempore regum
Herodes studio sacrorum advenerat urbem.
Munere Romulidum pars huic amissa paterni

reddita erat regni Galilaeaeque oppida habebat.
Quem postquam accepit rector Romanus adesse,
solveret ingrato quo sese munere tandem,
transmisit Galilaeum illi vinctum Galilaeo
atque ipsum jussit vitamque et crimina, si qua,
quaerere pro meritisque viro decernere poenas.
Tum vero audito Christi rex nomine laetus
duci intro jubet, ingenti correptus amore
compellare virum ac propius vera ora tueri.
Quem dehinc aggreditur vario sermone, sed ille
nil contra atque oculos nusquam avertebat Olympo.
Ergo illum nil supra hominem miratus et ultro
irridens iterum jubet ad praetoria duci
et rursum haud laeto Romano redditur insons.
Hic me deficiunt animi, mens labitur aegra.
Horresco meminisse, Dei quae vera propago
pertulerit mala factus homo Deus, auctor Olympi,
quem mare, quem tellus vacuique patentia tractus
atria nec capit immensi plaga lucida caeli.
Aura tuo omnipotens vires mihi reffice lapsu,
aura polo demissa tuo hic me numine firma.
Haec animi victus quoties evolvere tento,
omnia me circum nigrescunt. Pallida cerno
astra caputque atra roseum ferrugine solem
occulere et maestum in lacrimas se solvere caelum.
Tantane te pietas miserantem incommoda nostra,
tantus adegit amor, caeli o lux clara sereni,
vera dei ut soboles, verus deus aethere missus
tam gravia haec velles perpessuque aspera ferre
divinumque caput terrena mole gravatus
subjiceres tot sponte malis ? Haec praemia ferres,
nostra tua bonus ut deleres crimina morte ?
Nos dulces Vetita decerpsimus arbore fetus,
tu trunco infando pendens crudele luisti
supplicium, o nimium nostros miserate labores.
Tu, quamvis deus atque dei indubitata propago,
heu ! Nunc haec hominum, nunc cogeris illa subire
arbitria in vinclis et judicis ora vereri
qui toti advenies olim datus arbiter orbi.
Pontius ut vinctum sua rursum ad limina reddi
conspicit, arbitrio nec se subducere tristi
posse videt, saevis curarum tunditur undis
jamque his jamque illis iterumque iterumque retentat
crudeles animos et parcere nescia corda
irritus ac studio frustra adversatur inani.
Quam magis ille animis tendit sermone mederi,
nunc supplex placidusque, minis nunc asper acerbis,
tam magis accensis crudescunt cordibus irae.
Tandem ait : "Haec redeunt (vestrorum antiqua parentum
vana superstitio) certis cum sacra diebus,
unum ego de multis inclusis carcere suevi
reddere et ex artis impune emittere vinclis.
Hunc igitur vobis ipsum solvine jubetis
insontem ? Nam quem potius dimittere possim ?
Et jam poenarum satis ac feritatis abunde est.
Aut solvo aut porro vos hinc abducite et atrae,
ut libet, immeritum sine me demittite morti."
Non tulit et medium sermonem abrupit acerbans

crimina falsa cohors et poenas ingravat ore.
Forte illis Barabas populo patribusque diebus
invisus, quo non scelere usquam immanior alter,
jamdudum in vinclis poenam exspectabat acerbam.
Nulla fugae spes prorsus, ei via nulla salutis.
Huic igitur praeses vellentne, an parcere Christo
scitatur, sperans ita tandem evadere posse.
Illi autem victique odiis caecique furore
exsolvi Barabam poscunt veniamque precantur
uni omnes, Christumque absumi funere tendunt
atque obstant summa studiis rectoris opum vi.
Ille autem loris caedi virgisque salignis
divinum mandat (visu lacrimabile) corpus.
"Fors, ait, innocui potero hac exstinxe cruoris
arte sitim ; sic immitis miserebitur hostis
et lacerum totos cernentes comminus artus,
ipsi ultro satiati animos a morte reducent."
Jam largo undabat foedatum sanguine corpus
perfusique artus tabo, liventia crura
collaque brachiaque et detectae verbere costae,
atque ejectabat crassum roseo ore cruorem.
Talem in conspectu populi statuere : cruentos
nudum humeros pectusque ambasque a poplite plantas,
nam medium texto velabat carbasus albo.
Palluit aspectu caelum ; conterrita fugit
cornibus obtusis sub terram argentea luna
nimbosoque diu latitans evanuit ore ;
et pariter visa astra polo cecidisse sereno.
Non tamen hostiles explevit sanguine poenas,
sed magis atque magis crudescunt corda precando
quae non ullae artes, quae vis non mitigat ulla.
Immerito letum intendunt extremaque poscunt
supplicia infensi ; resonant clamoribus alta
atria. Certatim se cuncti hortantur in iras.
Eumenides missique inferna e nocte ministri
Tartarei, tenues animae, sine corpore vitae
circumeunt stimulosque acuunt ardentibus acres
et lucem eripiunt miseris agitantque furentes.
Romanum interea monet ipsa exterrita visis
per somnum conjux, juvenis ne sanguine sese
polluat, abstineat capto ; portenta minari
magna Deum in somnis : "Is erat, is candidus ille
agnus, ait, (numquam ludunt me somnia vana)
quem circumfusique canes sudibusque petebant
pastorum globus omnis. Eum mox omnia ademptum
pascuaque et notis flebant cum saltibus agri.
At pater altitonans manifesta percitus ira
desuper auctores caedis saevibat in ipsos.
Turbatum extemplo visum ruere undique caelum
et campos late ac silvas quatere horrida grando.
Tum subito audita ex alto voxque acta per auras :
"Parce Deo, Romane, hominum compesce furorem.
Credo equidem hunc (non te fallit) genus esse deorum.
Parce manus scelerare, pio, vir, parce cruori.
Ipsi haec caelicolae placidi portenta refutent
Judaeosque petant solos generique minentur."
Talibus auditis Solymos animo acrior urget :
Romulides certus vesano obstare furori.

Jamque minis agit et dictis haud amplius arcet
mollibus insanos et non toleranda frementes.
Jamque videbatur demptis dimittere vinclis
velle virum et tantis se tandem solvere curis.
Sensit atrox Erebo umbrarum regnator in imo,
aeternam servans memori sub pectore curam.
Ingemuit, vincique animo indignatus amaro est.
Protinus horriferum latebrosa ab sede Timorem
evocat atrum, ingens et ineluctabile monstrum.
Tristior haud ulla est umbrosis pestis in oris
scilicet atque hominum egregiis magis aemula coeptis.
Frigus ei comes et dejecto Ignavia vultu.
Extemplo hanc superas torpentem ascendere ad auras
imperat, intonsi qua molli vertice surgunt :
Phoenicum montes, Solymorumque alta subire
moenia, ut Ausonii flectat ducis aspera corda
dejiciens subigatque metu desistere coepto.
Jussa facit ; sibi nigrantis accommodat alas
nocturnarum avium, inque atros se colligit artus.
Jamque emensa viae tractus obscena volucris
purpurei crebra ante oculos se praesidis ecce
fertque refertque volans circum importuna sonansque
nunc pectus, nunc ora nigris everberat alis,
immisitque gelu et praecordia frigore vinxit.
Diriguit visu subito atque exalbuit ille,
surrectaeque comae steterunt, gelidusque per ossa
horror iit. Genua aegra labant ; vox faucibus haesit.
Quem, simul ac cives sensere insueta timentem
pallentemque genas et toto corpore versum,
his subito arrepto clamantes tempore dictis
aggressi : "Iste ausus vulgo se fingere regem.
Aspirat sceptris regisque affectat honores.
Quem, si forte neci mavis subducere nec te
crimina tanta movent, Judaeas protinus urbes
seditione potens Romanis legibus omnemque
artibus avertet Syriam dicione Quiritum.
Res igitur tibi si curae Romana decusque
Caesaris, hanc superis pestem citus aufer ab oris,
hauriat ut meritas haud uno crimine poenas,
ne gentem repant contagia dira per omnem."
Talia perstabant uno omnes ore frementes.
Dux vero expertus genus intractabile, regis
palluit ad nomen (praecordia ad intima saevit
subdita pestis enim) nec jam superantibus obstat
amplius, et sese victus cedensque remittit,
haud ultra potis insano pugnare furori.
Ceu cum rostratae sese opposuere triremi
protinus adversi mediis in fluctibus Euri,
luctatur primum celsa de puppe magister
hortaturque viros validis insurgere tonsis ;
demum, ubi se niti contra intolerabile caelum
incassum videt ac ventos superare furentes,
vertit iter, quocumque vocat fortuna per aequor
multivium atque auris parens subremigat aeger.
Haud tamen abstinuit verbis vocive pepercit :
"Verum vincor, ait, nec habet vestra ira regressum.
In me nulla mora est : moriatur crimine falso
damnatus. Vos triste manet, speroque propinquum

supplicium. Vos sacrilego serique nepotes,
o miseri, meritas pendetis sanguine poenas."
Sic effatus, aquam plena jubet ocius urna
afferri, abstergensque manus haec addidit ore :
"Ut nunc his manibus maculae absunt, sic mihi nullum
hac in caede nefas, meque omni crimine solvo."
Dixit, et exsurgens solio intra tecta recessit.
Illi autem : "Deus haec nobis gnatisque reservet
instauretque graves poenas, quascumque meremur."
Haec dum porticibus populo spectante geruntur
vestibulum ante ipsum, famuli ducis aedibus intus
armati illudunt capto irridentque silentem,
quodque illum populi regem optavere per urbes,
purpureis ornant tunicis ostroque rubenti
atque alte effultum sublimi sede locarunt.
Pro capitis crinali auro regumque corona
sentibus obnubunt flaventia tempora acutis.
Pro sceptro datur insigni fluvialis arundo.
Tum populo laeti portis bipatentibus omni
ostendunt plausu magno regemque salutant.
Haud aliter ludo pueri cum ex omnibus unum
delegere ducem, sociis qui sponte subactis
imperitet, laeto cuncti stant agmine circum
condensi assurguntque omnes regisque superbi
jussa obeunt ludicra, ingens it ad aethera clamor.
Tali intus famuli indulgent manus effera ludo.
Dehinc juveni vestis obtentu lumina inumbrant,
divinumque caput palmis et arundine pulsant.
Hic digitis vellit concretam sanguine barbam ;
ille oculos in sidereos spuit improbus ore
immundo et pulchrum deformat pulvere corpus.
Nec mora nec requies : versantque agitantque ferentem
omnia, nec verbis ullis indigna querentem,
nec dare permittunt jam lumina fessa sopori.
O dolor, heu ! species inhonesta, indignaque visu !
Non silvis avibus frondes, non montibus antra
quadrupedum generi desunt, ubi condere sese
in noctem atque suos possint educere fetus.
At rerum auctori, caeli cui regia servit,
omnibus in terris defit locus, omnibus oris,
quo caput acclinet fessusque in morte quiescat.
Tum vero Solymi victores cuncta parare
supplicia atque omnes poenarum exquirere formas,
perferat ut saevos crudeli morte dolores.
Jamque illum erecto properant distendere ligno
affixum et lenta paulatim perdere morte.
Nec mora, diffindunt malos. Sonat acta securis,
altaque quadrifidis fabricatur roboribus crux,
tormenti genus. Haec olim scelera impia reges
urgebant poena sontesque hac morte necabant,
difficiles miserorum obitus longique dolores.
Tum neque honos erat, infami neque gloria trunco ;
at nunc numen habet sanctum et venerabile lignum
suppliciter cuncti colimus sacrisque minores
argento atque auro contectum imponimus aris
et laetum ex illo memores celebramus honorem.
Illa etiam caelo fulgebit lampadis instar
aethereae et totum lustrabit lumine mundum,

cum dabit exitio una dies animalia cuncta
interitumque feret rebus mortalibus ignis.
Vix terris lux alma aderat, cum jam undique tota
urbe ruit studio visendi accita juventus,
implenturque viae, concursuque omnia fervent.
Et jam purpureos habitus insignia ludicra
exutum, vinctumque manus clamore trahebant
dirum ad supplicium magna sectante caterva.
Per medios longis raptatus funibus ibat
semianimisque artusque tremens plagisque cruentus
nocturnis, humeroque trabem duplicem ipse gerebat
praecisis gravidam nodis ac robore iniquo,
qua super infando mortales linqueret auras
supplicio et duros finiret morte labores.
Armati circumsistunt, clipeataque juxta
agmina densentur ; collucent spicula longe
spiculaque et rubris capitum cava tegmina cristis,
aereaque alterno conspirant cornua cantu.
Pars pedes insequitur ; pars sese lucidus altis
fert in equis ; resonant colles clamore propinqui.
Multi autem, quorum melior sententia, flebant,
praecipuae matresque piae mitesque puellae,
cernentes nudis pedibus per scrupea saxa
tendere et offendi crebro ad salebrosa viarum,
dum monte adverso protrudit robur iniquum,
ad quas suspirans heros sic ore locutus :
"Ne vero, ne me matres indigna ferentem
flete piae. Vobis potius deflete propinquum
exitium et vestris hinc debita praemia natis."
Sic fatus linquit non aequis passibus urbem.
Interea superum rex tanto in cardine rerum
verticis aetherei sublimem evasit ad arcem,
mortalis Nati letum ut crudele videret
ipse sui spectator. Eum gens incola caeli
aligeri stipant cunei et comitantur euntem.
Est templum gemmis interlucentibus auro
e solido factum sublimi in vertice Olympi,
tectum immane, ingens, superi penetrale parentis,
sidera despiciens subterlabentia mundi.
In medio divus duro ex adamante tumescit,
paulatim exacuens instar fastigia pinus ;
multiplices circum sedes subterque supraque
dispositae gradibusque novem super aethera surgunt.
Conveniunt huc caelicolae, regemque canendo
ingressi thiasis lustrant ; se sedibus inde
omnes composuere suis, tumulumque corusci
ter late circum terna cinxere corona
secreti ordinibus certis ; neque enim omnibus aequa
conditio viresque pares eademque potestas ;
verum, aliis alii ut praestant, ita rite locantur
munere quisque suo contenti ac sorte beati.
In medio pater omnipotens solio aureus alto
sceptra tenet, lateque acie circum omnia lustrat
totus collucens, totus circum igne corusco
scintillans radiisque procul vibrantibus ardens.
Mox autem infaustis Judaeae lumina tantum
defixit terris, tristemque ante omnia collem
spectabat. Gens maesta simul spectabat Olympi

collem infelicem, sacram egredientibus urbem
qui prior occurrit, humanis ossibus albus.
Auctores scelerum poenas ibi morte luebant
informi ; circum pendebant corpora passim
arboribus truncis incocto lurida tabo.
Huc simul atque emensus iter miserabilis heros
pervenit sensitque sibi crudele parari
supplicium atque trabem vidit jam stare nefandam,
dejectos oculos porro huc jactabat et illuc,
omnia collustrans, comitum si forte suorum,
si quem forte acies inimicas cerneret inter.
Fidum in conspectu nullum ; videt agmina tantum
saeva virum campique armis fulgentibus ardent.
Cari deseruere omnes diversa petentes,
non aliter quam cum caelo seu tactus ab alto
pastor, sive ferae insidiis in valle peremptus,
continuo sparguntur oves diversa per arva
incustoditae, resonant balatibus agri.
Jamque trabem infandam scandens pendensque per auras
horruit atque, Deum veluti se oblitus, acerbi
pertimuit dirum leti genus ; aestuat intus,
atque animum in curas labefactum dividit acres,
tristia multa agitans animo, totosque per artus
pallentes mixto fluit ater sanguine sudor,
et patriam crebro reminiscitur aetheris aulam.
Tum caelum aspectans haec imo pectore fatur :
"Heu, quianam extremis genitor me summe periclis
deseris ? Aut gnati quo jam tibi cura recessit ?"
Audiit has summus voces Pater ; audiit omnis
caelestum chorus. Ipse (alta secum omnia mente
versabat genitor, nutu haud oblitus agi rem
nempe suo) stetit immotus seseque repressit.
At circumfusos coetus, gentem aetheris alti
aligeram, injussos potis est vis sistere nulla.
Omnibus exarsit subito dolor ; omnibus ingens
aestuat ira. Volunt nato succurrere herili
et prohibere nefas duroque resistere ferro.
Bella cient ; arma ingeminant arma acrius omnes.
Hic puer, haud volucri extremus de gente, recurvo
aere vocare acies quo non magis utilis alter,
ascensu superat celeri ardua culmina praepes,
tum super axe sedens roseique in vertice caeli,
signa canit belli. Latus dissultat Olympus
undique, et insolito tremuerunt sidera motu.
Audiit et sonitum, si quem procul orbe remoto
distinet incedens humili luna humida gressu.
Audivere, quibus generis custodia nostri
in terris olim sorti data, vastaque tellus
protinus ingenti tremuit concussa fragore.
Tum quos rex superum varias legarat in oras,
aereos relegunt tractus mandataque linquunt
imperfecta fugaque poli super ardua tendunt.
Ac velut in pastus celsa quae sede columbae
exierant varios, cum tempestate repente
urgenti caeco misceri murmure caelum
incipit et nigrae cinxerunt aethera nubes,
continuo linquunt arva undique et ardua pennis
tecta petunt celeresque cavis se turribus abdunt.

Jam passim ingentis properatur vertice Olympi
et toto ancipitis ferri caelo ingruit horror,
aeratique sonant currus, gemitusque rotarum
audiri sonitusque armorum desuper ingens.
Tam vastos motus axis miratur uterque,
miranturque ignes caelique volubilis orbes,
cum tenues animae, cum sint sine corpore vitae,
sensibus a nostris quibus est natura remota.
Saepe autem, seu mortales mittuntur ad oras
sive opus in fratres olim capere arma rebelles,
corporis afficti sibi quisque accommodat alas
aereosque artus, simulacrumque aptat habendo,
spiritus ut queat humanos admittere visus.
Ergo illi rapido circumdant turbine densa
corpora sub nostros etiam venientia sensus,
circumdantque humeris desueta micantibus arma
aetheris aerisono subito de poste refixa
caelicolum exuvias, belli monimenta nefandi,
quod socios olim contra gessere furentes.
Hic bonus armatur jaculis hastamque trabalem
crispat agens ; rapit ille faces ; rapit ille sagittas
suspenditque humeris lunatum ardentibus arcum,
atque alius palmas insertat caestibus ambas ;
pars tereti funda dextram implicat. Omnibus ensis
aureus in morem vagina pendet eburna,
infrenant alii caeli per caerula currus ;
cetera pars pictis librare celerrima pennis
corpora : non eadem vis omnibus ipsa volandi.
Mobilitate vigent varia : pars remigat alis
binis alternante humero ; pars ordine ad auras
tollunt se triplici pennatis undique plantis.
Haud unam in faciem, sed nec color omnibus idem.
Namque hos punicea cernas effulgere pluma
flammipedes, igni assimiles rutilantia terga,
herbarum hos speciem viridesque referre smaragdos,
terga illis croceo lucent circumlita luto ;
centum aliis alii pinxere coloribus alas.
Qualis ubi exactos post aestus arbore ab omni
exornat pomis se versicoloribus annus,
et caput Autumnus circumfert pulcher honestum.
Et jam pennipotens liquidis exercitus ibat
tractibus, ac volucri cingebant agmine caelum,
millia quot numquam nascentum ab origine rerum
visa hominum in terris coiisse, ter agmina terna,
terque duces terni. Toto dux vertice supra est,
nuper Iapygii Gargani e vertice vectus
armipotens, veteris quem quondam gloria pugnae
sublimem longeque alios super extulit omnis.
In medio ibat ovans, galea cristisque superbis
aureus et longe gemmis lucentibus ardens.
Nunc etiam spolia edomiti fulvamque draconis
pellem ostentabat spiris ingentibus, ipsumque
innixus tergo pedibusque hastaque premebat.
Arma procul radiant ; umbo vomit aureus ignes,
stellantique procul micat ensis jaspide fulgens.
Ventum erat ad caeli portas. Hic omnibus irae
incaluere magis, belli ut monimenta prioris
sunt oculis oblata. Vident nam turribus altis

pendentes currus suspensaque postibus aera,
spiculaque et clypeos, victis de fratribus arma
olim, immane nefas ! Caelo crudeliter orsis,
dum frustra aspirant sceptris felicis Olympi
immemores victique animis et vana tumentes,
quos ipsi contra steterant meliora secuti,
aethereque expulerant certamine debellatos.
Quam pugnam in foribus quondam caelarat aenis
artificum manus atque operoso impresserat auro.
Cernere erat liquidas caeli pendere per auras
hinc acies atque hinc acies certamen adortas,
nunc huc, nunc illuc ultro citroque volare,
aetheraque in medio venientibus obscurari
missilibus, jamjam certari comminus armis,
miscerique acies et jam, quis spicula deerant,
crinibus implicuere manus hostilibus uncas,
suspensosque comis circum per inane rotabant.
Jamque hos paulatim concedere, desuper illos
urgere aspicias, donec toto aethere versi
palantesque fugae simul hostes terga dedere,
praecipiti assimiles nimbo atque procacibus Austris.
Nam pater omnipotens armatus fulmine dextram
deturbabat agens flammisque sequacibus arce
siderea excussos Erebi domus atra recepit.
Pugnae igitur superi admoniti veterisque tropaei
aetheris ardebant fractis erumpere portis.
Jamque adeo evassent omnes terrisque potiti
sontem incendissent oram, jamque urbibus igni
correptis, Judaea nocens, commissa luisses,
ni pater altitonans stellanti nixus Olympo
(motus enim tanto subito flagrante tumultu)
coepta redargueret verbisque inhiberet acerbis
bellum importunum, cunctis haud mollia mandans.
Nam circumspiciens, sibi centum astare ministras
virgineas volucrum humana sub imagine formas
hinc atque hinc videt et nutum observare paratas.
Quarum quae placido mitis clementia vultu est,
eligitur numero ex omni, cui talia mandet :
"Vade, ait, et volucri per caelum labere curru.
Fratribus haec fer dicta tuis. Non aetheris illis,
non illis vasti commissas orbis habenas,
ut ferro injussas meditantes edere pugnas
omne ausint miscere meo sine numine caelum
terramque et tantos animis accendere motus.
Considant, positisque adsint huc ocius armis."
Dixerat. Illa viam raptim secat alite curru
et Patris ingentes passim denuntiat iras,
ni redeant positisque quiescant protinus armis.
Addunt se comites Pietas Paxque aurea ; it una
Spesque Fidesque piique parens placidissima Amoris
omnibus in manibus rami canentis olivae.
Quaque egere viam, videas procul ilicet arma
projicere et studiis cunctos mitescere versis.
Jamque in conspectu positis exercitus armis
regis adest, dicto parentes. Sede locarunt
ordine sese quisque sua pariterque quierunt,
hic tum nimbipotens genitor circumtulit ora.
Ter torquens illustre caput, ter cardine moto

terribilem increpuit sonitum ; dein farier infit :
"Quae superi vetitum contra haec insania ferri ?
Quo ruitis ? Quia ne auxilio subsistere nostro
non queat ille, meae aut sint fractae denique vires ?
Ne saevite animis atque hanc deponite curam,
quandoquidem haud fert haec nostro sine numine Natus,
scitis enim ut moriens crimen commune refellat.
Sic generi humano clausum stat pandere Olympum.
Illum ideo duros volui exercere labores
atque agere in terris extrema per omnia vitam,
finibus exactum cunctis, inopem, omnium egentem.
Jamque ad supremum ventum. Manet exitus illum
hic hodie gravis insontem, irrevocabile letum,
et morti caput ipse sua sponte obvius offert.
Nunc autem subito visu horruit et timor illi
confusam eripuit, leti ipso in limine, mentem.
Quippe, Deum velut exutus, mortalis, inermis
restitit et telis mansit violabile corpus.
Nil aliter vis divinos valuisset in artus
ulla hominum, et cunctis foret impenetrabilis armis.
Non adeo vires, non parva potentia nostra,
ut nequeam, si versa retro sententia, Natum
eripere in medio versantem turbine leti,
contra illum insurgant omnes, ab origine rerum
quidquid ubique hominum natum exstinctumque per aevum
non ita me experta est Babylon, ubi ad astra gigantes
tentavere vias educta turre sub auras,
et poterant magnos manibus divellere montes ;
nunc etiam fumant praefractae fulmine turres.
Ut nimborum acies tempestatumque quiescant,
quae vastum rapiant convulsum a cardine mundum,
ipse manu terras quaterem, caelum omne cierem
diluvio cuncta involvens. Me me ignibus atris
nunc nunc accinctum teloque tricuspide dextram
armatum mortale genus saevire videret,
hunc difflare globum, haec passim metere agmina ferro.
At sinite, adveniet (neque enim mora longior) urbi
tempus ei, frustra hunc cum magno optaverit emptum
haud tetigisse, genus cui ducitur aethere ab alto."
Sic ait, et moto tremefecit vertice mundum,
terrifico quatiens tonitru caelestia templa.
Continuo superum furor acer et ira quievit.
Prosequitur tantum votis chorus omnis amicis,
atque deum e summo taciti miserantur Olympo.
Sicut ubi inclusi saeptis vacuo aequore campi
pro laude ac decore accensi certamina miscent
inter se aequatis juvenes duo comminus armis ;
hinc spectat procul atque hinc circumfusa juventus.
Tum si forte alter minus ac minus utilis, ore
palluit aut terra cecidit deceptus iniqua,
consurgant fidi aequales studiisque sequantur.
Quam vellent, nisi pacta vetent, succurrere amico !
Stant aegri et casum longe exsecrantur acerbum.
Haud secus indefensus, inermis restitit heros.
Illum nudum humeros, nudum omne a vertice corpus,
directum longo malo applicuere furentes.
Nuda dehinc tendunt transverso brachia ligno
diversaque ambas affigunt cuspide palmas

hinc atque hinc ; mucrone pedes terebrantur eodem
confixi. Largum manat de stipite flumen.
Instant vi multa. Ferro ardua robora adacto
dant gemitum ; reboat diro stridore supinus
mons circum ingeminans ictusque resultat imago.
Tum supra caput et nomen patriamque necisque
inscripsere notis variis in stipite causam.
Dextra autem laevaque duos gemina arbore fixos
addiderant socios quos ob commissa merentes
leges supplicium ad justum poenamque vocabant.
Verum ipsum amborum in medio longe altius arbos
extulerat, veluti scelerum exhortator et auctor
aut furtis foret ante alios immanior omnes.
Infelix Solyma, infelix Judaea propago !
Ultro infesta piis, non ipsis vatibus aequa !
Haec digna hospitia, has sedesque torosque parasti
caelicolum regi ? Hos socios, hunc addis honorem
qui mortale genus propter delapsus Olympo
sponte sub humana lustravit imagine terras ?
Hic genus ipse tuum Phariis eduxit ab oris
et pedibus salsas dans ire impune per undas,
marmoreum tibi stravit iter pontumque diremit.
Idem etiam te caelesti dape pavit euntem
per deserta tuos miseratus vasta labores.
Hujus ope hausisti dulcem de caute liquorem,
cum procul et fontes et liquida flumina abessent.
Hic te posthabitis aliis longe omnibus unam
gentibus elegit, meritis quam ad sidera ferret
muneribusque suis sublimi aequaret Olympo.
Promeritum his cumulas donis ? Haec digna rependis ?
Non vatum voces, non te miracula rerum
ulla movent aut non praesentia numina sentis ?
Cui umquam scelerum auctori tam dira parasti
supplicia, aut usquam quis tam crudeliter hosti
acceptus tales luit alter corpore poenas ?
Jamque trabi applicitus tergo alte haerebat. In illum
versi omnes observabant quae funere in ipso
signa daret quae spes aut quae fiducia victo.
Ille autem tacitus jamdudum cuncta ferebat
immotusque. Decor roseo nondum omnis ab ore
cessit, adhuc oculis divinum est cernere honorem ;
tantum respersusque genas pallentiaque ora
humectat cruor et mixto cum pulvere sudor
plurimus infectique rubent in sanguine dentes.
Qualis, qui modo caerulea perfusus in unda
Lucifer astrifero radios spargebat Olympo,
si mundi species violetur clara sereni
et subita incipiat caelum pallescere nube,
nondum omne occuluit jubar obtusaque nitescit
pulcher adhuc facie et nimbo tralucet in atro.
Interea matris, quam magnam nuper ad urbem
traxerat incertus rumor, certissimus aures
nuntius implevit natum extra moenia duci,
ad mortemque rapi captum insidiisque subactum.
Palluit infelix mediisque in vocibus artus
diriguit, licet haec Patris sciat omnia certo
consilio fieri atque ipsius numine Nati ;
altius ingenti tamen exsuperante dolore

cuncta oblita ruit. Resonant plangoribus aedes
femineis. Frustra lacrimantem et acerba gementem
solantur fidae comites jamque illa per urbem
atque huc atque illuc errat tristemque requirit
indefessa locum ; nunc hic, nunc haesitat illic
vestigans oculis atque auribus omnia captans,
sicubi concursum voces aut hauriat ullas.
Ac veluti pastu rediens ubi vespere cerva
montibus ex altis ad nota cubilia, fetus
jamdudum teneri memor, omnem sanguine circum
sparsum cernit humum catulos nec conspicit usquam ;
continuo lustrans oculis nemus omne peragrat
cum gemitu ; tum si qua lupi, si qua illa leonis
raptoris signa in triviis conspexerit, illac
insequitur tota observans vestigia silva
perque viam passim linquit pede signa bisulco.
Haud aliter, simul atque jugo prospexit in alto
collis oliviferi, late qui maximus urbi
incubat, ingentem concursum et lucida circum
spiculaque clypeosque et fulgentes equitatus,
per medios ruit et cursum extra moenia torquet.
Illam porticibus spectant altisque fenestris
effusae matres longe et miserantur euntem.
Jamque hos jamque ruens cursu praevertitur illos,
ungula crebra licet volucrum proculcet equorum.
Addunt se flenti comites pariterque sequuntur
fidus Joannes cum matre atque innuba Martha
et soror et Salome et conjux aegra Cleophae ;
cunctae atro pariter velatae tempora amictu.
Ecce autem videt infando jam proxima monti
erectamque trabem et scalas defixaque signa.
Quamvis nescit adhuc quae sint ea robora porro,
horruit illa tamen metuens et pectus honestum
terque quaterque manu tundens pectusque caputque :
"Hei mihi, nescio quid moles atque illa minatur
machina, triste inquit, gentis scio acerba furentis
circumfusa odia et genus undique Judaeorum,
jamdudum nobis infensum, exposcere poenas.
Hoc erat, hoc tota insomnis quod nocte videbar
cernere signum, olim Isacidae quo summa notarunt
limina quisque suum, fuso agni rite per aedes
sanguine post longa exsilia indignosque labores
Niliacis moniti furtim decedere terris."
Haec memorans simul ibat. Eam sine more ruentem
rumpentemque aditus per tela, per agmina densa,
rejiciunt clypeorum objectu et longius arcent.
Jam magis atque magis non vani signa timoris
clarescunt propiusque in vertice conspicitur crux,
ingens, infabricata et iniquis aspera nodis.
Ut vero informi mulctatum funere natum
affixumque trabi media jam in morte teneri
aspexit coram infelix, ut vidit aena
cuspide trajectas palmas palmasque pedesque,
vulnificisque genas foedataque tempora sertis,
squalentem ut barbam, turpatum ut sanguine crinem,
dejectosque oculos dura jam in morte natantes,
inque humerum lapsos vultus morientiaque ora ;
Alpino stetit ut cautes in vertice surgens,

quam neque concutiunt venti neque saeva trisulco
fulmine vis caeli, assiduus neque diluit imber
hispida, cana gelu longoque immobilis aevo.
Ipsi illam montes, ipsa illam flumina longe
videre ingentem fessae miserata dolorem,
eque sacro aereae lacrimarunt vertice cedri.
Filius at postquam pinu conspexit ab alta
dilectam genitricem, animi miseratus in illa,
ut potuit, subito morientia lumina fixit
semianimis dulcemque oculis respondit amorem.
Mox sic exsanguem visu victamque dolore
affari extremum curasque avertere dictis :
"Hactenus, o mulier, stetimus. Non te tamen aegram
tantus edat tacite dolor. Haud sine mente Parentis
haec ferimus, solo qui temperat omnia nutu.
Hic tibi pro nato - admotum nam forte Parentis
vidit Joannem lacrimantem et multa gementem -
semper erit." Juvenem mox idem affatur amicum :
"Haec tibi erit genitrix. Oro tutare relictam
tu saltem et matris serva communis amorem."
His dictis lacrimas perculsis mentibus hostes
non ipsi tenuere ; ferae ingemuere cohortes.
Hic demum matri rediit vox faucibus aegrae
ingentemque dedit gemitum. Tum robora largo
tristis inexpletum lacrimans lavit humida fletu,
et tales amplexa trabem dabat ore querelas :
"Nam quem te miserae matri, pulcherrime rerum
nate, refers ? Talin' voluisti occumbere leto ?
Nec tibi noster amor subiit, ne funera adires
talia, ne culpam alterius hac morte piares
et letale dares miserae sub pectore vulnus ?
Heu ! quem te, nate, aspicio ? Tuane illa serena
luce magis facies aspectu grata ? Tuine
illi oculi ? Quae tam scelerata insania tantum
ausa nefas ? Heu ! quam nato mutatus ab illo
cui nuper manus impubis omnisque juventus
occurrit festam venienti laeta per urbem,
perque viam ut regi velamina picturata
arboreasque solo frondes et olentia serta
sub pedibus stravere, Deum omnes voce fatentes ?
His exornatum gemmis, hoc murice cerno ?
At non certe olim praepes demissus Olympo
nuntius haec pavidae dederat promissa puellae !
Sic una ante alias felix ego, sic ego caeli
incedo regina ? Mea est haec gloria magna,
hic meus altus honos ? Quo reges munera opima
obtulerunt mihi post partus ? Quo carmina laeta
caelestes cecinere chori, si me ista manebat
sors tamen, et vitam cladem hanc visura trahebam ?
Felices illae natos quibus impius hausit
insontes regis furor ipso in limine vitae,
dum tibi vana timens funus molitur acerbum.
Ut cuperem te diluvio cecidisse sub illo !
Hos, hos horribili monitu trepidantia corda
terrificans senior luctus sperare jubebat
et cecinit fore, cum pectus mihi figeret ensis.
Nunc alte mucro, nunc alte vulnus adactum.
Saltem huc ferte oculos, vos o quicumque tenetis

hac iter et comitem dulci me reddite nato,
quando nulla mihi superant solacia vitae
atque meo major nusquam dolor. Addite meme
huic etiam, si qua est pietas, et figite trunco.
Aut vos o montesque feri, quaeque ardua cerno
me supra frondere cacumina, parcite, quaeso,
vos saltem. Vos, o nostro exsaturata dolore
respicite et miserae tandem succurrite matri.
Nunc, nunc praecipiti casu convulsa repente
in me unam ruite et tantos finite labores."
Hos virgo atque alios dabat ore miserrima fletus,
nec comites possunt flentem illam abducere fidae.
Attamen armati morienti illudere pergunt
(estque hosti duro in bello multo optimus hostis) ;
crudeli quassant risu caput. Undique circum
insultant tolluntque has laeti ad sidera voces :
"En, qui se caelo missum superique parentis
progeniem jactat temploque urbique minatus
seque Deum fictor fandi mentirier audet.
I, sequere, illiusque pius nunc numen adora !
Qui multos leti eripuit de faucibus olim,
non potis ipse sibi tali in discrimine adesse.
Falsus abest illi longe, nec talia curat
nunc genitor. Sane infami nunc liber ab orno
desiliat, si numen habet, vincla omnia rumpat.
His quoque nos signis missum credemus Olympo !"
Talia jactabant mediaque in morte dolore
semianimem hoc etiam cumulabant. Cuncta ferebat
ille animi invictus. Saevis clementius aequo
hostibus orabat veniam Patremque rogabat
parceret ignaris rerum caecisque furore.
At vero inter se adversis decernere dictis
auditi, poenas qui juxta ob furta luebant
supplicio aequali juvenes gemina arbore fixi.
Alter enim furiis longisque doloribus actus
ipse etiam verbis morientem heroa superbis
stringebat miser ac tales dabat ore loquelas :
"I nunc, et templi multa constructa virum vi
demolire adyta et post tris rursum erige luces.
Nunc, tibi si genus e summo traheretur Olympo
eque Deo Genitore fores, ut te ipse ferebas,
his te nos pariterque malis prohibere liceret.
Verum, omnes quando jactasti vana per urbes,
nobiscum moriere, Dei mentita propago."
Non tulit haec alter dextra qui in parte propinquus
jam morti pendebat et haec extrema profatus :
"Infelix, quae tanta animo dementia sedit ?
Nos ambo merito luimus peccata. Sed insons
proditur hic odiis. Quin nos commissa fatentes
aequius hic fuerat veniam pacemque precari."
Sic ait. Hinc divum conversus lumina in ipsum
talibus orabat : "Superi tu certa parentis
progenies (nam celsa manent te sidera), ab alto
respice me et dexter morienti protinus adsis !"
Annuit et verbis Deus est dignatus amicis :
"Tu partem laudis capies, tu gaudia mecum.
Quae me cumque hodie, una eadem te regna beatum
accipient, ait : astra alacri jam concipe mente."

Vix ea, nam vitae labentis fine sub ipso,
dum luctante anima fessos mors exuat artus,
aestuat. It toto semper de corpore sudor
largior et siccas torret sitis arida fauces.
Tum vix attollens oculos jam morte gravatos
exiguum sitiens laticem suprema poposcit
munera. Vix tandem corrupti pocula Bacchi
inficiunt felle et tristi perfusa veneno,
ingratosque haustu succos, inamabile virus
arenti admorunt morientis arundine linguae.
Quae, simul extremo libans tenus attigit ore,
respuit, atque diu labris insedit amaror.
Interea magno lis est exorta tumultu,
dum tunicam, nato genitrix quam neverat olim,
partiri inter se famuli certamine tendunt
exuviasque petunt ; sed erat haud sutilis ipsa
vestis et in partis ideo non apta secari.
Sorte trahunt igitur concordes : sic fore quondam
praedixere sacri corda haud improvida vates.
Jamque fere medium cursu trajecerat orbem,
cum subito ecce polo tenebris caput occulit ortis
sol pallens, medioque die (trepidabile visu)
omnibus incubuit nox orta nigerrima terris,
et clausus latuit densis in nubibus aether,
prospectum eripiens oculis mortalibus omnem.
Hic credam, nisi caelo absint gemitusque dolorque,
aeternum genitorem alto ingemuisse dolore
sidereosque oculos terra avertisse nefanda.
Signa quidem dedit et luctum testatus ab alto est.
Emicuere ignes ; diffulsit conscius aether,
Concussuque tonat vasto domus ardua Olympi
et caeca immensum percurrunt murmura caelum.
Dissiluisse putes divulsi moenia mundi,
sub pedibus mugit tellus ; sola vasta moventur ;
tecta labant ; nutant succussae vertice turres.
Obstupuere humiles subita formidine gentes
et positae extremis terrarum partibus urbes.
Causa latet, cunctis magnum ac mirabile visum,
et populi aeternas mundo timuere tenebras
attoniti, dum stare vident caligine caelum.
Ipsam autem propior Solymorum perculit urbem
ac trepidas stravit mentes pavor. Undique clamor
tollitur in caelum ; sceleris mens conscia cuique est.
Templa adeunt subito castae longo ordine matres ;
incedunt mixti pueri intactaeque puellae,
perque aras pacem exquirunt, quas ture vaporant
suppliciter, sacrisque adolent altaria donis.
Ecce aliud caelo signum praesentius alto
dat Pater altitonans et templum saevit in ipsum.
Velum latum, ingens, quod vulgi lumina sacris
arcet inaccessis, in partis finditur ambas,
et templi ruptae crepuere immane columnae.
Jamque deus rumpens cum voce novissima verba
ingenti horrendumque sonans : "En cuncta peracta !
Hanc insontem animam tecum, Pater, accipe !" Dixit,
supremamque auram ponens caput exspiravit.

LIBER SEXTUS.

Jamque nigrescenti properabat vesper Olympo.
Corpora adhuc stabant inhumata infletaque cano
vertice, stipitibusque etiam nunc fixa manebant.
Talia Josephus veniens Arimathide ab ora
non tulit egregiusque animi praestansque juventa
et bellis assuetus, agri ditissimus idem
atque auri. Is Christi miratus maxima facta
addiderat comitem modo se, quocumque vocaret.
Ergo dum silvis alii formidine turpi
speluncisque vagi passim conduntur in altis,
protinus ipse animi intrepidus fretusque juventa
aggreditur gentis rectorem ac talia fatur :
"Optime Romulidum, te cari in caede magistri
quem gens nostra odiis leto mulctavit iniquis
fama pias servasse manus caecumque furorem
adversus totis nequicquam viribus isse.
Scis falsa exceptum sub proditione quod illis
obstaret coram scelera urgens impia verbis.
Quod potes, exanimum terrae succedere corpus
da saltem, sociis casus solamen acerbi.
Ipse novo condam mihi quod de more paravi
funera mecum animo dum verso incerta, sepulcro."
Pontius haec contra : "Ut potius concedere vivum
nunc corpus cuperem ! Vos veri conscia testor
numina, tentavi versans mecum omnia, si qua
insontem morti excipere ac dimittere possem.
Et nobis pietas colitur sanctique penates.
Sed nihil invita tandem profecimus urbe ;
crudelis vicit gentis furor. Ite, sepulcro
muneribusque pii exanimum decorate supremis."
Dixerat. Ille gradus montis contendit in altos,
cui sese comitem jungit Nicodemus et ipse
multum animo cari concussus funere amici.
Jamque propinquabant paribus vestigia curis
figentes, unde infaustus de colle videri
jam poterat locus. Ecce autem fulgentia circum
arma vident cinctumque armato milite clivum.
Nam, ne luce sacra pendentia corpora truncis
solemnem funestarent laetae urbis honorem,
primorum missu armati venere ministri,
semineces qui stipitibus de more refixos
hoc ipso injecta tumularent vertice arena.
Stabant, supplicium meritum qui hinc inde luebant
semianimes et adhuc spirantes funere in ipso
optabant duros leto finire labores
et montem implebant lacrimosis vocibus omnem.
Protinus hinc atque hinc longis hastilibus instant
armati franguntque viris tabentia crura
et miseris mortem properant trabibusque refigunt ;

deinde cava infodiunt projecta cadavera terra.
At simul exanimem, qui nostra ob crimina poenas
pendebat, videre, manum abstinuere nec ultra
sunt passi saevire in cassum lumine corpus ;
mirati properos obitus collapsaque membra
tam cito et ora modis jam tum pallentia miris.
Quidam etiam vidisse ferunt pendere per auras
caelivagos juvenes feralia robora circum
plaudentes alis niveaque in veste coruscos
divinum multo stillantem e vulnere rorem
suscipere et superas pateris perferre sub auras.
Hic ausus solus lato cui lancea ferro
longinus sanctos violare ignobilis artus ;
irruit et longa transverberat abiete costas.
Intepuit ferrum ; sanctum ebibit hasta cruorem.
Vulnere quo perhibent bicoloris fluminis instar
et purum laticem et rorem exsiliisse rubentem.
Diluta est humus ; erubuerunt gramina circum.
Huc sese in medios Arimathes urbis alumnus
infert conscenditque trabem atque exsangue magistri
detrahit et densis procul aufert corpus ab armis
veste tegens modo quam tales mercatus in usus.
Huc volucres pueri caelique effusa juventus
ferte pedem ; aeterni largum date veris honorem.
Pallentem violam calathis diffundite plenis
narcissique comas ac maerentes hyacinthos
et florum nimbo divinum involvite corpus.
Ecce autem late reboant plangore propinqui
femineo montes ; responsant flebile saltus.
Omnia flere putes sola lamentabile letum.
Ipsa sedet vivo genitrix maestissima saxo,
aegro corde, comis passis totoque cruentum
heu ! Natum complexa sinu, miserabile corpus,
atque oculos fovet ore patensque in pectore vulnus.
Nec jam ullos gemitus, nec jam ullos amplius edit
singultus, magno sed enim exanimata dolore
frigida muta silet gelidoque simillima saxo.
Circumstant aliae tunsae omnes pectora palmis.
Pars calidis corpusque lavant et vulnera lymphis ;
textilibus membra involvunt pars squalida donis.
Haec siccat fuso rorantia genua capillo
vulneribus super accumbens haerensque cruentis ;
Oscula dat manibus pedibusque rigentibus illa.
Indulgent omnes lacrimis tristique ululatu
cuncta replent. Vix inde viri divellere possunt,
ipsi etiam guttis humentes grandibus ora.
Tum corpus miseras solati exsangue sepulcro
condunt marmoreo atque affati extrema recedunt
et magnam comites genitricem in tecta reportant.
At Solymos penitus nondum omnis cura reliquit
sollicitos, sed adhuc timor acer corda premebat.
Saepe etenim audierant sociis maerentibus hostem
sese olim superas rediturum lucis ad auras
promisisse palamque sacros id prodere vates.
Id veriti armatos subito misere viros qui
noctes atque dies servarent flebile bustum,
ne forte auferret furto quis nocte sepultum
et totam impleret falsis rumoribus urbem,

defunctum vita rediisse ad luminis oras
vitalesque auras haurire atque aethere vesci.
Aura veni afflanti patris omnipotentis ab ore,
aura potens caeli numen superumque voluptas :
quicquid adhuc superat mihi dira e caede dolorum
mente fuga laetosque animi nunc reffice sensus
et placidos per membra riga mihi numine motus.
Sit fas laetitiae sentire in pectore lapsus,
laetitiae, qua gens fruitur felicis Olympi,
larga ubi latifluo passim torrente redundant
gaudia nec fines novit diffusa voluptas.
Vertitur hic rerum facies ; hic gaudia nostra
incipiunt. Longe in melius versa omnia cerno.
Jam Deus, ut sacros vates et sancta piorum
concilia educens tenebris inferret Olympo,
corporeis liber vinclis concesserat imos
spiritus ad manes, animarum regna silentum,
per caecos aditus et praecipites anfractus,
solis inaccessos radiis, loca nocte perenni
obsita, terrificam caecae formidinis aulam.
Hic stabulant vivisque tenent impervia regna
noctivagi fratres, superi quos ira parentis
caelo immane nefas animis excussit adortos
Tartareisque genus miserabile mersit in antris,
quando illos tenuit regnandi tanta cupido.
Nunc miseros poenis manes - miseri magis ipsi -
exercent vinctosque tenent nigrantibus oris.
Interiora habitant barathrum irremeabile clausae
crudeles animae ad superos dum vita manebat.
Nunc merita expendunt vasta fornace sepultae
supplicia undantemque ferunt caligine fumum.
Ignis ibi aeternus, semper nova flamma renascens.
Innocuae circum sedes secretaque longe
atria circuitu longo. Hic incendia nulla,
nulli obsunt penitus flammis ultricibus ignes,
umbrarum sed iners requies penitusque silentis
mundi temperies. Secretae his sedibus aevum
insontes degunt animae, quibus haud sua damno
admissa, at primi scelus exitiale parentis
detinet hic clausas, nostrae nil lucis egentes,
poenarum prorsum expertes, nisi luce carerent
jucunda, qua gens gaudet stellantis Olympi.
Hic patres sanctum genus antiquissima proles,
qui vitam vinclo nullo, non legibus ullis
compositam incultos primi degere per agros
inter oves, patrio tantum se more tenentes,
justitiae memores ultro rectumque colentes.
Hic vatesque pii, qui quondam numine pleni
ventura intrepide magnas cecinere per urbes
quique dedere orbi leges divina reperta
quosque datis olim juvit parere volentes,
matronae atque viri vitaeque in limine rapti.
Omnibus unus amor caelique arrecta cupido.
Et jam promissi memores, tum forte per umbras
saecla recensebant tacitis volventia lustris
ducebantque animis finem adventare malorum.
Atque haec inter se laeti sermone serebant :
"En tandem volvenda dies, en imminet illa,

cum lucem liceat supera et convexa tueri.
Hanc claro pater omnipotens manifestus Olympo
ostendit nobis divino numine plenis.
Nos aliis subito mortalibus ore canentes
optandam votis venienti liquimus aevo.
Jamjam aderit lux nostra, Dei indubitata propago :
ille erat, ille feri sub imagine saepe leonis
ostensus nobis oculos caligine pressis,
unus pro multis qui sese proderet ultro
morti defensosque daret nos hoste subacto.
Vicit, io ! Tandem leo magni a sanguine Judae
Davidae genus ! O passim gaudete, beati
mortales, gaudete animae jam corpore functae !
Jam vos astra vocant ; nunc, quae tot clauditur anno
janua siderei nobis aperitur Olympi !
Jamque erit, ut nostris promissum vocibus olim
laetitia exsiliant montes collesque resultent,
pampineis vincti formosa cacumina sertis,
quales creber agris aries oviumque minores
subsiliunt foetus mollique in gramine ludunt,
balatus matrum dum per juga longa sequuntur.
Ipsi jam fontes ipsa et vaga flumina passim
melle fluant, niveo passim vaga flumina lacte,
lacte mero, et dulci distillent nectare rupes !"
Talia perstabant memorantes ; cuncta fremebant
intus laetitia ingenti plausuque secundo.
Sicut ubi cives longa obsidione tenentur
urbem intra et vallum portarumque obice tuti,
dum circum sonat atque in muros arietat hostis,
tum si forte acies procul auxiliaribus armis
adventare vident socias e turribus altis,
consurgant animosque alacres spe ad sidera tollant.
Ecce autem foribus succedens maximus ultor
haud cunctatus adest divina luce coruscus !
Porta ingens adversa manet centum aerea vastis
vectibus, aeterni postes. Hanc nulla neque igni
vincere vis valeat neque duri robore ferri.
Constitit hic Deus ac dextra stridentia claustra
impulit, intremuit quo late exterrita tellus
impulsu ; vaga contremuerunt sidera mundi
regiaque umbrosis immugiit atra cavernis.
Ad sonitum horrifico adventu de vallibus imis
lucifugi raptim trepido adsunt agmine fratres,
humana facie crurum tenus, inde dracones.
Tum rudere insuetum dirumque e faucibus ignem
efflare atque domum piceo omnem involvere fumo.
Continuo patuere fores ; procul ecce repente
sponte sua absiliunt convulsi a cardine postes.
Apparet confusa intus domus altaque circum
atria ; rarescunt tenebrae et nox caeca recessit.
Nam Deus haud secus obscuris conspectus in antris,
perstringens oculos divina luce refulget
quam cum gemma ignes splendore imitata corusco
in noctem thalamis lucet regalibus atrasque
exsuperat tenebras, large et loca lumine vestit
purpurea circum perfundens omnia luce.
Ut vero in mediis divum penetralibus hostes
videre et faciem invisam agnovere per umbras,

ardentem radiis ac mira luce coruscam ;
protinus aspectu subito terrentur et imas
conjiciunt sese in latebras linguaque remulcent
commissas utero caudas stratique tremendum
nequicquam umbrosis in spelaeis ulularunt,
quales quae celsis habitantes Alpibus Euros
semiferae gentes semper patiuntur et imbres,
Romanas si forte procul fulgentibus armis
ora exsertantes antris videre phalangas,
fumosa extemplo palantes tecta relinquunt
dispersique jugis, si qua altius exit in auras,
rupe sedent longeque duces mirantur euntes.
At casti circum manes fulgore repente
lustrati passas tendunt ad sidera palmas
laetitiaque fremunt subita lacrimasque dedere
nec saturare queunt animos oculosque tuendo.
Tum laeto ultorem propius clamore salutant
una omnes : "Ut te, caeli lux clara sereni,
optatum aspicimus, nec nos spes nostra fefellit,
qui revehis mundo primo concessa parenti
munera et humanum genus omne in pristina reddis
ignotasque vias aperis ad sidera caeli !
Venisti ; aethereae facies tua lampadis instar
diffulsit, tandemque oculis lux reddita nostris.
Sed quibus exhaustum aerumnis quantisque procellis
jactatum accipimus ! (Nigras ea fama sub oras
detulit) indigno quis sanctum vulnere corpus
foedavit ? Quaenam hasta tuo intepuisse cruore,
quod ferrum tulit ? An tantum mortalibus ullis
in terris licuit scelus ? O quae clausa remotis
aequora litoribus terrarum cingitis orbem,
quae vos, quae tenuete morae ? Quibus abdita claustris
leto opifex tam crudeli cum vester obiret ?
Vos tum diluvio mortalia cuncta decebat
obruere et terras penitus delere nocentes !
Nosne per haec superi soboles certissima regis
vulnera servamur ? Non, o non praemia tanti,
non tanti ipsa salus erat olim nostra ! Tua ingens
haec pietas. Adeon tibi curae incommoda nostra,
o hominum dulcis requies superumque voluptas ?
Nos Patris aversi nostro irritavimus iras
crimine ; tu diras solvisti sanguine poenas."
Talia per campos jactabant undique inanes.
Tum laeti obscuro pariter se carcere promunt
ultoremque Deum supera ad convexa sequuntur,
sedibus ut placidum degant stellantibus aevum
felices animae. Gens jam defuncta periclis
humanis, secura operum, secreta laborum !
Primus it ipse hominum generis pater ante nec ora
conscius antiquae noxae audet tollere caelo ;
primores procerum inde alii, non vana futuri
pectora quis nivea velantur tempora vitta.
Ingemuere illi quos ob commissa cremandos
sorbet in abruptum fundoque exercet in imo
Tartarus eructansque incendia dira caminus
unde animis miseris nullo patet exitus aevo.
Praecipue rex ipse aulae illaetabilis alto
cum sociis maerens ducit suspiria corde

et fortunatis sedem quam liquerat ipse
invidet aethercam, furiis immanibus actus.
Illi iter ad caeli debentia regna tenebant
aera per tenerum laeti regemque canebant,
felices animae quibus est in saecula vitae
jam nunc parta quies praeclusaque janua leti.
Applaudunt volucres purum tranantibus aurae.
Subsidunt Euri ; fugere ex aethere nimbi
arridetque procul clari liquidissima mundi
tempestas ; caelo arrident rutila astra sereno.
Assurgit matutinis aurora volucrum
cantibus ; assurgit rubefacta vesper ab aethra.
Atque ea dum longe vastum per inane geruntur,
jam lux Eois properabat tertia ab oris
et Pater omnipotens Nato immortalia membra
illustrans penitus divinum afflavit honorem ;
quodque fuit mortale modo et violabile corpus
immortale dedit. Non tanta luce sereno
sidera clara polo, non aureus ipse nitet sol.
Ceu qui per noctem imposito cinere obrutus ignis
delitet et nusquam tecto se lumine prodit,
si quis eum flabris exsuscitet arida circum
nutrimenta serens, subitis ad tecta favillis
emicet et totas lustret splendoribus aedes.
Talis, ubi turpe irrepsit senium, unicus ales,
congessitque sibi ramis felicibus altum
summo in colle rogum posuitque in morte senectam,
continuo novus exoritur nitidusque juventa
effulget cristis et versicoloribus alis.
Innumerae circum volucres mirantur euntem ;
ille suos adit Aethiopas Indosque revisit.
Jamque adeo in terris hominum miranda paventes
terruerant animos visa. Umbris orbe fugatis
sole recens orto, maestissima Magdalene,
amissi desiderio perfixa magistri,
cum sociis ibant prima sub luce ferentes
in gremiis molles patriae felicis odores
myrrhamque et costum spicaeque unguenta Cilissae,
supremum tumulo munus varioque serebant
multa inter sese tristes sermone per agros :
"Nos miseras, quas non secum lacrimabilis heros
duxerit ad letum ! Vigiles quis fallere nobis
custodes dabit aut quis grandia saxa sepulcro
evolvet clauso ut saltem fungamur inani
munere deserto solventes debita busto ?"
Talia fundentes, tumulum venere sub ipsum,
jactantesque oculos faciles huc plurima et illuc,
milite conspiciunt collem et custode vacare,
claustraque mirantur secum patefacta sepulcri.
Accedunt. At ubi tumulum conspexit inanem
naribus unde ingens fluctus se evolvit odorum,
hoste putans clam sublatum, pulcherrima virgo
flebat inornatum vellensque a vertice crinem
et nemora et montes gemitu silvasque replebat.
Cui juvenis subito effulgens in vestibus albis
aligerum genus et caeli de gente : "Quid, inquit,
quaeritis o matres ? Longo Jam parcite luctu
atque animis maestum tandem revocate timorem.

Laetitiam certa jam spe praesumite vestram,
quandoquidem quem vos adeo lugetis ademptum
funestaeque trabi fixum ut scelus omne piaret
vestraque sponte sua deleret crimina morte
unus pro cunctis, Erebi jam rege subacto
manibus ex imis has rursum lucis in oras
victor iit superaque etiam nunc vescitur aura
corporis ablutus quaecumque obnoxia morti."
Haec ait, et nubi volucer se immiscuit atrae.
Ipsa etiam res ecce oculis oblata repente
firmavit dubiumque animum tenebrasque resolvit.
Namque morae impatiens atque acri saucia amore
dum virgo sedet ac miratur inane sepulcrum
artificumque manus, videt ipso in marmore fictum
litus arenosum, porrectum in litore piscem,
fluctivomum, ingentem ; nant aequore qualia in alto
mole nova ignaros nautas terrentia cete.
Monstrum turpe, atrum, spatiosi bellua ponti,
cujus ab undivomo vates imperditus ore
redditus aereas rursum veniebat ad auras.
Tum secum : "Superi nunc, o nunc visa secundent
praesentes. Veterum agnosco non vana futuri
signa, inquit, nempe, ut monstri deformis in atro
tres vates latuit luces, tris gutture noctes
ingluviem passus vastaeque voraginis antrum ;
sic heros multum ad superos defletus amicis
inclususque cavo saxo terraque sepultus
delituit, saepe ut (memini) praedixerat ipse,
ad caelum rediit saxumque reliquit inane."
Talia versanti subito sub imagine falsa
ignoti agricolae sese Deus obtulit ipse
et tumulum juxta astabat. Mox farier orsum
Virgo amens animi agnovit conversaque luce
respicit ecce nova illustrem radiisque coruscum.
Corruit ac genua amplexans, satis ora tueri
clara nequit corpusque oculis obit omne volutis
et maestum aspectu dulci saturavit amorem.
Continuo tristi penitus de pectore maeror
omnis abit rediitque decor suus ilicet ori
marmoreo. Sed adhuc turgentibus humida gemmis
lumina inornatique fluunt per colla capilli.
Sic ubi rore madens pluvio rosa languida honestum
demisit caput atque comam largo imbre gravatam ;
tum si purpureo sol lumine vestiat arva
et redeat madido facies innubila caelo,
protinus attollens sese rursum illa resurgat
puniceique sinus divinum pandat honorem ;
talis erat posito virgo pulcherrima luctu.
Ardet amans ipsum affari regemque Deumque
et coram solitas haurire ac promere voces.
Dum trepidat quae prima haerens exordia sumat,
mortales visus adopertus nube reliquit.
Fama Palaestinas subito haec impleverat urbes.
Jamque sacerdotes trepidare et quaerere, si qua
multiplici vulgi sermoni occurrere possint
rumoremque astu premere atque exstinguere famam.
Custodes busti in primis qui cuncta canebant,
muneribus superant subiguntque haud vera profari,

sublatum furto intempesta nocte cadaver.
Sed non ulla datur verum exsuperare facultas
quoque magis tendunt serpentem sistere famam,
amplius hoc volat illa omnemque exsuscitat oram.
Sunt etiam qui se ore canant vidisse patentes
sponte sua tumulos multosque exisse sepulcris
quorum jampridem tellus acceperat ossa.
Interea socii, quos in diversa paventes
jamdudum terror longe disjecerat omnes,
tabescunt maesti. Caelo cecidisse videtur
omnibus exstinctum aeterna caligine solem
et penitus mundo jucundum lumen ademptum.
Tandem conveniunt et adhuc loca nota frequentant
tectaque, quae vivo sibi quondam rege fuissent
dulcia, sed casu nunc desolata recenti.
Dux nusquam ; miseris nusquam datur illa tueri
ora illosve oculos aspectu luce serena
jucundos magis aut caelo radiantibus astris,
et cunctis nomen dulce obversatur ad aures,
aegrescunt maesti ; squalent circum omnia luctu.
Haud secus atque olim exemit cum subere pastor
cerea dona cavo vacuumque alveare reliquit :
tunc etiam, fumus quas longe dispulit ater,
hinc illinc glomerantur apes et inania frustra
tecta adeunt denso volitantes agmine circum,
direptosque favos aegrae populataque passim
mella vident, nequicquam hiemi congesta futurae.
Ecce viros autem tali maerore sepultos
attonitae miris matres rumoribus implent :
vidisse aligeros caeli de gente ministros ;
regem ipsum vidisse novo fulgore micantem,
et vacuum porro tumulum vestesque relictas.
Protinus ergo alii montis petere ardua cursu
contendunt rapido festini, ubi inane sepulcrum.
Ast aliis incredibile ac mirabile visum,
et primo ancipites delusos credere matrum
effigie pavitantum oculos et imagine falsa,
ut nobis saepe in somnis spectare videmur
absentum vultus simulacraque luce carentum,
donec sera illis sub luce in tecta coactis
ingrediens sese ostendit manifestius heros
voce habituque deum confessus, imagine nota,
divinum toto jaciens de corpore lumen.
Hinc Thomas aberat Didymus, vicina pererrans
oppida, quo metus impulerat duce nuper adempto.
Isque ubi dein rediens est sacrae redditus urbi
acceptusque domo, socios videt ecce recenti
attonitos casu ac caeco terrore silentes,
quales aut templum domini aut ubi divitis aedes
marmoreas petiit ruptis de nubibus ignis
terrificisque locum implevit splendoribus omnem,
stant intus pavidi cives ; quatit omnibus horror
pectora ; vix longo post tempore corda residunt.
Obstupuit visu ignarus causamque requirit
et socios dictis Didymus demulcet amicis,
quem senior Petrus amplexus lacrimisque profusis
menti canitiem humectans sic denique fatur :
"Vidimus, o jam nos felices ! Vidimus ipsum,

ut soliti, regem spirantem aurasque trahentem
caelicolum regem, qui nos modo morte reliquit !"
Haec ait exsultansque animo caelum usque tuetur.
Ille autem (neque enim narranti talia credit)
"Ipsene rursus, ait, caeli hoc spirabile lumen
aspicit ? An potius simulacri apparuit umbra
atque oculos fallax vestros elusit imago ?"
"Immo, ait, illum ipsum divino illa ipsa gerentem
vulnera et antiquam servantem corpore formam
vidimus ac veros manibus tractavimus artus.
Vidi oculis, vidi ipse meis et vulnera novi !
Vesper erat clausaeque fores clausaeque fenestrae.
Nos intus pavidi latitare et corpora victu
curare ac positis maesti discumbere mensis.
Ecce autem tecti in mediis penetralibus ipse
improvisus adest et inobservabilis heros
effulget, clausis ingressus limina portis ;
improvisus adest inopinaque gaudia portat.
Continuo ad lucem visum tectum omne cremari.
Nos trepidare animis subitoque horrescere visu
attoniti. Verum ille metus vanumque timorem
increpitans, vetuit trepidos exsurgere mensis.
"Ipse ego sum ; pacem unanimes agitate metusque
solvite," tentandosque dabat simul omnibus artus,
vulneraque, insigni quae corpore quina gerebat.
Quin etiam parcis nobiscum accumbere mensis,
non fugiens, solito est coram de more locutus,
ceu mortalis adhuc quae verba novissima nuper
ad mortem properans nobis memoranda reliquit.
Tum demum liquidis abiens se immiscuit auris."
Haec senior sociique eadem simul ore canebant.
Necdum finis erat verbis, cum protinus ecce
cum clamore ruit Cleophas, fidissimus unus
e multis quos bis senis subjunxerat heros,
atque haec dicta dabat : "Vos, o jam solvite luctu !
Vivit adhuc, socii, leti jam lege solutus,
vivit adhuc : vidi his oculis, vidi ipse, Deique
auribus his hausi vocem consuetaque verba.
Audiit hic etiam mecum viditque loquentem"
(atque manu nutuque propinquum Amaona signat)
"Nam modo forte animis maesti dum incedimus ambo,
qua se demissi incipiunt subducere montes,
extulit aereas Emaus ubi turribus arces,
advena in ignota nobiscum veste profectus,
externosque gerens habitus comes additur ultro.
Taedia dumque viae vario sermone levaret,
interdum eruptis roramus fletibus ora,
et gemitus imis dolor exprimit ossibus ardens,
ille aegros dictis solari et quaerere causas
crebra resurgentis luctus. Nos ordine cuncta
pandimus atque ducis letum crudele profamur,
quo moriente simul perierunt gaudia nostra,
ut factis verbisque animos spe arrexerit ingens
ingenti, sed dehinc nos morte fefellerit omnes.
Non tulit ulterius contraque haec reddidit ille :
"Non pudet, o semper caecos et lucis egentes ?
Nonne ducis vestri quondam crudelia vates
funera praedixere omnes casusque nefandos

tot veterum monimenta docent, haud credita vobis ?
Sponte sua leto caput obvius obtulit ipse,
unus pro multis, patrias quo flecteret iras,
atque iter ipse suo signaret ad astra cruore.
Haud ita vos ille erudiit. Nam saepe futura
haec eadem de se longe ante retexit amicis.
Atque equidem memini, nuper media urbe canebat,
obscura sed verborum rem ambage tegebat.
Nunc autem manifesta patent, nunc omnia aperta,
nube palam ablata, nec spes fovistis inanes.
En rex, qui positas conseverat ordine vites,
praetendens saepem insidiis hominumque ferarumque,
omnibus immissis incassum ex urbe ministris,
quos leto dedit insontes manus effera agrestum.
Demum infelices natum ipsum misit in agros.
Nam Pater omnipotens, post tot fera funera vatum,
ipse suum jussit natum descendere Olympo.
Ecce Palaestini, furiis immanibus acti,
natum etiam hauserunt crudeli funere herilem.
Haud impune tamen : rex urbe ultricibus armis
jamjam aderit, flammisque feros agitabit agrestes,
et pangenda aliis credet vineta colonis."
Sic fatus, coepit voces ex ordine vatum
obscuras veterumque evolvere facta parentum,
cuncta docens letum Christo crudele minari,
quo mortale genus tenebris educeret atris.
Ut clara antiquis portendi haec omnia signis
monstrabat ratione, oculis caligine abacta !
Ut nostros mira inflexit dulcedine sensus !
Ut resoluta novo ardebant praecordia amore !
Qualiter aut aeris rigor acri solvitur aestu,
aut glacies concreta novo sub sole liquescit.
Non illum tamen immemores agnovimus ante
quam ventum ad sedem parvamque subivimus urbem
namque iter ulterius fingentem seque ferentem
longe alias sedes petere, ambo oravimus, isdem
nobiscum haud asper tectis succederet hospes.
Id quoque praecipiti suadebat vesper Olympo,
jam piceo terras infuscans noctis amictu.
Paruit et mensas comitum est dignatus egenas.
Ut primum fruges tostas cerealia liba
attigit et solito fregit de more, repente
nox abiit, tandemque oculis lux addita nostris.
Agnosco, et supplex manifestum numen adoro.
Sed subito volucres abiens ceu fumus in auras
respuit humanos visus sensusque refugit."
Talia narrabat Cleophas, quae, credita cunctis,
vera negat Thomas et coeptis perstat in isdem.
"Haec mihi (dicam iterum) nemo persuaserit umquam,
illum ipsum his oculis clara nisi luce videndum
hausero et his manibus nisi vulnera contrectaro."
Sic fatur. Simul ecce Deus cum lumine largo
improvisus adest iterum sociosque revisit.
Et clausae mansere fores, mansere fenestrae.
Non aliter vitri, quod tectis summovet auras,
lumine sol penetrat splendentes aureus orbes,
insertim radios jaciens in opaca domorum,
nec tamen ulla viae apparent vestigia adacta

luce, sed illaeso saepe itque reditque metallo.
Sternunt sese omnes terrae genibusque salutant.
Ut vero Didymus manifesto in lumine vidit
vulnera monstrantem et se nomine compellantem,
horruit et prono confestim corruit ore
multaque se incusans animo sic denique fatur :
"Vera mihi facies, verus Deus, omnia novi.
Haud equidem, fateor, vivum te credere quibam
post obitus caeli hoc iterum spirabile lumen,
has auras haurire. Animo tua dicta labanti
exciderant penitus, modo quae suprema dedisti.
Demens, qui te obita non posse huc morte reverti
crediderim, cum quarta alios jam luce sepultos
ad superas caeli nuper revocaveris oras,
et memini atque aderam. Sed me mens laeva tenebat.
Forsan at haec tamen haud vestro sine numine tanta
(credo equidem) venit dementia. Forsitan olim
proderit hic seris haesisse nepotibus unum,
et manibus voluisse prius contingere corpus,
ne facies aut vana oculos eluderet umbra."
Talibus orantem deus et lux ipsa reliquit
nunc hos, nunc adiens alios et pectora firmans.
Nec prius evasit mundi mortalibus oris
quam quater exoriens dena sol luce rediret.
Forte igitur Petrus et socii vada salsa secabant
remigiis lembum subigentes, dum sibi victum
arte parant solita piscesque in gurgite captant.
Et jam per totam vano quam longa labore
defessi noctem frustra madefacta legebant
retia, cum juvenem egregium videre liquentis
fluctifrago tractus e litore prospectantem.
Nec primo agnovere Deum divinaque membra,
quandoquidem se mortali celaverat ore.
Ipse dehinc tali compellans voce natantes :
"Dextram, ait, "affectate, viri. Huc appellite puppim.
Hac dabitur vanum non effudisse laborem."
Nec mora, praeceptis parent dextraque per undas
detorquent alacres cursum nodosaque lina
projiciunt ; moti sonuit plaga caerula ponti.
Jamque senex tacito sociis Petrus innuit ore
auxilioque vocat nutuque manuque silentes,
significans praedam innumeram. Vix retia cuncti
plena trahunt ; capti saliunt per vincula pisces.
Sensit Joannes hic numen et : "Heus, prior inquit,
o socii, non fallor, adest Deus, ille magister,
Ille quidem ! Agnosco divinos oris honores.
Laetitiam ut jactat vultuque oculisque decoris !"
Quod simul accepit Petrus, haud cunctatus, ab ipsa
desiliit rate et aequoreas se jecit in undas,
quo regem salsos per fluctus primus adiret,
quamvis multa timens gliscentibus aequore ventis.
Cetera deinde manus terrae advertuntur, et omnes
remivaga siccum cupidi tenuere carina.
Tum victu ut vires revocent, cerealia mensis
dona onerant jussi, vivosque in litore pisces
una omnes torrere parant, succensaque pruna
suggeritur circum. Taeter petit aethera nidor.
Ut compressa fames, surgit rex optimus ipse,

confessusque Deum, sociis ita denique fatur :
"Pacem optate, viri ; pacem laudate quieti.
Salvete aeternum, socii, aeternumque valete.
Este mei memores : ego claro poscor Olympo.
Jamque adeo duris animos aptate ferendo
omnia, nec propius saevos adiisse tyrannos
sit timor atque duces affari et vera monere.
Non vos majestas soliorum aut sceptra superba
terrificent regum, lucis nil hujus egentes.
Haud longe tum quaerendum, quae tempora fandi,
quis modus aptus. Ego praesens adero omnibus, ora
vestra regens. Dabitur verborum copia cuique,
nec caelo vires vos et solamen ab alto
deficient. Cum sol decimo jubar aureus ortu
extulerit, Pater afflabit caelestibus auris,
diffusumque animis numen divinitus addet,
praeside quo freti, reges rerumque potentes
nil veriti, nostrum vulgabitis undique nomen.
Tum sanctum sese genus aurea tollet ad astra,
densus agens veluti laxis se palmes habenis
luxuriat, foliisque simul fetuque gravescit.
Denique, cum suprema dies illuxerit orbi,
omniaque eliciam patefactis ossa sepulcris,
atque iterum in lucem emergent, quos terra tegebat,
hanc vallem, densa hos implebunt agmina colles,
matres atque viri, vixque hausta luce perempti.
Ipse ego jura dabo mediaque in valle sedebo
quaesitor, vitas populorum et crimina pendens.
Vos etiam mecum, bis senis sedibus ipsi
sublimes, mortale genus censebitis una ;
bis senaeque tribus gentis tum vestra subibunt
arbitria, et vestros mirabitur orbis honores.
Interea, Petre, te (nulli pietate secundum
novi etenim) his rerum summam clavumque tenentem
praeficimus cunctis, ultro qui nostra secuti
imperia, hoc te praecipuo insignimus honore.
Tu regere et populis parcens dare jura memento.
Summa tibi in gentes jam nunc concessa potestas.
Jamque pios tege pace ; voca sub signa rebelles.
Quemcumque in terris scelus exitiale perosus
admonitum frustra justa devoveris ira,
colloquio absterrens hominum coetuque piorum,
idem erit invisus caelo. Non ille beatis
sedibus aspiret, nisi tu placabilis idem
dignatus venia meliorem in pristina reddas.
Jamque adeo tibi concessum mortalibus aegris
claudere siderei portas ac pandere caeli."
Talia mandabat, terras hominesque relinquens.
Sic natis moriturus oves et ovilia pastor
commendans caris, furta insidiasque luporum
edocet et pecori contraria pascua monstrat.
Sic sociis aevo jam fessus nauta biremem
credit inexpertosque docet varias maris oras
et brevia et Syrtes et navifragas Sirenas.
His animadversis totius lucida circum
palmiferi nubes collis capita ardua texit,
et curva aethereis fulserunt litora flammis.
Interea totum exercent nova gaudia caelum,

alituum caelestum acies sanctique volucres
dant manibus plausus et multicoloribus alis,
instaurantque choros ; fremitu aetheris atria fervent.
Pars pendent speculis et propugnacula laeti
caeli summa tenent et moenia celsa coronant.
Obvia pars portis parat ire patentibus, et se
quisque auris credunt ac pennis aethera obumbrant.
Hi plectro indulgent fidibusque ; his tibia cantus
dat bifores ; alii cava cornua flatibus implent,
raucisonasque tubas et ahenea cymbala jactant.
Atque ubi ter Patris ad solium pernice chorea
indulsere choris, ter ludo lucida regna
lustravere polique e vertice decurrere.
Non aliter sunt ingressi volucri agmine contra,
concentu vario et multisono modulatu,
quam, prolapsa Remi cum nondum urbs alta jaceret,
Tarpeiaeque arces starent, lateque subactis
jura daret populis rerum pulcherrima Roma,
consul victor, ovans pugnatis undique bellis,
intrabat rediens Capitoliaque alta subibat.
Talis nubivago tendebat ad aethera gressu
vera Dei soboles. Ut vero flectere quiret,
iratus quoties Genitor mortale pararet
exercere genus meritis ob crimina poenis,
omnia fert secum caedis monimenta nefandae,
in primis duplicemque trabem infandamque columnam,
brachia cui vinctus tulit aspera verbera, et acres
virgarum fasces infectaque sanguine lora
hastamque et calamo pendentia pocula levi.
Tres deinde ingentes et acuta cuspide vectes
cernere erat, quibus effossus palmasque pedesque,
sertaque nexilibus vepribus conserta rigebant.
Illic et longo Romani signa senatus
hastili suspensa cavoque latentia cornu
lumina, quod superas abies tollebat ad auras,
quamque manu rex pro sceptro gestavit arundo,
omnia quae pueri caelestes ante gerebant,
singula quisque, polique arcem per inane petebant.
Suspexere viri attoniti acieque sequentes
alituum nubem ac regem videre per auras
tollentemque manus caelique serena secantem,
cum subito rutila haec venit vox reddita ab aethra :
"Ne trepidate. Quid haeretis supera alta tuentes ?
Cum genitore Deus regnandum accepit Olympum."
Nec mora, carminibus caeli domus ardua longe
auditur resonate modisque per astra canoris.
Contra etiam plausere atque haec alterna canebant
laeta viri, caelumque oculis animisque petebant :
"Omnes o plausu gentes linguisque favete
atque Deum canite ascensu supera alta tenentem !
Quadrupedum volucrumque genus mutaeque natantes
exsultent, tractus terrarum ubicumque patentes !
Ipsi dent montes, ipsa et dent flumina vocem
laeta suam et scatebris volventes flumina fontes,
quodque ambit longis terras anfractibus aequor.
Cuncta suum agnoscant auctorem et carmina dicant,
semper ut idem ingens regnarit, originis expers,
cum genitore Deo Deus, omnia numine complens.

Ut nullis mox principiis aut semine nullo
omnia condiderit, caelum terrasque fretumque
quaeque vago passim subsunt animantia caelo.
Ut terras ponto discluserit, aethera terris,
luciferis caeli lustraverit atria flammis,
tellurisque sinum variis appinxerit herbis,
sufficiatque satis fruges et vitibus almum
humorem. Tu cuncta moves, tibi maximus aether,
quique super latices concrescunt aethere, parent.
Nubila te ventique timent ; te vesper et ortus
observant obeuntque tuo sua munera nutu,
et tibi monstriferi obsequitur plaga caerula ponti.
Tu manibus validis terrarum pondera libras,
atque gravem vacuo suspendis in aere molem,
rerum elementa locans aeterno foedere, ut omnia
concordi in medium tendant nitentia motu.
Tu liquidas per inane vias is nubibus actus,
aurarumque sedens veheris pernicibus alis,
non tibi tempus equis fugit irrevocabile adactis ;
semper idem ante tuos oculos praesensque moratur,
quodque est quodque fuit, simul et quod deinde sequetur.
Ipse etiam parens tibi caeli in vertice fixus
sol stetit. Ipsa etiam surgens in cornua luna
atque suos penitus requierunt sidera cursus.
Te mandante suam vim saepe innoxius ignis
dedidicit ; pueri in mediis fornacibus astant
illaesi, jactantque tuas ad sidera laudes.
Tu mare navigerum concreta divídis unda
et populis medios das ire impune per aestus.
Tu rapidos flectis, ripis mirantibus, amnes.
Tu largam tactis e cautibus elicis undam,
idem largifluos fontes et flumina sistens.
Ipsa tuo tremit aspectu conterrita tellus,
quosque procul tangis fumant ad sidera montes.
Assurgunt reges pavidi, tibi sceptra, tibi arma
deponunt longeque tremunt et numen adorant.
Tu surdis aures, oculos tu lumine captis,
et vocem mutis et vires sufficis aegris.
Tu revocas in vitam obita jam morte sepultos
et rursum potes amissos accendere sensus.
Non te vis crudi perterruit horrida leti ;
non Erebi confusa domus, loca foeta timoris.
Te manes tremuere. Plagae regnator opacae
umbrarum passim populantem immitia regna
non tulit atque imis trepidus se condidit antris,
prostrataeque metu procul Eumenides latitarunt,
dum superas praeda ingenti vehereris ad arces,
nunc ubi jam victor regnas superumque beato
concilio imperitas, provisaque tempora longe
disponens, reparas fugientia saecula mundo,
nec requiesse sinis solis volventia lustra.
Salve opifex rerum vastique salutifer orbis !
Aspice nos propius, propius genus aspice nostrum !
Morte tua patet aetherei cui janua Olympi,
et veteres tandem Pater obliviscitur iras."
Talia litorea laeti sub rupe canebant
undeni proceres omnisque effusa juventus.
Non ramen exuerant vanum inter tanta timorem

gaudia, nondum animos firmati numinis aura
aetherea, sed adhuc latebras cavaque antra petebant,
sicut ubi accipiter celsa de sede columbam
sustulit apprensam, quam rostro evisceret unco,
diffugiunt aliae huc illuc ; mox turribus imis
condunt se celeres et inania murmura miscent.
Haud illi secus attoniti post funera regis
inclusi tecto stabant, promissa magistri
caelo exspectantes, venturum numen ab alto.
Jamque aderat promissa dies, deciesque tenebras
flammifera sol exoriens face ab orbe fugarat,
cum Pater omnipotens caeli regione serena,
sidera purpureo reficit qua purior aether
lumine, caelicolum in medio media arce sederet,
tempora dispensans secretaque foedera mundo.
Cui se tum exutus moribundos filius artus,
diffulgens radiis ac mira luce coruscus,
obtulit et magno Genitorem affatus amore est :
"O pater et sociis tandem succurrere nostris
tempus, ait, quos amisso duce protinus omnes
acer agit timor huc illuc atque omnia terrent
imbelles, quoniam mortali corpore creti.
Discute terrorem hunc animis et pectora firma,
ne casus nequeant alacres procurrere in omnes.
Illis, me propter, Solyme Judaeaque passim
insidias infensa odiis molitur iniquis ;
tu tamen hos olim fore, qui praestantibus ausis
per gentes canerent nostrum indelebile nomen,
quacumque Oceano terrarum clauditur orbis,
et populos nova conversos ad sacra vocarent,
pollicitus, Genitor, tibi nec sententia nutat.
Hos (quando caeli demum non abnuis arcem)
ipse ego saepe tua fretus pietate labantes
firmavi implevique animis, siquidem affore Olympi
promisi auxilium subito et tutamen ab arce,
quo freti reges regumque minacia jussa
contemnant alacresque ruant in funera laeti
sponte sua. Verae pro religionis amore."
Sic fatus, palmas ferro ostentabat acuto
trajectosque pedes et hians in pectore vulnus
sertaque et hamatos vepres quos hostia gessit.
Annuit oranti, delibansque oscula Nato
reddidit haec Pater aeterno devinctus amore :
"Jam concessa petis. Dabitur tibi, Nate, quod optas.
Promissa (ne tende manus) afflabimus aura
quos vis, atque viros nostro flammabimus igni,
ut pro te, blandae projecto lucis amore,
non ferrum aut flammas metuant morsusve ferarum
aut crinita rotis circum laniantibus haustra.
Quique reformidant nunc omnes aeris auras,
objicient certis alacres se sponte periclis
pugnando et claras animas de corpore reddent
contemptu necis et vera virtute superbi.
Non illos aestus, non illos frigora sistent,
letiferum aut campos cum sidus findit hiulcos,
caerulea aut glacie cum nectit flumina bruma.
Verum ultra Gangem auditi, Bactra ultima supra,
Ismara Bistoniasque plagas Seresque remotos

Gadibus et virides penetrabunt voce Britannos.
Implebunt terras monitis et cuncta novantes
templa, pererrato statuent tibi maxima mundo ;
ad tua mutatae properabunt nomina gentes,
divisae penitus toto orbe per aequora gentes,
saeclaque conversis procedent aurea rebus.
Quae tibi saepe ego pollicitus, scisque omnia mecum.
Nec tantum tua, nate, piis haec vulnera Olympum
nunc pandi meruere, nigra quos nocte premebat
insontes primi scelus exitiale parentis,
verum alios mox atque alios per saecula caelo
efficient dignos, sua quos commissa piacla
sidereis procul arcebant a sedibus olim :
tanta tuae merces, ea vis, ea gratia mortis.
Atque adeo, quodcumque homines ab origine rerum
admisere, aliis quidquid peccabitur annis,
huc coeat ; satis illa tui pars parva superque
omnia diluere prorsusque abolere cruoris.
Quinetiam mox tempus erit, cum scilicet olim
ter centum prope lustra peregerit aethereus sol,
tum veri, Graium obliti mendacia, vates
funera per gentes referent tua carmine verso ;
atque tuis omnes resonabunt laudibus urbes,
praesertim laetam Italiae felicis ad oram,
Addua ubi vagus et muscoso Serius amne,
purior electro tortoque simillimus angui,
qua rex fluviorum, Eridanus, se turbidus infert,
moenia turrigerae stringens male tuta Cremonae,
ut sibi jam tectis vix temperet unda caducis.
Illic tum, nivei velut inter nubila cygni,
omnibus in ripis pueri innuptaeque puellae
carmina casta canent mixtique in gramine molli
laudibus incipient certatim assuescere nostris,
et teneri prima coetus te voce sonabunt.
Haec tibi certa manent, haec vis movet ordine nulla."
Sic fatus, dulcem Nato inspiravit amorem.
Interea scelus infandum pellacis Iudae
multa exsecrantes, socii se ad jussa parabant
munera, diversas sortiti protinus oras
quas peterent moresque novos, nova sacra docerent.
Quove autem patribus bis senis cetera, ut ante,
pareret pubes, numerum sanctumque senatum
quod superest supplent, sociisque ex omnibus unus
sortitu gaudes tanto praelatus honore,
Matthia, obscurum genus et sine luce propago.
Tum cuncti inter se maesti sic ore precari :
"Si nunc, si nobis aurai caelitus almae
halitus omnipotens patefacto aspiret Olympo,
quandoquidem toties nobis Deus omnibus illum
auxilio fore pollicitus ! Sane omnia vera
praedixit ; defit veris hoc hactenus unum."
Talia suspensi secum aegra mente serebant.
Ecce autem caeli ruere ardua visa repente,
et superum tonat ingenti domus alta fragore.
Suspiciunt : nova lux oculis diffulsit, et ingens
visus ab aethereo descendere vertice nimbus
lucis inardescens maculis, tectumque per omne
diversi rumpunt radii. Tum innoxius ignis

omnibus extemplo supra caput astitit ingens
et circum rutilis incanduit aura favillis,
stricturis veluti crebrae crepitantibus olim
dissiliunt scintillae, acres dum incudibus ictus
alternant chalybes, robustaque brachia tollunt
candentem curva versantes forcipe massam.
Nam Pater omnipotens superaque aequaevus ab arce
Filius aspirant una omnipotentibus auris
infunduntque viris numen. "Deus ecce repente,
ecce Deus !" Cunctis divinitus algida corda
incipiunt afflata calescere. Numine tacti
implentur propiore viri, sacrumque furorem
concepere, Deumque imis hausere medullis.
Nec mora, nec requies. Ter scintillantibus ignes
terrifico radiis fulgore, ter alitis aurae
turbine correpti, blando flammantur amore,
ignescuntque animis atque exsultantia cunctis
exercent acres stimulis praecordia motus.
Diffugiunt animis terrores. Mira loquuntur,
mira canunt. Eadem variis, mirabile dictu !
Gentibus accipitur vox haud obscura, sibique
quisque videbatur patrias haurire loquelas,
multi ut tunc ierant variis huc partibus orbis
sacrorum studio visendaeque urbis amore,
solemnem quae luce illa celebrabat honorem,
quinquaginta actis post orgia prima diebus,
orgia cum mensis epulandum apponimus agnum.
Hic sua verba audit tellure Libystide cretus,
hic Galli sua, Romulidae Parthique Scythaeque,
necnon subjecti glaciali sidere Thraces,
Afrique Cretesque Phrygumque e gente profecti,
atque Indi, atque Arabes et arenivagi Garamantes :
mirantur cuncti circum, mirantur et ipsi.
Namque hominem velut exuti moribundaque membra,
mente domos caeli peragrant arque aethera apertum
intenti et superum taciti sermone fruuntur,
Jamque canunt ventura. Animis deus expulit atram
lustrans corda intus nubem, quae corpora circum
caligatque heberatque humanas humida mentes,
quosque modo durae mortis formidine turpi
speluncis atris terrebant omnia clausos,
liberius nunc luce palam atque licentius audent,
terrorum expertes. Nec jam mortalia curant.
Non ferrum aut flammas metuunt morsusve ferarum,
sed regem vulgo testantur, morte peremptum
immerita, genus aethereo deducere Olympo.
Jamque pudet metuisse omnes, animosaque leti
spes magis atque magis viget acris numinis haustu.
Haud secus ac crebris cum rimis terra dehiscit,
cum sitit omnis ager, tum quae morientia languent
gramina, caeruleus si caelo venerit imber,
continuo attollant rursus capita, arvaque ponant
squalorem, redeatque decor suus omnibus agris.
Ergo abeunt varias longe lateque per oras
diversi, laudesque canunt atque inclyta vulgo
facta ducis : jamque, ut vates cecinere futurum
antiqui, illorum vox fines exit in omnes.
Audiit et si quem medio ardens aethere iniquo

sidere desertis plaga dividit invia terris,
quique orbem extremo circumsonat aequore pontus.
Continuo ponunt leges moremque sacrorum
urbibus ; infectum genti lustralibus undis
eluitur scelus et veteris contagia culpae,
religioque novas nova passim exsuscitat aras.
Protinus hinc populos Christi de nomine dicunt
Christiadas. Toto surgit gens aurea mundo,
saeclorumque oritur longe pulcherrimus ordo.

****